

Νιάουστ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ
Ετος 26ο - ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 2003 - ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 102-103 ΑΡΙΘΜ. ISSN 1106-2118

- Η ΟΜΟΝΟΙΑ
- Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΑΣΤΡΟΝΟΜΟΥΣ
- ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ

Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Περιοχόμενα

Σελίδα

Χαρίτωνα Τομπουλίδου: Ο εορτασμός του Παύλου και
αστρονομικής σκοπιάς..... 6

Ιστορικά

Αγγελου Βαλταδώρου: "ΟΜΟΝΟΙΑ" Ένα πνευματο-
καλλιτεχνικό καφενείο με πολύ ιστορία..... 10

Αντωνίου Ζωή: ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ Η δύναμη και οι αδυναμίες
της Οθωμανικής αυτοκρατορίας..... 12

Ελένης Μήτσιαλα - Ζεγκίνη: Ναουσαίικα ιδιωτικά έγγραφα
από την περίοδο της τουρκοκρατίας..... 18

Κώστα Λαπαβίτσα: Η εκβιομηχάνιση της Νάουσας κατά την
ύστερη Οθωμανική περίοδο..... 22

Έρευνα

Αλέξανδρου Οικονόμου: Περί του Σχεδίου Πόλεως Ναούσης 28

Μηνά Κόκκινου: Πήλινα ειδώλια απο τη Βέροια..... 37

Επίκαιρα θέματα

Λευκή Σαμαρά: Α.Σ.Ε.Π.Ο.Π-Νάουσας Η απόλυτη επιτυχία
της συνεταιριστικής ιδέας..... 39

Απογραφικά

Λευκής Σαμαρά: Βύρωνος και Βασιλέως Κωνσταντίνου..... 44

Βιβλιοπαρουσίαση

Σύνταξη: "Η Ρωσία της δυναστείας των Ρωμανώφ" του
Αντωνίου - Αιμιλίου Ταχιάου..... 42

Χρήστου Πρασκίδη: "Οι παλιοί μαχαλάδες της Νάουσας" της
Λευκής Σαμαρά..... 64

Σύνταξη: "Κέρναλ" της Μαρίας Γιαννακοβίτου..... 65

"ΝΙΑΟΥΣΤΑ"

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ
"ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ"

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 2003

Έτος 26ο - Τεύχος 102-103

Αριθμός ISSN 1106 2118

ΙΑΡΥΤΕΣ:

Σύλλογος Αποφοίτων Νάουσας, (+) Οδυσσεύς Νανόπουλος

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Λευκή Σαμαρά, Γιάννης Καρατσώλης, Ελένη Μήτσιαλα - Ζεγκίνη,
Αλέξανδρος Οικονόμου.

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ - ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

- Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας

Διον. Σολωμού 3 Τ.Κ. 59200 ΝΑΟΥΣΑ

Τηλ. 2332024102

- Γκαρνέτα 17 τηλ. 2332022575 & 232026996

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ:

Γιάννης Καρατσώλης - Γεωπόνος τηλ. 2331060331

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Η οικογένεια Γουργουλιάτου μπριστά
στην Ομόνοια

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

Αλπαντζής Δημήτριος - Τηλ: 2310 569.511 - ΒΙ.ΠΕ.Θ. ΣΙΝΔΟΣ

Η συντακτική επιτροπή του περιοδικού δεν φέρει καμία ευθύνη για τα
ενοπόγραφα κείμενα που δημοσιεύονται. Την ευθύνη φέρει ο υπογράφων
το κείμενο

0140062952

Σημείωμα της Σύνταξης

Αγαπητοί φίλοι

Διπλό το τεύχος 102 - 103. Μαζί σου
Ιουνίου μαζί θα σας κρατήσει, ελπίζου-
με, καλή συντροφιά.

Με την αθάνατη "ΟΜΟΝΟΙΑ" του Άγγε-
λου Βαλταδώρου, αποχαιρετούμε τον
συνεργάτη που χάσαμε, τον εκπληκτικό
άνθρωπο, τον καλό φίλο.

Το θέμα της Ανάστασης, από την πλευρά
των αστρονόμων, έχει εξαιρετικό ενδια-
φέρον, όπως και το ταλαίπωρο σχέδιο
πόλης.

Παράλληλα και τα πολλά ιστορικά μας
θέματα, οι έρευνες και οι βιβλιοπαρου-
σιάσεις μας.

Καλό καλοκαίρι.

Διακίνηση περιοδικών

Εμβάσματα - συνδρομές:

Λευκή Σαμαρά

Γκαρνέτα 17 - τηλ. (23320) 22.575 -26996

Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας

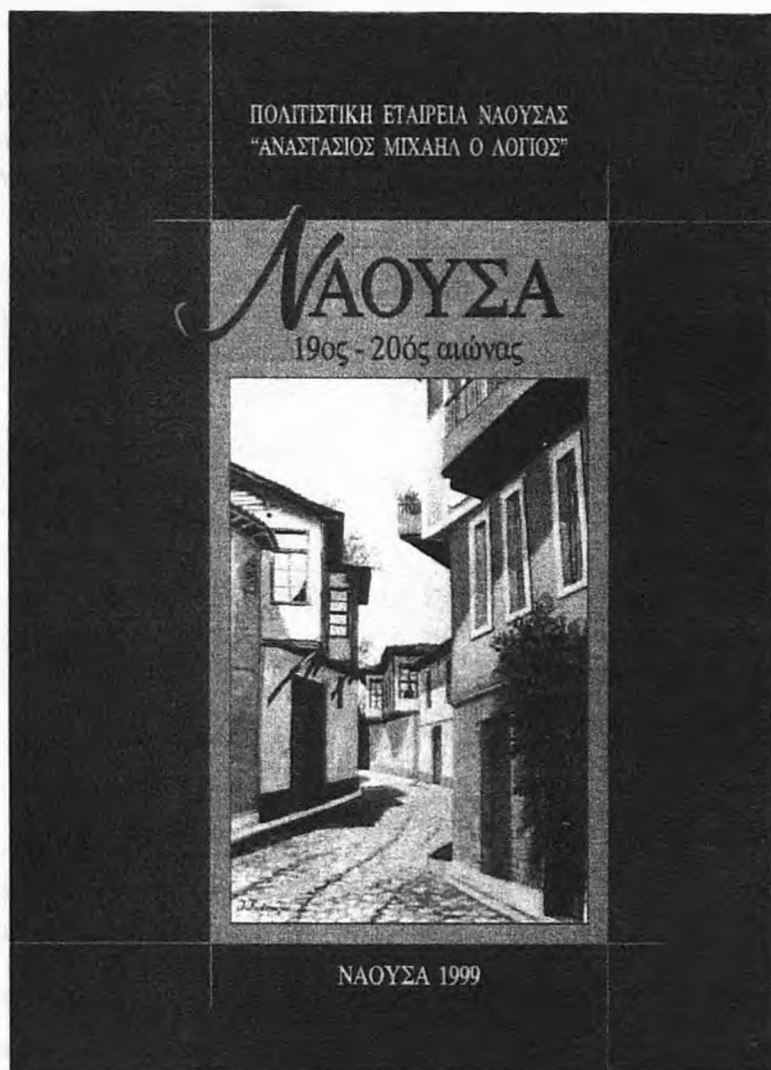
Σολωμού 2 τηλ. (23320) 24102

Ετησια συνδρομή ιδιωτών 14

Δήμοι - Κοινότητες - Συν/σμοί 30

Εξωτερικού δολλάρια 50

"Νάουσα 19ος - 20ος αιώνας" ...

*...ένα βιβλίο που δεν πρέπει να λείπει
από την βιβλιοθήκη σας*

ΔΙΑΘΕΣΗ: - Πολιτιστική εταιρεία Νάουσας (Δημοτική βιβλιοθήκη)
τηλ. (23320) 24102

-Σαμαρά Λευκή τηλ. (23320) 22.575

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Στη μητέρα

Άνοιξη ήταν όταν μούφερες
Το πιο καλό σου δώρο
Είπες πως ήταν ακριβό
Κάτι ξεχωριστό

Κρίνα είχες στα χέρια σου
Αστέρια στα μαλλιά σου
Και ένα δάκρυ φάνταζε
Διαμάντι στη ματιά σου

Είχες τον ήλιο σαν παιδί
είχες και δυο φεγγάρια
μανούλα μου, εσύ ακριβή
μούκανες δώρο, τη ζωή

Α. Ξ.

Ο ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ ΑΠΟ ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΚΟΠΙΑΣ

Χαρίτωνα Τομπουλίδη

Διδάκτωρα αστροφυσικής - αστρονομίας

*Πάσχα, των Ελλήνων Πάσχα
Πάσχα της Αγάπης Πάσχα
Πάσχα, των Αγγέλων Πάσχα
Ήλιος κι ανατέλλει
Πάσχα, Μέγα Πάσχα
Ήλιος Ζωοδότης
Των Ελλήνων Πάσχα*

Λαϊκό Τραγούδι

*"Απειρον ουν το θείον και δυσθεώρητον
και τούτο πάντα καταληπτόν αυτού μόνον, η
απειρία"*

Γρηγόριος ο Θεολόγος

Εφέτος η Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία γιόρτασε τη γιορτή του Πάσχα στις 5 Μάη ενώ η Διτική και η Προτεσταντική Εκκλησία στις 31 του Μάρτη. Πως είναι δυνατόν οι εκκλησίες οι χριστιανικές να διαφέρουν τόσο πολύ στον εορτασμό του Πάσχα; Φτάνει γι' αυτό οι αστρονόμοι; Πριν σχεδόν από είκοσι χρόνια, όταν εγώ ζούσα και εργαζόμουν στο Αστεροσκοπείο Στοκχόλμης, στη Σουηδία, ο εορτασμός του Πάσχα των Διαμαρτυρομένων και των Καθολικών καθώς και ο εορτασμός της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας συνέπεπταν. Επειδή το 2ο πρόγραμμα της Σουηδικής ραδιοφωνίας κάθε χρόνο, με αφορμή τον εορτασμό του Ορθοδόξου Πάσχα, είχε απ' ευθείας μετάδοση της λειτουργίας της Αναστάσεως από τον Ιερό ναό του Αγ. Γεωργίου του Μητροπολιτικού Ναού της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας Σκανδιναβίας, στη Στοκχόλμη, κάλεσαν εμένα σαν ορθόδοξο και αστρονόμο από το Αστεροσκοπείο Στοκχόλμης και το φίλο και γνωστό συγγραφέα Θοδωρή Καλλιματίδη, να κάνουμε μιας ώρας πρόγραμμα πριν από τη σύνδεση με το Μητροπολιτικό ναό, για τον εορ-

τασμό του Ελληνικού Πάσχα.

Εγώ τότε έπρεπε να εξηγήσω στους ακροατές γιατί ο εορτασμός του Πάσχα διαφέρει στις χριστιανικές εκκλησίες και πως αστρονομικά καθορίζουμε την ημερομηνία της εορτής της Ανάστασης. Οι γνώσεις που είχα από τα ελληνικά αστρονομικά συγγράμματα ήταν ελλιπείς και όχι σωστές και έτσι ζήτησα τη βοήθεια ενός καθηγητή ιστορίας των θρησκειών από το πανεπιστήμιο της Ουπάλας, που μας έλυσε το πρόβλημα. Μόνο η εξήγησή του ήταν αρκετά δύσκολη για να τη θυμόμαστε αργότερα.

Αφορμή για τη συγγραφή του άρθρου αυτού έδωσε ένα ευγενικό τηλεφώνημα της κ. Λευκής Σαμαράς και οι ερωτήσεις των γνωστών και συγγενών μου γιατί διαφέρουν τόσο πολύ οι ημερομηνίες στον εορτασμό του Πάσχα στις διάφορες εκκλησίες, και πως καθορίζεται αστρονομικά ο εορτασμός του Πάσχα. Τώρα υπάρχει πολύ περισσότερη ελληνική βιβλιογραφία και μπορώ να σας απαντήσω στο ερώτημα αυτό με απλά λόγια.

Στο δεύτερο όμως ερώτημα της αξιότιμης κ. Λευκής Σαμαρά πως προσδιορίζεται αστρονομικά (και όχι αστρολογικά, όπως μου είπε - θα επανέλθω με κάποιο άλλο μου άρθρο στη διαφορά της αστρονομίας - επιστήμης και αστρολογίας - αγυρτείας), πως λοιπόν προσδιορίζεται αστρονομικά η σταύρωση και η ανάσταση του Χριστού, η απάντηση δεν είναι τόσο εύκολη αλλά θα σας δώσω κι εκεί μια επιστημονική απάντηση και θα σας παραπέμψω σε βιβλιογραφία.

Στο πρώτο λοιπόν ερώτημα γιατί διαφέρουν οι ημερομηνίες εορτασμού του Πάσχα στην Ορθόδοξη εκκλησία και στην Καθολική και την Προτεσταντική, η απάντηση είναι απλή. Η διαφορά τους οφείλεται στην αστρονομία και τα ημερολό-

για και όχι σε θρησκευτικούς ή δογματικούς λόγους.

Η Α' Οικουμενική Σύνοδος στη Νίκαια της Βιθυνίας το 325 π.Χ. καθόρισε και εορτάζεται το Πάσχα το χριστιανικό την πρώτη Κυριακή μετά την πρώτη πανσέληνο μετά την εαρινή ισημερία. Η εαρινή ισημερία είναι η ημέρα του Μάρτη που όλοι οι λαοί επάνω στη γη μοιράζονται ακριβώς ίσα τις ώρες της ηλιοφάνειας και της ημέρας, με τις ώρες της νύχτας. Την ημέρα αυτή που είναι γύρω στις 19 - 23 Μάρτη όλοι οι λαοί της γης έχουν 12 ώρες ημέρα και 12 ώρες νύχτα. Από την ημέρα εκείνη και μετά, οι λαοί του βορείου ημισφαιρίου αρχίζουν να έχουν περισσότερες ώρες ημέρα από νύχτα. Το φως δηλαδή αρχίζει να υπερνικά το σκότος και γι' αυτό η ημέρα αυτή ήταν και είναι πολύ σπουδαία για τους λαούς της Γης και τη χρησιμοποιούσαν (και τη χρησιμοποιούν ακόμη και σήμερα λαοί ημιολάτρεις όπως οι Πέρσες, οι Κούρδοι κ.α.) για την αρχή του ημερολογίου τους. Η Πρωτοχρονιά δηλαδή συμπίπτει με την εαρινή ισημερία. Αυτό γινόταν και στους αρχαίους μας προγόνους και κατάλοιπά του έχουμε και στην ονομασία των μηνών μας που είναι: Οκτώβρης (όγδοος μήνας δηλαδή ενώ για μας δέκατος), Δεκέμβρης (δέκατος και όχι δωδέκατος), Σεπτέμβρης (έβδομος στα λατινικά, όχι ένατος) και Νοέμβριος (ένατος και όχι ενδέκατος).

Η εαρινή λοιπόν ισημερία ήταν και είναι αυτή που καθόριζε και καθορίζει τον εορτασμό της εορτής του Πάσχα. Το Χριστιανικό Πάσχα γιορτάζεται λοιπόν την πρώτη Κυριακή μετά την πρώτη πανσέληνο την εαρινή ισημερία. Αν η πανσέληνος η πρώτη συμβαίνει ημέρα Κυριακή, το Πάσχα γιορτάζεται την επόμενη Κυριακή.

Σήμερα που οι αστρονόμοι έχουν όλα τα μέσα να υπολογίζουν ακριβώς την ημερομηνία της εαρινής ισημερίας δεν υπάρχει κανένα πρόβλημα για τον υπολογισμό της. Έτσι κάθε αστεροσκοπείο του κόσμου εκδίδει μια Αλμανάκο, όπου εκεί μέσα μπορεί ο καθένας μας να βρει πότε συμβαίνει εαρινή ισημερία και με βάση τον υπολογισμό της πρώτης εαρινής πανσέληνου, να υπολογίζει εύκολα την πρώτη Κυριακή μετά την Πανσέληνο αυτή, οπότε θα έχουμε τον εορτασμό του Πάσχα. Και επειδή η περίοδος της Σελήνης γύρω από τη

Γη, απλά έτσι να το πούμε, είναι περίπου 29 ημέρες και η ισημερία συμβαίνει γύρω στις 19 - 23 Μαρτίου, ποτέ το Πάσχα των Δυτικών Εκκλησιών δεν πέφτει το μήνα Μάιο.

Πως συμβαίνει όμως το δικό μας Πάσχα να εορτάζεται αρκετά συχνά το μήνα Μάη; Αυτό οφείλεται σε εσφαλμένο υπολογισμό της εαρινής ισημερίας που συνεχίζεται ακόμη και σήμερα από το Πατριαρχείο της Αλεξάνδρειας, στο οποίο ανατέθηκε, λόγω της λάμψης της πόλης της Αλεξάνδρειας στον χώρο των επιστημών στα ελληνιστικά χρόνια να καθορίζει με τη βοήθεια των αστρονόμων και την μαθηματικών που διέθετε την ημερομηνία της πρώτης πανσέληνου μετά την εαρινή ισημερία.

Το ημερολόγιο που χρησιμοποιούμε οι διάφοροι λαοί της Δύσης και της Ανατολής πέρασε από διάφορους "ανασχηματισμούς" εξαιτίας της διάφορης της περιφοράς της Γης γύρω από τον Ήλιο και της περιφοράς της Σελήνης γύρω από τη Γη, που δεν είναι ακριβή ακέραιοι αριθμοί. Η Γη μας δεν περιφέρεται σε ακριβώς 365 ημέρες γύρω από τον Ήλιο και η Σελήνη σε 29 ακριβώς ημέρες γύρω από τη Γη. Ο λόγος αυτός, με την πάροδο αιώνων έφερε μεγάλα χρονικά λάθη στα ισχύοντα ημερολόγια.

Στην αρχή χρησιμοποιούσαμε το Ιουλιανό ημερολόγιο του Ιουλίου Καίσαρα. Αργότερα μετά τον 16ο αιώνα, το Γρηγοριανό ημερολόγιο του Πάπα Γρηγορίου του ΙΓ'. Στην Αλεξάνδρεια όμως χρησιμοποιούσαν και το Μετωνικό ημερολόγιο από τον 5ο π.Χ. αιώνα. Η Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία αποδέχτηκε το Γρηγοριανό ημερολόγιο το 1924 και με βάση αυτό υπολογίζει όλες τις ακίνητες εορτές της χριστιανοσύνης. Για τον εορτασμό όμως του Πάσχα χρησιμοποιεί ακόμη και σήμερα το Ιουλιανό ημερολόγιο και τον κύκλο του Μέτωνος, που δίνουν εσφαλμένο υπολογισμό της εαρινής ισημερίας. Έτσι με βάση αυτόν τον εσφαλμένο υπολογισμό της ημερομηνίας της εαρινής ισημερίας τον ορθόδοξο Πάσχα μπορεί να εορτασθεί σχεδόν μέχρι το τέλος του πρώτου δεκαήμερου του Μάη, κάτι που είναι αδύνατο με τη σωστή ημερομηνία εορτασμού της εαρινής ισημερίας που όπως είπαμε σήμερα υπολογίζεται με ακρίβεια από τους αστρονόμους. Αυτός είναι ο βασικός λόγος της διαφοράς του

εορτασμού του Πάσχα ανάμεσα στις διάφορες χριστιανικές εκκλησίες. Τώρα, το τι εορτάζουμε το Πάσχα είναι αυτό που μας φέρνει στο δεύτερο ερώτημα του άρθρου μας.

Δι' αὐτὸν ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπιος γέγονε

κι εσταυρώθη και ἐτάφη και τα φρικώδη θαύματα

εκείνα μετά την ανάστασιν δι' αὐτὸν γέγονε

Ιωάννης ο Χρυσόστομος

Λένε ὅτι δεν είναι ευλογία το να έχει κάποια γνώση για το Θεό,

αλλά να τον έχεις στην καρδιά σου

Γρηγόριος ο Νύσσης

Το πώς προσδιορίζεται αστρονομικά η σταύρωση και η ανάσταση του Χριστού είναι ένα θέμα που έχει απασχολήσει παρά πολλούς ιστορικούς και επιστήμονες γενικά και έχουν γραφεί πάνω σ' αυτό χιλιάδες τόμοι. Εμείς σε ένα μικρό άρθρο μόνο να θίξουμε μπορούμε το θέμα και όπως σας υποσχέθηκα μπορώ να σας δώσω βιβλιογραφία για να εμβαθύνετε όσοι θέλετε. Το θέμα είναι πολύ λεπτό και σχετίζεται άμεσα και με τη θρησκεία και έτσι ιστορικά στοιχεία μπορούν μόνο να φωτίσουν μια πλευρά του θέματος. Και αυτό γιατί το θέμα σχετίζεται άμεσα με ερωτήσεις τύπου:

- α) Υπήρξε στην πραγματικότητα ο Ιησούς;
- β) Είχε θεϊκή φύση ή ανθρώπινη μόνο;
- γ) Τι συμβολίζει ή τι ήταν η σταύρωση;
- δ) Μπορεί η ανάσταση να εξηγηθεί επιστημονικά;

Και άλλες τέτοιες αντίστοιχες ερωτήσεις που ιστορικά ή επιστημονικά σχετίζονται με διάφορες επιστήμες και φιλοσοφίες ή και θρησκείες ακόμη.

Για το λόγο αυτό εγώ μπορώ μόνο να δώσω μόνο ένα δείγμα αστρονομικής σκέψης, που να στηρίζεται πάνω σε κείμενα για διάφορα γεγονότα και τη μελέτη την αφήνω σε άλλους.

Ο σταυρός και η σταύρωση είναι ιστορικά συνδεδεμένα με διάφορα γεγονότα και σύμβολα από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Ο σταυρός είναι πανάρχαιο σύμβολο και παγκόσμιος και σταυροί

έχουν βρεθεί και στους λαούς της Μεσοποταμίας και της Αιγύπτου αλλά και στους αρχαίους Έλληνες. Η σταύρωση από την άλλη μεριά επιβάλλονταν συνήθως στην ποινή για κάποιο αμάρτημα. Ήταν δηλαδή τιμωρία και για λαούς πολλούς και την ανατολής καθώς και μετέπειτα για τους Ρωμαίους ήταν ένα μέσο τιμωρίας μόνο για τους δούλους, τους κοινωνικούς επαναστάτες και τους στασιαστές και ποτέ για τους Ρωμαίους πολίτες. Γνωστή μας είναι η σταύρωση έξι χιλιάδων δούλων με αρχηγό τους τον Σπάρτακο κατά μήκος της Αλπίας οδού το 71 π.Χ.

Το ότι ο Ιησούς σταυρώθηκε δεν το αμφισβητεί σχεδόν κανένας. Το γιατί σταυρώθηκε όμως είναι ένα άλλο θέμα και έχει να κάνει με τις ιστορικές πηγές που χρησιμοποιούμε και την εγκυρότητα τους.

Είναι τα Ευαγγέλια και η Καινή Διαθήκη και η Βίβλος και' επέκταση έγκυρα ιστορικά κείμενα; Μπορούν να χρησιμοποιηθούν σαν ιστορικές πηγές; Είναι γνήσια ή υπάρχουν και τα λεγόμενα αποκρυφικά ευαγγέλια;

Είναι έγκυρη η άποψη διαφόρων εκκλησιαστικών πατέρων; Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε κείμενα άλλων εκκλησιών, εβραϊκά για παράδειγμα όπως το Ταλμούδ, το Μισνά και η Καμπάλα σαν ιστορικές πηγές;

Είναι ο Εβραϊκός ιστορικός Φλάβιος Ιώσηπος η μόνη ιστορική πηγή του 1ου μ.Χ. αιώνα;

Ένας συνδυασμός όλων αυτών των πηγών και των στοιχείων που δίνουν τα πιο πάνω κείμενα οδηγούν πολλούς επιστήμονες στο συμπέρασμα ότι ο Χριστός πρέπει να γεννήθηκε ανάμεσα στο 3 π.Χ. και στο 7 π.Χ. (βλέπε άρθρο μου για το άστρο της Βηθλεέμ στο τεύχος Αρ. 97 της Νιάουστας).

Το ότι η Ιησούς γεννήθηκε την χρονική αυτή περίοδο και ότι η διάρκεια της ζωής του ήταν 33 χρόνια μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η Σταύρωση του πρέπει να έγινε γύρω στο 30 μ.Χ. λίγο νωρίτερα ή ίσως λίγο αργότερα, μόνο αν δεχτούμε ότι ο Ιησούς γεννήθηκε μετά Χριστόν! Επειδή όμως η διασταύρωση των πηγών όπως είπαμε μας οδηγεί στη γέννηση του Χριστού, προ Χριστού η σταύρωση του πρέπει να έλαβε χώρα πριν από το 33 μ.Χ. με πιο πιθανή την ημερομηνία του 26 μ.Χ.

Τα κείμενα που έχουμε αναφέρονται τακτικά στον εορτασμό του Πάσχα των Εβραίων που δεν είναι το ίδιο με το Πάσχα των χριστιανών. Οι Εβραίοι γιορτάζουν το Πάσχα με αφορμή την έξοδό τους από την Αίγυπτο. Και επειδή δυστυχώς οι Εβραίοι χρησιμοποιούσαν σεληνιακό ημερολόγιο και όχι ηλιακό, είναι πολύ δύσκολο να υπολογίσουμε την ημερομηνία την ακριβή του εορτασμού του Εβραϊκού Πάσχα και να βρούμε έτσι πηγές χρονικές για τη σταύρωση και κατ'επέκταση την ανάσταση του Κυρίου. Πρέπει όμως να έλαβε χώρα στον εβραϊκό μήνα Νισάν που αντιστοιχεί στους δικούς μας μήνες Μάρτη και Απρίλη.

Οι συνάδελφοι αστρονομικοί Στράτος Θεοδοσίου και Μάνος Δανέζης ύστερα από έρευνες 6 (έξι) χρόνων, συνέγραψαν πρόσφατα ένα βιβλίο το: "Στα ίχνη του Ι.Χ.Θ.Υ.Σ." (Εκδόσεις Δίαυλος, 2000) και εκεί έχουν μια βιβλιογραφία 34 σελίδων και ένα κείμενο 641 σελίδων μελετώντας ή μάλλον ερευνώντας το χρόνο γέννησης, σταύρωση και ανάστασης του Χριστού.

Σαν πιο πιθανή ημερομηνία της Σταύρωσης προτείνουν την Παρασκευή 7 Απριλίου του 30 μ.Χ. που αντιστοιχεί στην 14η και 15η του μήνα Νισάν των Εβραίων. Η ημερομηνία αυτή μπορεί να είναι σωστή σύμφωνα με τις δικές μου έρευνες, γιατί πιο πιθανή ημερομηνία γέννησης του Χριστού θεωρώ εγώ το 3 π.Χ. Επειδή όμως πολλές αστρονομικές αναφορές συγκλίνουν πιο πολύ προς το 7 π.Χ. σαν τη χρονιά που γεννήθηκε ο Ιησούς, τότε πολύ πιθανόν η σταύρωση να έλαβε χώρα το 26 μ.Χ.

Κλιματολογικά αν το ερευνήσουμε η Σταύρωση πρέπει να έγινε το Μάρτη ή τον Απρίλη, δηλαδή πολύ πιθανόν η ημερομηνία της 7ης Απρίλη να είναι η πιο σωστή, γιατί ο Απόστολος Πέτρος βρισκόταν την εποχή της Σταύρωσης στην Ιερουσαλήμ στην αυλή του σπιτιού του Αρχιερέα και ζεστάνοταν στη φωτιά, γεγονός που σημαίνει ότι έκανε κρύο τα βράδια στην Ιερουσαλήμ κατά την περίοδο της Σταύρωσης του Κυρίου. Ήταν λοιπόν μια ανοιξιάτικη βραδιά με σχετικό κρύο τα βράδια - όχι όμως πολύ για να ήταν οι άνθρωποι μέσα στα σπίτια του - γιατί πρέπει να σκεφτούμε ότι η Ιερουσαλήμ βρίσκεται σε υπερδιπλάσιο υψόμετρο από τη Νάουσα, 740 μ. πάνω από τη

θάλασσα. Άρα οι ανοιξιάτικες νύχτες πρέπει να ήταν κρύες (κάτι αντίθετο με τη γέννηση, που οι ποιμένες τη νύχτα ήταν έξω και άρα η γέννηση πρέπει να έγινε καλοκαίρι ή πρόωμο φθινόπωρο).

Οι πιο πάνω συνάδελφοι προτείνουν με τις έρευνες που έκαναν τις ακόλουθες πιθανές ημερομηνίες Σταύρωσης και Ανάστασης:

Σταύρωση: Παρασκευή 19 Απρίλη 26 μ.Χ. Ανάσταση Κυριακή 21 Απρίλη

Παρασκευή 7 Απρίλη 30 μ.Χ. Ανάσταση Κυριακή 9 Απρίλη

Παρασκευή 3 Απρίλη 33 μ.Χ. Ανάσταση Κυριακή 5 Απρίλη

Το περιοδικό μας αυτό δεν είναι ένα άκρως ιστορικό περιοδικό, ούτε εγώ ένας ιστορικός της επιστήμης. Μου εξητήθη να παραθέσω τη γνώμη μου πάνω στα γεγονότα της σταύρωσης και της ανάστασης του Ιησού και τον εορτασμό της ημέρας του Πάσχα. Στο μικρό αυτό χώρο που είχα και με τις γνώσεις που έχω και τις έρευνες που έκανα σας παρουσίασα μόνο μια πλευρά ενός θέματος για το οποίο έχουν γραφεί χιλιάδες σελίδες και υπάρχουν γνώμες και αντιγνώμες. Καλό θα ήταν ο εορτασμός να είναι κοινός για όλους τους χριστιανούς και γίνονται προσπάθειες από τις εκκλησίες μας προς την κατεύθυνση αυτή.

Η Ανάσταση του Ιησού πρέπει να είναι ένα σύμβολο για όλους τους ανθρώπους της Γης, ανεξαρτήτου θρησκείας και εθνότητας και η δύναμη η σωματική και ψυχική του ανθρώπου όσους Γολγοθάδες και να ανεβαίνει πρέπει πάντα να ανασταίνεται. Ο άνθρωπος πρέπει πάντα να υπερβαίνει τις δυνάμεις του και όπως είπε και ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως στο Διευθυντή του Τρίτου Προγράμματος της Εθνικής μας Ραδιοφωνίας τον Γιώργο Τσαγκάκη: "Να μη στερέψουν ποτέ τα κανάλια της ψυχής μας" Άμποτε και είχε.

Βιβλιογραφία:

Θεοδοσίου Στ. Δανέζης Μ. : "Στα ίχνη του Ι.Χ.Θ.Υ.Σ." (Δίαυλος, 2000).

Σιμόπουλου Δ.: "Το Πάσχα των άστρων" (Γεωτρόπο αρ. 108, 2002).

Nilson P.: "Himlavalvets sallsamheter" (Raben & Sjogren, 1977).

Η "ΟΜΟΝΟΙΑ"

Ένα πνευματοκαλλιτεχνικό καφενείο
με πολύ ιστορία

Από τα λίγα καφενεία που μπορεί κανείς να βρει στην επαρχία με τόσο συνυφασμένη την ύπαρξή τους με την πολιτική καλλιτεχνική και κοινωνική ζωή μιας πολιτείας. Και εννοώ τη δική μας (ΟΜΟΝΟΙΑ)

Ιδρυμένη στα χρόνια της τουρκοκρατίας σε στυλ Ευρώπης και Ανατολής ξύλινη δομή με καθρέπτες και μαρμάρινα τραπέζια στην αίθουσα έξω μεγάλος αυλόγυρος, κληματαριά τσίγκινα τραπέζια, πολλές καρέκλες για συζήτηση και τάβλι. Ήταν ένα είδος Βουλευάρτου Παρισινού που σύχναζε τότε η πνευματική διανοήση της Μπελ-Εποχ. Ίδιο με αυτά που απολάμβανε σ' όλη του τη ζωή ο Ζαν Μωρεάς, ότι σε μικρογραφία ο Γαμβέτας και ο Ζαχαράτος στην παλιά Αθήνα.

Επί τρεις γενεές αποτελούσε το επίκεντρο όλων των εκφάνσεων της ζωής του τόπου. Από εδώ ξεκίνησε ο βουβός και μετέπειτα ο (ομιλών, κινηματογράφος) των αδελφών Δάρη.

Αλλά η (ΟΜΟΝΟΙΑ ήταν θεατρική σκηνή.

Από αυτήν πέρασαν διάσημοι θίασοι πρόζας και τον μουσικού στερεώματος καθώς και μεμονωμένοι καλλιτέχνες του πιάνου βιολιού, κιθάρας, πολλοί τραγουδιστές, ταχυδακτυλουργοί, θωματοποιοί, ακροβάτες κλπ. Πρόχειρη αναφορά οι θίασοι Οικονόμου, Παλαιολόγου, Χρυσοχόου, Αττίκ, και ολόκληρη η τότε λυρική σκηνή με τον μαέστρο Καραλίβανο και πρωταγωνιστές στελέχη γνωστά έξω της χώρας μας όπως ο Μοσχονάς,

Αγγελόπουλος, Καγκλιβέρας, Τσουμπής, Οικονομίδης, Φλερύ, Κουράκου Πέρα χωρίς να παραληφθούν και οι σιναυλίες της τοπικής μας ΑΘΗΝΑΣ.

Ακόμη από τη σκηνή της εδόθησαν διαλέξεις από ανθρώπους της τέχνης και της επιστήμης μεταξύ των οποίων οι Λούβρης, Χόνδρος, Κεραμόπουλος, Ελευθερόπουλος και παράλληλα μίλησαν κατά διάφορα προεκλογικά διαστήματα οι πολιτικοί Βενιζέλοι, Καφαντάρης, Μιχαλακόπουλος, Παπαναστασίου, Δίγκας, Ιασωνίδης, Παπα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βερούδας

δάκης καθώς και οι περισσότεροι τοπικοί υποψήφιοι βουλευτές και δήμαρχοι.

Κυρίως όμως η ΟΜΟΝΟΙΑ λειτούργησε ως Καφενείο. Αυτή ήταν η βάση της. Από τα τραπέζια της πέρασαν προσωπικότητες που έπαιξαν πρωταγωνιστικό ρόλο τοπικά και πανελλήνια σε όλους τους τομείς της ζωής. Αρχίζοντας από τη γενιά του Μακεδονικού Αγώνα αναφέρονται οι: Λάμπρος Κορομηλάς, Ιωάν. Δραγούμης, Σπύρος Μελάς, οι γιατροί Περδικάρης και Χατζηδημητρίου ο δάσκαλος Δημητριάδης (Μπέμπης), ο κ. Χατζημαλούσης με την ιδιότυπη τοπική πολιτική κίνησή του, ο Σπύρος Λαναράς, ο ταλαντούχος δάσκαλος και λογοτέχνης, Σταύρος Χωνός και μαζί τους οι καπετάνιοι της εποχής Μαζουράκης, Τσίπουρας, Κατεχάκης κλπ. Μεταγενέστερα δε ως αξιωματικοί ο Πλαστήρας και ο Κονδύλης ο αδικοχαθής Γ. Γραμ. Διοικήσεως Κρήτης Κ. Περδικάρης ο Ν. Δουλγεράκης εκδότης της τοπικής εφημερίδας ΝΑΟΥΣΤΑ καθώς και οι δήμαρχοι Θ. Αρνής, Γ. Περδικάρης και Φ. Κόκκινος που μβταξύ άλλων νομίζω ότι έφερε και τον μουσουργό Καλομοίρη.

Επίσης ο Σταμ-Σταμ.

Η ΟΜΟΝΟΙΑ δεν ήταν λίγα από όλα. Ήταν

από όλα και πολύ. Ήταν οι χορευσπερίδες για την ελίτ Βεροίας-Ναούσης της εποχής, ήταν τα καλλιτεία της, ήταν τα έξυπνα του Αδάμου και οι φάρσες του Σώτονκ, ήταν ο Τζιμούλης με τις ιστορίες του, ήταν ο Ειρηνοδίκης με τον αστινόμο που παίζανε τάβλι (ΠΕΡΣΙΚΟ) επί εικοσιτετραώρου βάσεως ΔΙΑ ΜΙΑΝ ΠΑΣΤΑΝ, ήταν ο γιατρός Μηλιόπουλος με μάτσο τις εφημερίδες που ήθελε να ανατινάξει το Υπουργείο Παιδείας, ήταν ο Αποστόλης με το μουσικό του καθαρήριο ήταν...ήταν.

Αλλά πάνω απ' όλα ήταν ο ΖΑΦΕΙΡΑΚΗΣ που ήταν και η ψυχή του. Σ' όλες τις παρέες σ' όλες τις συζητήσεις με την καθαριότητά του και τα γλυκά του αλλά και με το (τελευταίο από μένα).

Αυτά τα λίγα από την (ΟΜΟΝΟΙΑ) μου ήρθαν στη μνήμη τώρα που βλέπω να ξεφουτρώνει στο οικόπεδό της το ψυχρό τσιμέντο, μικρή προσφορά στη μνήμη μιας ΟΜΟΝΟΙΑΣ που έφτιγε μαζί με την εποχή της

ΑΓΓΕΛΟΣ ΒΑΛΤΑΔΩΡΟΣ

Η "Νιάουστα" στηρίζεται στην αγάπη σας.

Παρακαλούμε να μεριμνήσετε
για την τακτοποίηση
της συνδρομής σας

ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

Η δύναμη και οι αδυναμίες της Οθωμανικής αυτοκρατορίας

Της Ζωής Αντωνίου

Όταν οι Οθωμανοί κατέλαβαν τη χερσόνησο του Αίμου, επέβαλλαν ενιαία πολιτική οργάνωση σ' όλους τους βαλκανικούς λαούς, που έτσι, έχασαν την ελευθερία τους και κάθε δυνατότητα ομαλής εξέλιξης.

Σ' όλους τους αιώνες της τουρκοκρατίας οι Βαλκανικοί αγωνίζονταν ενάντια στον τουρκικό ζυγό. Οι κοινοί αγώνες, η κοινή τους μοίρα, η κοινή θρησκεία και η πνευματική κληρονομιά του Βυζαντίου, ισοπέδωσαν τις εθνολογικές διαφορές, το παρελθόν των πολεμικών συγκρούσεων, τις πνευματικές αντιθέσεις και το διαφορετικό πολιτιστικό τους επίπεδο, ενώ δημιούργησαν ένα αίσθημα συνοχής για τους Βαλκανικούς λαούς.

Η οθωμανική αυτοκρατορία ήταν θεοκρατικό κράτος. Ο σουλτάνος, που ήταν αρχηγός του κράτους, θεωρούνταν "η σκιά του Θεού" στη γη, που θα επέβαλε τη μουσουλμανική θρησκεία, "το ιδεώδες της ισλαμικής οικουμένης". Έτσι το κράτος αποκτούσε έναν οικουμενικό χαρακτήρα. Οι τυχόν διαφοροποιήσεις γίνονταν με γνώμονα τη θρησκεία και όχι την εθνική καταγωγή. Επομένως, το οθωμανικό κράτος αποτελούσε περισσότερο μια θρησκευτική - μωαμεθανική - κοινότητα και λιγότερο μια - τουρκική - ομάδα.

Οι μωαμεθανοί ανήκαν στην προνομοούχο τάξη των υπηκόων, στην οποία μπορούσε να προσχωρήσει οποιοσδήποτε αλλόδοξος ασπαζόταν την ισλαμική θρησκεία. Αξίζει να σημειωθεί πως το Κοράνι απαγόρευε το βίαιο εξισλαμισμό. Τα κίνητρα, όμως, της αλλαξοπιστίας ήταν σοβαρά - φοροαπαλλαγή, δικαίωμα οπλοφορίας, κοινωνική άνοδος.

Γι' αυτό απ' τους πρώτους αιώνες της τουρκικής

κυριαρχίας στα Βαλκάνια μαρτυρούνται ομαδικοί εξισλαμισμοί. Στη Βοσνία και στην Ερζεγοβίνη, αλλά και στη Βόρεια Ήπειρο και τη Μακεδονία μνημονεύονται εξισλαμισμοί.

Εκτός απ' τους ομαδικούς αναφέρονται και ατομικοί εξισλαμισμοί τόσο Ελλήνων όσο και Σλάβων. Οι Σλάβοι συμμετέχουν στην οργάνωση και στην άμυνα της αυτοκρατορίας και μάλιστα στους χρόνους του Σουλειμάν - περίοδος ακμής της αυτοκρατορίας - το κράτος διοικούνταν ουσιαστικά από Σλάβους αξιωματούχους. Πρέπει, όμως, να σημειωθεί πως οι εξωμότες άλλοτε είχαν αλλαξοπιστήσει με τη θέλησή τους και άλλοτε προέρχονταν από αγορά δούλων ή από παιδομάζωμα.

Οι λαοί των Βαλκανίων έμειναν στο σύνολό τους πιστοί στο χριστιανισμό, αφού θεωρούσαν τη θρησκεία ως μέσω έκφρασης του εθνικισμού τους. Επειδή, λοιπόν, δεν ανήκαν στην μωαμεθανική θρησκεία, δε μπορούσαν να 'ναι πολίτες του κράτους ήταν ραγιάδες - υποταγμένοι στο σουλτάνο, που εξουσίαζε το κράτος - . Οι Τούρκοι ξεχώριζαν τους υπηκόους με βάση τη θρησκεία και εφαρμόζοντας το σύστημα του Μιλέτ χώρισαν τους υπηκόους τους σε θρησκευτικές ενότητες, που είχαν αρχηγό τον αντίστοιχο αρχηγό της εκκλησίας. Έτσι, για τους ορθόδοξους χριστιανικούς πληθυσμούς αρχηγός ήταν ο πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης, ο οποίος είχε και πολιτική εξουσία.

Ο ηγετικός ρόλος που Πατριαρχείου Κων/πόλεως είχε ως αποτέλεσμα να επηρεάσει την παιδεία και την πνευματική ανέλιξη των λαών της Βαλκανικής - κυρίως των πληθυσμών των Πατρι-

δουνάβιων ηγεμονιών -

Εντούτοις, μέσα στην ορθόδοξη χριστιανική κοινωνία υπήρχαν και χωριστές εκκλησιαστικές οργανώσεις σε εθνική βάση: για τους Σέρβους ήταν η Εκκλησία του Ιππεκίου.

Όσον αφορά το Σερβικό Πατριαρχείο Ιππεκίου θα πρέπει να σημειωθεί πως, καταργήθηκε με την κατάκτηση της Σερβίας, ενώ η Πύλη το αποκατέστησε με σουλτανικό βεράτι, προκειμένου να περιορίσει τις δικαιοδοσίες του οικουμενικού πατριάρχη. Χαρακτηριστική ήταν στο θέμα αυτό η συμβολή των Σέρβων Σολόκοβιτς. Ο ένας από αυτούς χάρη στο κύρος που διέθετε κατάφερε να ανασυστήσει το Σερβικό Πατριαρχείο και να διορίσει πατριάρχη με πολιτικές δικαιοδοσίες που ξεπερνούσαν τα σερβικά εδάφη. Έτσι, οι Σέρβοι πέρα από την εκκλησιαστική ανεξαρτησία, απέκτησαν και πολιτικά δικαιώματα. Όμως το Σερβικό Πατριαρχείο επειδή λειτουργούσε ως εστία αντιστάσεως των Νοτιοσλάβων και ήρθε σε σύγκρουση με το κυρίαρχο οθωμανικό κράτος, καταργήθηκε το 1766 και υπάχθηκε στο Πατριαρχείο Κων/πόλεως.

Γενικά παρατηρούμε πως η εκκλησιαστική οργάνωση κάθε Βαλκανικού λαού έπαιξε καθοριστικό ρόλο για την διαβίωση του στο οθωμανικό κράτος. Για παράδειγμα, οι Αλβανοί, που έγιγαν στην πλειοψηφία τους μουσουλμάνοι, υπέφεραν λιγότερο από την οθωμανική κατάκτηση.

Η κατάκτηση λαίων προηγμένων πολιτικά και πολιτιστικά απαιτούσε ισχυρή οργάνωση.

Οι κατακτημένες χώρες της χερσονήσου του Αίμου σχημάτισαν μια διοικητική μονάδα, το μπεηλερμπεηλίκι ή εγιαλέτι της Ρούμελης, με διοικητή τον μπεηλερμπεη της Ρούμελης, που είχε απόλυτη διοικητική και στρατιωτική εξουσία και ήταν επικεφαλής της πιο σημαντικής στρατιωτικής περιοχής, στην οποία οι σουλτάνοι είχαν εστιάσει την προσοχή τους.

Το μπεηλερμπεηλίκι της Ρούμελης ήταν το πρώτο που ιδρύθηκε και ως τα τέλη του 15 αι. σ' αυτό υπάγονταν όλα τα κατακτημένα εδάφη της Βαλ-

κανικής. Έδρα του μπεηλερμπεη της Ρούμελης ήταν άλλοτε η Σόφια και άλλοτε το Μοναστήρι.

Καθώς επεκτεινόταν η αυτοκρατορία, πολλαπλασιάζονταν και τα μπεηλερμπεηλίκια, που απ' το 1591 ονομάστηκαν εγιαλέτια.

Τα εγιαλέτια διαιρούνταν σε μικρότερες στρατιωτικές μονάδες: τα σαντζάκια (ο αριθμός τους εξαρτώνταν από τις πολιτικοδιοικητικές μεταβολές της εκάστοτε περιοχής). Αργότερα πολλά σαντζάκια ενώθηκαν σε πασαλίκια ή βιλαέτια. Ακόμη τα σαντζάκια διαιρούνταν σε καζάδες.

Αποτέλεσμα της τουρκικής κατάκτησης στην Βαλκανική ήταν η κοινωνική ισοπέδωση των λαίων της χερσονήσου.

Η θέση των υποδούλων καθοριζόταν απ' τον ισλαμικό νόμο, που επέτρεπε την ελεύθερη άσκηση της λατρείας στους αλλόδοξους λαούς που είχαν δεχτεί την οθωμανική κυριαρχία επέβαλλε στους κατακτημένους να καταβάλλουν κεφαλικό φόρο (χαράτσι) στο τουρκικό δημόσιο όριζε τη διανομή της εύφορης Βαλκανικής γης απ' το Σουλτάνο στους αξιωματούχους του κράτους (σπαχήδες) ή σε πολεμιστές (γαζήδες) και σπάνια σε απλούς ιδιώτες με τη μορφή απλών τιμαρίων.

Οι γαίες του οθωμανικού κράτους διακρίνονταν στις κληρονομικές ή μούλκια, στις βακουφικές που ήταν αφιερωμένες σε ευαγή ιδρύματα και στις δημόσιες που ανήκαν στον σουλτάνο.

Το σύστημα της ιδιοκτησίας της γης αποτελούσε τη βάση της οικονομίας του κράτους. Τα κτήματα που μεταβιβάζονταν σε υπηκόους με το σύστημα της εξαρτημένης νομής, ονομάζονταν, ανάλογα με την έκταση και το εισόδημα τους χας, ζιαμέτ και τιμάρια.

Η μεταβίβαση ενός κτήματος μαζί με τους χριστιανούς χωρικούς του εξασφάλιζε στον τιμαριούχο εισόδημα και στο κράτος υπικό. Ο κύριος του κτήματος είχε έσοδα τόσο απ' την καλλιέργεια της γης όσο και από τους φόρους που κατέβαλλαν οι χριστιανοί χωρικοί. Ενώ, ήταν υποχρεωμένος να παρέχει ένα σώμα ιπ-

πέων. Μετά το θάνατό του το κτήμα είτε μεταβιβαζόταν στο γιο του είτε περιερχόταν στο δημόσιο. Έτσι, το τουρκικό φεουδαρχικό σύστημα διατήρησε τα στρατιωτικά του χαρακτηριστικά.

Μετά την κατάκτηση της Βαλκανικής, οι χριστιανοί αγρότες έγιναν κολίγοι και δουλολάροικοι των τιμαριούχων. Στην αρχή οι Τούρκοι επιδίωξαν να κερδίσουν με το μέρος τους τους χριστιανούς χωρικούς. Η Υψηλή Πύλη δεν είχε συμφέρον να καταστρέψει οικονομικά τους χριστιανούς, που παρείχαν στο κράτος στρατιώτες, γεωργούς και φορολογούμενους. Εξάλλου, οι Οθωμανοί προτιμούσαν να ζουν στις πόλεις και να αφήνουν την καλλιέργεια της γης στους υπόδουλους.

Οι επιβαρύνσεις των ραγιαδών ήταν αρχικά λιγότερες από αυτές που υφίσταντο στο Βυζάντιο, στα φραγκικά ή στα σλαβικά κράτη. Εκτός απ' το χαράτσι, κατέβαλλαν στο τουρκικό δημόσιο τη δεκάτη και στον τιμαριούχο ειδικές οφειλές. Επίσης, υπήρχαν δυσκολίες ως προς την επιβολή και διατήρηση της κυριαρχίας τους, αφού δε διέθεταν πείρα, διοικητικό εξοπλισμό και δεν ήταν προετοιμασμένοι, ενώ συγχρόνως βρίσκονταν σε χαμηλότερο πολιτιστικό επίπεδο από τους κατεκτημένους. Από την άποψη της κοινωνικοπολιτικής οργάνωσης βρίσκονταν στο μεταβατικό στάδιο της φυλετικής οργάνωσης και της φεουδαρχικής κοινωνίας. Οι άλλοτε νομάδες για να οργανώσουν διοικητικά τους λαούς της χερσονήσου και κυρίως για να τους αποδυναμώσουν εφαρμόσαν τα ακόλουθα στυγνά μέτρα:

α) Η αναγκαστική μετακίνηση πληθυσμών: Οι Τούρκοι μετέφεραν υπόδουλους χριστιανικούς πληθυσμούς και τους εγκατέστησαν ως δουλολάροικους στη Θράκη και τη Μικρά Ασία, ενώ στα εγκατελλημένα χωριά τοποθέτησαν Τούρκους χωρικούς. Το δημογραφικό αυτό μέτρο επέφερε την εθνολογική αλλοίωση των Βαλκανικών λαών.

β) Η βαριά φορολογία εφαρμοζόταν περιστασιακά και παρείχε στο οθωμανικό κράτος, βραχυπρόθεσμα, τους πόρους που χρειαζόταν. Οι φόροι που επιβλήθηκαν στους ραγιαδες ήταν τόσο τακτικοί όσο και έκτακτοι και εξάντλησαν

οικονομικά τους λαούς επιφέροντας το μαρρασμό σε ανθηρά αστικά κέντρα, αλλά και στην ύπαιθρο χώρα.

γ) Το παιδομάζωμα ήταν το πιο απάνθρωπο και βάνανσο μέτρο της τουρκικής διοίκησης. Στηρίχθηκε στο ρητό του Κορανίου ότι "όλα τα παιδιά απ' τη γέννησή τους ρέπουν προς τον ισλαμισμό". Πρόκειται για μια τακτική στρατολογία που αρχικά οργανώθηκε κάθε πέντε χρόνια και κατέληξε στο να εφαρμόζεται ετήσια. Αποσπούσε από κάθε χριστιανική οικογένεια ένα - δύο αγόρια ηλικίας 10-15 χρόνων και τα μεγάλωνε σε περιβάλλον ισλαμικά φανατισμένο ενώ παράλληλα τα εκπαίδευε στρατιωτικά προκειμένου να τροφοδοτήσει το στρατό των Γενίσαρων.

Το παιδομάζωμα καταργήθηκε στα τέλη 17ου αι. Για τους Οθωμανούς αποτελούσε μέσο ανανέωσης του ανθρώπινου υλικού, ενώ για τους κατακτημένους αιμορραγία. Γενικά οι υπόδουλοι θεωρούσαν το παιδομάζωμα ως φόρο αίματος και μια από τις μεγαλύτερες συμφορές. Τα δημοτικά τραγούδια των Βαλκανικών λαών αποτελούν την απόγνωση των Χριστιανών για το παιδομάζωμα.

δ) Οι βίαιοι εξισλαμισμοί: Οι Οθωμανοί ανάγκαζαν κάποτε πόλεις και χωριά να ασπαστούν τη μωαμεθανική θρησκεία, με σκοπό να τους κάνουν πιστούς στην οθωμανική αυτοκρατορία. Βίαιοι εξισλαμίστηκαν Βούλγαροι, Βόσνιοι και Αλβανοί.

Κάτω από έντονο κλίμα πίεσεων οι ραγιαδες, συχνά, εγκατέλειπαν τα χωριά τους και ζούσαν στα βουνά. Τότε, εμφανίστηκαν στη Βουλγαρία και τη Σερβία οι χαϊντούκοι, στη βορειοδυτική Βαλκανική οι ουόσκς και στην Ελλάδα οι κλέφτες, που εξέφραζαν την ένοπλη αντίσταση των υποδούλων ενάντια στους κατακτητές. Τα κατορθώματα των ελευθέρων αυτών σωματίων των επαναστατημένων ραγιαδών καθρεπτίζονται στα τραγούδια των Βαλκανικών λαών. Οι ανώνυμοι, συνήθως πολεμιστές δημιουργώντας στα βουνά ένα "σχολείο πολέμου" αποτέλεσαν τη βάση για τους απελευθερωτικούς αγώνες του 19ου αι.

Το απόγειο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας α-

νάγεται στο 16ο και 17ο αι. Τότε, έγινε η αυτοκρατορία των Οθωμανών πρώτη δύναμη σ' ολόκληρη την Ευρώπη. Όμως, από τα τέλη του 17ου αι., κατόπιν μιας συνεχούς επεκτάσεως, άρχισε η αργή, αλλά σταθερή παρακμή. Στη δεύτερη πολιορκία της Βιέννης, το 1683, η επίθεση των Τούρκων αναχαιτίστηκε από τις ενωμένες δυνάμεις των λαών της κεντρικής Ευρώπης, επικεφαλής των οποίων είχαν θεθεί οι Πολωνοί. Με την ήττα των Τούρκων μπροστά στα τείχη της αυστριακής πρωτεύουσας αποκαλύφθηκε η αδυναμία του οθωμανικού κράτους. Ήδη, το 1571, η ναυμαχία της Ναυπάκτου "είχε δείξει ότι οι Τούρκοι δεν ήταν αιτήττοι", σύμφωνα με τον ισπανό συγγραφέα Θεοβάλντες, ο οποίος συμμετείχε σ' αυτή την αναμέτρηση. Η δεύτερη πολιορκία της Βιέννης σήμανε το τέρας στην Οθωμανική προέλαση προς την Ευρώπη, περιορίζοντας τους Τούρκους απλά και μόνο στην διατήρηση των κατακτημένων εδαφών.

Όμως, από τότε, και η αντιμετώπιση του Οθωμανικού κινδύνου από τους Χριστιανούς Ευρωπαίους μπήκε σε νέα φάση. Οι ευρωπαϊκές δυνάμεις, ενώ έμεναν παθητικές απέναντι στην τουρκική πρόκληση, πέρασαν, τελικά στην αντεπίθεση. Στον αγώνα αυτό ηγήθηκε αρχικά η Αυστρία.

Έτσι, το βαλκανικό πρόβλημα άρχισε να απασχολεί την ευρωπαϊκή πολιτική και από το Συνέδριο της Βερόνας (1822) καθιερώθηκε και ονομάζεται Ανατολικό Ζήτημα. Όμως, στόχος της ευρωπαϊκής πολιτικής δεν ήταν, ασφαλώς, η απελευθέρωση των Βαλκανικών λαών, αλλά τα συμφέροντα στη νευραλγική περιοχή της Βαλκανικής χερσονήσου.

Ωστόσο, οι συγκρούσεις των ευρωπαϊκών κρατών με τους Τούρκους, που έφθειραν το γόητρο της οθωμανικής αυτοκρατορίας είχαν εινοϊκό αντίκτυπο στους υπόδουλους, αφού προετοίμασαν τον απελευθερωτικό τους αγώνα.

Οι μακροχρόνιοι αυστροτουρκικοί πόλεμοι, στους οποίους έλαβαν μέρος πολλοί Σέρβοι στο πλευρό των Αυστριακών, είχαν άμεσες επιπτώσεις στις δυτικές περιοχές της Βαλκανικής, που βρίσκο-

νταν στο επίκεντρο αυτών των συγκρούσεων. Έτσι με τη συνθήκη των Καρλοβικίων του Σρεμ στα 1699 - τη γνωστή με το διεθνές όνομα Κάρλοβιτς - που τερμάτισε τον πρώτο αυστροτουρκικό πόλεμο, οι Οθωμανοί παραχώρησαν την Ουγγαρία και την Τρανσυλβανία στην Αυστρία, τη δε Δαλματία στη Βενετία. Ο αυστριακός στρατός, που είχε φτάσει ως το Βελιγράδι και τον άνω ρου του Αξιού, κατόρθωσε να αποσπάσει από την τουρκική κυριαρχία τμήμα του Μπανάτου. Ένα μεγάλο όμως, μέρος του Μπανάτου και του Σρεμ έμεινε στα χέρια των Τούρκων. Έτσι ο πόλεμος αυτός διαμέλισε τη Σερβία ανάμεσα στην Τουρκία και την Αυστρία. Μετά τη συνθήκη των Καρλοβικίων του Σρεμ, παρατηρείται ομαδική έξοδος των Σέρβων προς την Αυτοκρατορία των Αψβούργων.

Ο δεύτερος αυστροτουρκικός πόλεμος έληξε το 1718 με τη συνθήκη του Πασιάροβιτς με ευνοϊκούς όρους για του Αυστριακούς και έμμεσα για τους Σέρβους, αφού παραχώρησε στην Αυστρία ένα τμήμα της Βλαχίας, το Μπανάτο και όλη τη Βόρεια Σερβία ως το άνω ρου του Μοράβα και ως την πόλη Κρούσεβατς. Η αυστριακή κατοχή στις σερβικές περιοχές διήρκεσε ως το 1739, οπότε με τη συνθήκη του Βελιγραδίου η βόρεια Σερβία πέρασε και πάλι κάτω από την κυριαρχία των Τούρκων. Ως σπύρο της Αυστρίας και της Τουρκίας ορίστηκε τότε ο ρους του ποταμού Σάβου και Δοϊναβη. Η αυστριακή κατοχή, που κράτησε είκοσι χρόνια, είχε σοβαρές επιπτώσεις για το λαό των Σέρβων, αφού τον έφερε σε επαφή με τον ευρωπαϊκό τρόπο ζωής και πολιτισμό και με τη δυτική σκέψη. Παράλληλα, το μεγάλο μεταναστευτικό κύμα, που παρατηρείται τότε από τις τουρκοκρατούμενες περιοχές, προκάλεσε την οικονομική και πνευματική ανάπτυξη των Σέρβων και των άλλων βαλκανικών λαών.

Λίγο αργότερα, με τη συνθήκη του Κιουτουύκ Καϊναρτζή (1774), η Ρωσία απέκτησε το δικαίωμα προστασίας των Σέρβων και των άλλων χριστιανών.

Το δικαίωμα αυτό, που ανανεώθηκε με τη συνθήκη του Ιασίου (1792), επέτρεψε στη Ρωσία να

επεμβαίνει στις εσωτερικές υποθέσεις της οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Από τα τέλη, λοιπόν, του 17ου αι. κάθε αναμέτρηση των Οθωμανών με τις ευρωπαϊκές δυνάμεις σήμανε την υποχώρηση της Υψηλής Πύλης, που αναγκαζόταν να παραχωρεί εδάφη της Βαλκανικής, υποχώρηση που φανερώνει την αδυναμία της οθωμανικής αυτοκρατορίας τόσο στο πολιτικό όσο και στο διπλωματικό πεδίο.

Τα αίτια της εσωτερικής παρακμής είναι πολλά και εγγενή. Όσο κρατούσαν οι κατακτητικές επιχειρήσεις, οι αδυναμίες της διοικητικής οργάνωσης δε γίνονταν φανερές, γιατί η κατάκτηση νέων εδαφών παρείχε οικονομικές δυνατότητες και έφευρε κάποια ανανέωση του δυναμικού της αυτοκρατορίας, απαραίτητη για τη συντήρηση ενός κράτους που βασιζόταν στον τιμαριωτικό - στρατιωτικό καθεστώς. Όταν οι κατακτήσεις σταμάτησαν, η κρίση έγινε αναπόφευκτη. Προκειμένου να διατηρήσει τις απέραντες κτήσεις της, η Οθωμανική αυτοκρατορία έπρεπε να διαθέτει ορθή και ισχυρή διοικητική οργάνωση και υγιή κρατικό μηχανισμό. Η διακυβέρνηση τόσο εκτεταμένων χωρών με υψηλή πολιτική παράδοση απαιτούσε συνεχή αναδιοργάνωση.

Άλλα εσωτερικά αίτια είναι: α) η παρακμή της κεντρικής διοικήσεως σε συνδυασμό με τη διαφθορά του όλου κρατικού μηχανισμού. Αυτή οφειλόταν στον περίπλοκο τρόπο διοικήσεως, στην εξώνηση των δημοσίων θέσεων, στην έννοια των προσόδων, των φόρων και των κρατικών υπηρεσιών.

β) Η παρακμή αυτή είχε άμεσο αντίκτυπο στην επαρχιακή διοίκηση: στις επαρχίες παρατηρείται η ίδια διαφθορά. Η αδυναμία της κεντρικής εξουσίας να ασκήσει τον έλεγχο της στην επαρχία και να επιβάλλει την εφαρμογή των αυτοκρατορικών διατάξεων επέτρεψε στους επαρχιακούς διοικητές να γίνουν ασύδοτοι. Όλα εξαρτιόνταν από την αυθαιρεσία των πασάδων και των Τούρκων υπαλλήλων, που ενδιαφέρονταν να πλουτίσουν οι ίδιοι παρά να διοικήσουν σωστά την επαρχία τους. Και οι φόροι και οι επιβαρύν-

σεις των ραγιαδών έγιναν αβιάστακτοι.

γ) Παράλληλα παρατηρείται ουσιαστική αλλαγή στο τιμαριωτικό σύστημα και στην οικονομική και κοινωνική δομή των επαρχιών και αυτό οφείλεται στο νέο σύστημα του καπιταλισμού. Η ανάγκη της διεθνούς αγοράς για πρώτες ύλες μεγάλωνε το ενδιαφέρον των μεγάλων γαιοκτημόνων για την αγροτική παραγωγή. Έτσι, πικντού παρατηρείται εντατικοποίηση στην εκμετάλλευση της γης και στην ενίσχυση της μεγάλης γαιοκτησίας. Ιδιαίτερα στην οθωμανική αυτοκρατορία, οι μεγάλοι γαιοκτήμονες, επωφελούμενοι από την αυξανόμενη αδυναμία της κεντρικής εξουσίας αναπτύχθηκαν σε βάρος της μικρής γης των χωρικών. Η συγκέντρωση εκτεταμένων γαιών στα χέρια λίγων μεγάλων γαιοκτημόνων προκάλεσε αλλαγές στο τιμαριωτικό σύστημα και επέσπευσε την παρακμή του. Το τιμαριωτικό σύστημα μεταβλήθηκε σιγά - σιγά σε κληρονομικό. Ενώ, πρώτα ο τιμαριωτής είχε μόνο δικαίωμα νομής πάνω στο κτήμα του και σε αντάλλαγμα παρείχε στρατιωτική υπηρεσία στο κράτος, τώρα παρείχε δικαιώματα κληρονομικά. Τα τιμάρια έγιναν τσιφλίκια, δηλαδή μεγάλες έγγειες ιδιοκτησίες, που δεν είχαν καμιά στρατιωτική υποχρέωση. Η νέα αυτή μορφή γαιοκτησίας απορρόφησε βαθμιαία τις ανεξάρτητες μικρές ιδιοκτησίες των ραγιαδών. Οι χριστιανοί χωρικοί έγιναν δούλοι και δεν προστατεύονταν πια από τις τοπικές οθωμανικές αρχές. Απέναντι στις αυθαιρεσίες του κυρίου τους, πολλοί χωρικοί αναγκάστηκαν να προσχωρήσουν στον ισλαμισμό και άλλοι κατέφυγαν στα βουνά. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την αραιώση του πληθυσμού, κυρίως σε περιοχές εύφορες, που έμειναν ακαλλιέργητες, με σοβαρές οικονομικές επιπτώσεις.

δ) Όσο η κεντρική εξουσία έχανε σε δύναμη, τόσο οι επαρχίες αποκτούσαν μεγαλύτερη σημασία. Άλλωστε, η συσσώρευση πλούτου στους μεγάλους φεουδάρχες ενίσχυσε τη δύναμή τους. Τότε, αρχίζουν οι πρώτες χωριστικές τάσεις στην περιφέρεια της αυτοκρατορίας από τοπικούς κυρίως ιδιοκτήτες αλλά και μεγάλους γαιοκτήμονες, που αποκλήρυσαν την κυριαρχία του σουλ-

τάνου, όπως έκανε τον 18ο - 19ο αι. ο Αλή πασάς των Ιωαννίνων.

ε) Ο οθωμανικός στρατός αντί να στηρίξει την κεντρική εξουσία, συνέβαλε την παρακμή της αυτοκρατορίας. Το επιλεκτο σώμα των Γενίτσαρων απέκτησε τεράστια δύναμη, έγινε "κράτος εν κράτει", όμως μετέβαλε χαρακτήρα απ' τα τέλη του 16ου αι., οπότε τα μέλη του απέκτησαν δικαίωμα να παντρεύονται και να κατατάσσονται στο σώμα τα παιδιά τους. Έτσι, οι γενίτσαροι έπλασαν πια να είναι οι φανατισμένοι στρατιώτες που αφοσιώνονται στο σουλτάνο και ενδιαφέρονταν για τα υλικά αγαθά και τη σταδιοδρομία τους όντας πολύ συντηρητικοί.

Από την άλλη οι αλλαγές στο τιμαριωτικό σύστημα, που επέφεραν την παρακμή της μικρής γαιοκτησίας, οδήγησαν και στην παρακμή του περιφερειακού στρατού των σπαχήδων και στη βαθμιαία ελάττωσή του. Αυτό το γεγονός ανάγκασε την κεντρική εξουσία να αυξήσει τον αριθμό των μισθοφορικών σωμάτων με δυσμενή αποτελέσματα για την οικονομία. Εξάλλου, οι στρατιώτες, δίχως πειθαρχία και κακά πληρωμένοι από το κράτος, επιδίδονταν σε ληστείες και λεηλασίες και δεν ήταν σε θέση να παρακολουθήσουν την αλματώδη πορεία της δυτικής τεχνικής.

στ) Η οικονομία του κράτους δεν προσαρμόστηκε και αυτή στις απαιτήσεις της διεθνούς οικονομικής ανάπτυξης. Η οικονομική διεύδυση των ευρωπαϊκών κρατών με τη μορφή διομολογήσεων (capitulations), δηλαδή προνομιακών εμπορικών συμφωνιών υπήρξε πρωταρχική οικονομική αιτία παρακμής της οθωμανικής αυτοκρατορίας, αφού συνέβαλε στην ουσιαστική μείωση των δημοσίων εσόδων από τους τελωνειακούς δασμούς. Άλλη αιτία ήταν η μείωση των κρατικών εσόδων από το διαμετακομιστικό εμπόριο μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών και των Ινδιών, αφού ανακαλύφθηκε νέος δρόμος προς την Απω Ανατολή. Ακόμη, η διεύδυση του εμπορικού και τοκογλυφικού κεφαλαίου στη μεγάλη γαιοκτησία, καθώς και η συνεχής υποτίμηση του νομίσματος - ιδίως μετά τα τέλη του 16ου αι. - και η

μείωση της περιεκτικότητας του σε ευγενές μέταλλο οδήγησαν την οικονομία σε παρακμή.

Όλες οι παραπάνω αδυναμίες είχαν σα συνέπεια τη γενικότερη παρακμή της οθωμανικής αυτοκρατορίας, σε μια περίοδο μάλιστα που οι υπόδουλοι χριστιανικοί λαοί της Βαλκανικής άρχιζαν να αναπτύσσονται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

* Αμαντος Κ., Σχέσεις Ελλήνων και Τούρκων από τον ενδέκατο αιώνα μέχρι το 1821, τομ. Α'. Οι πόλεμοι των Τούρκων προς κατάληψη των ελληνικών χωρών 1071 - 1571. Αθήνα 1955

* Βακαλόπουλος Απ., "Προβλήματα της ιστορίας του παιδομαζώματος", Ελληνικά 13 (1954), σελ. 274 - 293.

* Miller W., The Ottoman Empire, 1801 - 1913, α? έκδ., 1913. The Ottoman Empire and its Succossors, 1801 - 1927 β' έκδ. Η Τουρκία-καταρρέουσα. Ιστορία της Οθωμανικής αυτοκρατορίας από του έτους 1801 μέχρι το 1913, μετάφρ. Σπ. Λάμπρου, Αθήνα 1914.

* Σβορώνου Ν., Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας, ελλην. μετάφρ. Αικ. Ασδραχά, με βιβλιογραφικό οδηγό Σπ. Ασδραχά, β' έκδ. Αθήνα 1976.

* Sugar P., Southeastern Europe under the Ottoman Rule. 1354 - 1848, University of Washington Press, Seattle - London (1977).

* Νυσταζοπούλου - Πελεκίδου Μαρία, Οι Βαλκανικοί λαοί, β' έκδ. Θεσ/νίκη 1991.

* Ζακυθινός, Δ. Α., Η Άλωση της Κων/πόλεως και η Τουρκοκρατία, Αθήνα 1954.

ΝΑΟΥΣΑΙΙΚΑ ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

της Ελένης Μήτσιαλα - Ζεγκίνη

Συνεχίζοντας την παρουσίαση ιδιωτικών εγγράφων από την εποχή της Τουρκοκρατίας δημοσιεύουμε άλλο ένα χειρόγραφο του δευτέρου μισού του 19ου αιώνα. Πρόκειται για ένα διανεμητήριο περιουσίας μεταξύ των αδελφών Μηνά, Γεωργίου και Χρήστου Δημητριάδου που συντάχθηκε την 1 Οκτωβρίου 1872 και ανήκει στην κ. Ελένη Γούναρη.

Το κείμενο είναι γραμμένο σε επίσημο σφραγιστό φύλλο χάρτου διαστάσεων 28 εκ. X 70 εκ. Στο κέντρο επάνω φέρει οθωμανική σφραγίδα με το σουλτανικό τουγρά (μονόγραμμα του σουλτάνου) και κάτω από αυτήν έντυπο κείμενο τριών σειρών σε παλιά τουρκική γραφή.

Ο συντάκτης του κειμένου πρέπει να ήταν κάποιος εγγράμματος ιδιώτης, ίσως δάσκαλος, γιατί χρησιμοποιεί λόγια γλώσσα χωρίς καθόλου συντακτικά ή ορθογραφικά λάθη. Γράφει με σαφήνεια χωρίς περιττές πολυλογίες και είναι πολύ καλλιγράφος, γι' αυτό και το κείμενο διαβάζεται με ευκολία. Δεν αναφέρεται όμως πουθενά το όνομά του, ούτε χρησιμοποιείται ως μάρτυρας, όπως προκύπτει από τη σύγκριση των γραφικών χαρακτηρισμών. Εξ άλλου οι επτά μάρτυρες και οι τρεις συμβαλλόμενοι, αν κρίνουμε από τα ορθογραφικά λάθη στις υπογραφές τους, συμπεραίνουμε ότι ήταν αγράμματοι.

Ιδιαίτερα προσέχουμε την οθωμανική σφραγίδα στο κλείσιμο του κειμένου. Όπως σημειώνει δίπλα της ο κάτοχος του "διανεμητηρίου", πρόκειται για τη σφραγίδα του Μαχαλά Αγίου Μηνά. Υποθέτουμε ότι παρόμοιες σφραγίδες θα είχαν και οι μαχαλάδες των τριών άλλων ενορών.

Σε κανένα σημείο του εγγράφου δεν αναφέρεται

η καταχώρησή του σε κάποιο κώδικα ούτε ότι συντάχθηκε παρουσία κάποιας επίσημης αρχής. Η μόνη ένδειξη επίσημης αρχής είναι η σφραγίδα του Μαχαλά που προαναφέραμε.

Ως προς το περιεχόμενο επισημαίνουμε ότι ιδιωτικά έγγραφα μ' αυτό το θέμα δεν συναντούμε πολύ συχνά. Καθώς φαίνεται οι γονείς των τριών αδελφών, εν ζωή, δεν είχαν διαμοιράσει την περιουσία τους, ούτε είχαν κάνει διαθήκη, οπότε το έργο αυτό ανέλαβαν τα ίδια τα αδέρφια με απόλυτα δίκαιο τρόπο.

Χώρισαν την περιουσία που κληρονόμησαν αλλά και αυτήν που απέκτησαν μέχρι τη στιγμή αυτή, πρώτα την κινητή και μετά την ακίνητη - σπίτι και κτήματα - σε τρία ίσα μερίδια και στη συνέχεια πήρε ο καθένας το ένα τρίτο με κλήρο.

Το σπίτι θα ήταν αρκετά μεγάλο για να μπορεί να χωριστεί σε τρία μέρη. Δεν διευκρινίζεται όμως αν ο διαχωρισμός έγινε με ανάλογες οικοδομικές εργασίες σε ανεξάρτητα μερίδια ή απλώς έγινε διανομή των χώρων. Εκτός από την οικοδομή υπήρχε και μεγάλο οικόπεδο, το οποίο δικαιούνταν όλα τα αδέρφια, όπου χωρούσε να κτισθεί και άλλη οικοδομή από κοινού. Υπήρχε επίσης ρακοκάζανο, φούρνος και "αναγκαίον" που θα ήταν κοινής χρήσης. Στο τέλος του εγγράφου τίθενται και ορισμένοι όροι για την καλή χρήση του χώρου όταν κτισθεί η νέα οικοδομή.

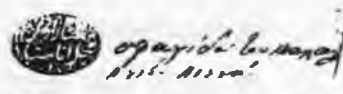
Ως προς τα κτήματα χωρίζονται και αυτά σε τρία μερίδια το καθένα. Συγκεκριμένα επτά αγροτεμάχια από αμπέλια ή μπαχτσέδες στις θέσεις Γάστρα, Τσιφλίκι, Ισβόρια, Βαλτανέτο, Τροχούς, Μουτσιλά και Στούμπον χόρδίζονται στα τρία.. Ο κατακερματισμός αυτός της γης σε κάθε διανομή εξηγεί τις μικρές ιδιοκτησίες των Ναουσαίων

Handwritten header text in Arabic script, including the name of the library and the date.

Main body of handwritten text in Arabic script, consisting of several numbered paragraphs and lists.

- A list of handwritten notes or references at the bottom left of the page.

μέχρι τα τελευταία χρόνια. Στα χωράφια παρατηρούμε ότι, εκτός από δύο περιπτώσεις, δεν αναφέρεται έκταση, παρά μόνο η τοποθεσία και οι γειτονικές ιδιοκτησίες από όπου μαθαίνουμε και πολλά ονόματα Ναουσαίων της εποχής.

Το παρόν έγγραφο συντάχθηκε σε τρία αντίτυπα και πήρε ο κάθε αδερφός από ένα αφού προηγουμένως υπογράφηκε από όλους, την 1 Οκτωβρίου 1872.

Ακολουθούν οι υπογραφές των τριών αδελφών με την ένδειξη βεβαιώνω και των επτά μαρτύρων με ένδειξη μαρτυρώ. Μας παραξενεύει το γεγονός ότι ο συντάκτης του κειμένου χρησιμοποιεί για τους τρεις το επίθετο Δημητριάδου, ενώ οι ίδιοι υπογράφουν ως Δημητρίου.

Ακολουθεί αυτοίσιον το κείμενο του διανεμητηρίου, με μοναδικές παρεμβάσεις στους τόνους και τα πνεύματα.

“Δια του παρόντος εξοφλητικού εγγράφου δηλοποιείται, ότι οι υποφαινόμενοι Μηνάς, Γεώργιος και Χρήστος Δημητριάδου σήμερα οικεία θελήσει και πλήρει συγκαταθέσει αποφασίσαντες διενεμήθημεν προς αλλήλους άπασαν την περιουσίαν ημών πατρικήν τε και ήνπερ οι ίδιοι από κοινού προσελικτήσαμεν μέχρι της στιγμής αυτής κινητήν τε και ακίνητον, διαιρέσαντες κατ’ά πρώτον όλα το οικιακά έπιπλα και πάσαν κινητήν περιουσίαν εξ οίασδήποτε ύλης προς αλλήλους μας εις τρία ίσα μερίδια, και έλαβεν δια λαχνού έκαστος ημών άμέσως υπό την εξουσίαν του το λαχόν μερίδιον, έπειτα δε και την ακίνητον ημών περιουσίαν διαιρέσαντες επίσης εις τρία μέρη έλαβεν ο καθείς δια λαχνού ως ακολούθως:

A. Ο μεν Μηνάς έλαβεν:

1. 1. Της οικίας το εν τρίτον εις την μέσην μεταξύ του μέρους του ανήκοντος εις τον Γεώργιον και του εις τον Χρήστον.
2. 2. Της εις την Γάστραν Αμπέλου το κάτωθεν μέρος προς Ανατολάς, το γειτονεύον με την του Γεωργ. Μπαϊνάνου άμπελον.
3. 3. Της εις το Τσιφλίκιον Αμπέλου το μεσαίον

μερίδιον μεταξύ του Γεωργίου και Χρήστου.

4. 4. Του εις το αυτό μέρος χωράφιον το τρίτον προς Δυσμάς.
5. 5. Της εις Ισβόρια Αμπέλου το προς Νότον μέρος γειτονεύον με την άμπελον του Μήτρη Γκαβοτράϊου.
6. 6. Του εις Βαλτανέτον Αμπελοβαχτσέ το εν τω μέσω μερίδιον το μεταξύ του Γεωργίου και Χρήστου.
7. 7. Τον εις Μουτσίκα Βαχτσέν ολόκληρον.
8. 8. Του εις Στούμπιον Βαχτσέ το προς Ανατολάς μέρος περιοριζόμενον προς Δυσμάς από μερίδιον του Χρήστου και προς Βορράν από τον Βαχτσέ Κωτούλα.

B. Ο δε Γεώργιος έλαβεν:

1. 1. Της οικίας το έτερον τρίτον το προς Βορράν μεταξύ της οικίας του Αναστασίου Σαμαρά και της του Μηνά.
2. 2. Της εις Γάστραν Αμπέλου το εν τω μέσω μερίδιον το μεταξύ του Μηνά και Χρήστου.
3. 3. Της εις Τσιφλίκιον Αμπέλου το προς Ανατολάς μέρος το μεταξύ του χωραφίου Φιλίππου Λάπα προς Ανατολάς και του Μηνά προς Δυσμάς.
4. 4. Του εις το αυτό μέρος χωραφίου το τρίτον το μεταξύ του χωραφίου του Χρήστου αφ’ ενός και του της άμπελου του ιδίου Χρήστου αφ’ ετέρου.
5. 5. Της εις Ισβόρια Αμπέλου το εν τω μέσω μερίδιον μεταξύ του Μηνά και Χρήστου.
6. 6. Του εις Βαλτανέτον Αμπελο-Βαχτσέ το προς Νότον μερίδιον, εις το οποίον υπάγεται ολόκληρος ο Βαχτσές εκ δύο περίπου στρεμ. Και μέρος της Αμπέλου.
7. 7. Του εις Τροχούς Βαχτσέ το πλείστον, ήτοι μερίδιον εξ ενός και ημίσεως στρεμ. περιοριζόμενον προς Δυσμάς από Βαχτσέ Μέσκου και προς Ανατολάς από το του Χρήστου μερίδιον.

8. 8. Του εις Στούμπλον Βαχτσέ το προς Βορράν μερίδιον ποτιζόμενον με νερόν Παπαράδου.

Γ. Ο δε Χρήστος έλαβεν:

1. 1. Της οικίας το τελευταίον τρίτον το προς Νότον, μεταξύ του Μηνά από Βορρά και δρόμου από Νότου.

2. 2. Της εις Γάστραν Αμπέλου το προς Δυσμάς μέρος το μεταξύ του Γεωργίου προς Ανατολάς και του χωραφίου Μούρτζου προς Δυσμάς.

3. 3. Της εις Τσιφλίκιον Αμπέλου το προς Δυσμάς το μεταξύ του Μηνά προς Ανατολάς και χωραφίου του Γεωργίου προς Δυσμάς.

4. 4. Του εις το αυτό μέρος χωραφίου το μεταξύ του Γεωργίου προς ανατολάς και του Μηνά προς Δυσμάς.

5. 5. Της εις Ισβόρια Αμπέλου το προς Βορράν μεταξύ Αμπέλου Τάση Ιντιφάκου και Γιαμαλή προς Βορράν και Γεωργίου προς Νότον.

6. 6. Του εις Βαλανέτον Αμπελοβαχτσέ το προς βορράν μερίδιον το μεταξύ Βαχτσέ Χ'Ναούμ, χωραφίου Μουριφετλή και Αμπέλου Τσαδίλα προς Βορράν και του Μηνά προς Νότον.

7. 7. Του εις Τροχούς Βαχτσέ το προς Ανατολάς μέρος εξ ημίσεως περίπου στρεμ. Μεταξύ του Γεωργίου προς Δυσμάς και Αλεξίου προς Ανατολάς.

8. 8. Του εις Στούμπλον Βαχτσέ το προς Δυσμάς μέρος περιοριζόμενον προς Ανατολάς από του Μηνά, προς Βορράν από του Γεωργίου, και Νοτιοδυτικώς από δρόμον.

Μόνον το όπισθεν της οικίας μέρος όπου κείνται το ρακοκάζανον, ο φούρνος και το Αναγκαίον μένει κοινόν και των τριών αδελφών, με συμφωνίαν όταν θα γένει εδώ οικοδομή, να αφεθεί διάστημα τριών πήχεων, όπως μη σκοτισθώσι τα παράθυρα της οικίας του Γεωργίου. Εννοείται δε, ότι η οικοδομή να γίνει από κοινού παρά των τριών αδελφών και θα εξουσιάζεται επίσης υπό των τριών. Ίνα δε έρχηται εδώ ο Χρήστος αφεθήσεται δίοδος δύο πήχεων πλατεία κατά μήκος του τείχους της οικίας Μηνά και Γεωργίου. Προσέτι

εμείναμε σύμφωνοι ώστε όταν ο Μηνάς υψώσει την οικοδομήν της οικίας του, τα γεισώματα (αστριχιές) τα οχητεύοντα τα νερά προς το μέρος αυτό εκ της οικίας του Χρήστου να τραπώσι κατ' άλλην διεύθυνσιν.

Εξοφλήσαντες ουν τέλειον δια της ειρημένης προς αλλήλους διανομής της μέχρι τούδε κοινής ημών περιουσίας δεν έχομεν εις το εξής ουδεμίαν απαίτησιν, ο μεν από του δε ουδ' οβολοί αξίαν. Επί τούτω τοίνυν εγένετο και το παρόν εις τρία όμοια δια μίαν και την αυτήν πράξιν κεκυρωμένα τη ιδιοχείρῳ υπογραφή εκάστου των τριών αδελφών, και έλαβεν ο καθείς ανά εν προς ασφάλειαν του. Εφ' ω και υποφαινόμεθα."

Εν Ναούση τη 1 Οκτωβρίου

1872

Μινάς Διμιτρίου βεβιόνο

Γηοργιος Δημητρου βεβιόνο

Χρήστος Δημητρίου βεβιόνο

Χ' Αντώνης (.....)

Μίτη Ανγκελάκι Μαρτηρώ

Διμήτριος Φιλίπου Μαρτηρώ

Γεώργιος Θεοδόρου

Γιόργης Λαφάρας

Γ.Κ. λαπαβίτζας μαρτηρώ

Ζαφήρης Κ. μαρτηρώ

Σφραγίδα του Μαχαλά Αγίου Μηνά

Κάτοχος του συγκεκριμένου εγγράφου ήταν ο Χρήστος Δημητρίου (Δημητριάδης), η οικογένεια του οποίου αργότερα επειδή ασχολήθηκε με τη γούνα πήρε το όνομα Γούναρη. Το δε σπίτι για το οποίο γίνεται λόγος ήταν στη θέση που είναι σήμερα η οικία Γούναρη μαζί με τα δύο διπλανά σπίτια, στη οδό Κόκκαρη, και κάηκε το 1947.

*Το πρώτο μέρος με "Ναουσαίικα ιδιωτικά έγγραφα" δημοσιεύθηκε στο τεύχος 95-96 της "ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ" 2001.

Η ΕΚΒΙΟΜΗΧΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΥΣΤΕΡΗ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

Του Κώστα Λαπαβίτσα

Αναπληρωτού καθηγητή της σχολής ανατολικών και Αφρικανικών μελετών του πανεπιστημίου του Λονδίνου

Στην ιστορία της Νάουσας ξεχωρίζουν, πρώτον, η εξέγερση και ο χαλασμός του 1822 και, δεύτερον, η εμφάνιση βιομηχανίας κατά το τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα. Τα ιστορικά αυτά θέματα έχουν ανεπαρκέστατα μελετηθεί στην ελληνική ιστοριογραφία. Παρά την αναμφίβολη σπουδαιότητα και των δύο όμως, πιστεύω ότι δεν μπορούν να συγκριθούν ως προς την γενικότερη σημασία τους. Η εξέγερση του 1822 ήταν ένα ακόμη κεφάλαιο στην διαδικασία διαμόρφωσης εθνικών ταυτοτήτων στη νότια Βαλκανική, και ίσως να πρόσθεσε ένα πετραδάκι στο τελικό σχηματισμό εθνικών κρατών. Τραγικά μπορεί να ήταν τα γεγονότα και μεγάλη η αυτοθυσία των επαναστατών, παρόμοια όμως έχουν δυσπικώς να επιδείξουν τα Βαλκάνια. Εν αντιθέσει, η εμφάνιση της βιομηχανίας στη Νάουσα κατά την ύστερη Οθωμανική αυτοκρατορία έχει εξαιρετική σημασία για την ιστορία των Βαλκανίων και της ανατολικής Μεσογείου. Είναι απορίας άξιον ότι δεν έχει μελετηθεί διεξοδικότερα. Στο άρθρο αυτό θα παραθέσω εν συντομία τους λόγους για τους οποίους η σπουδαιότητα της εκβιομηχάνισης της Νάουσας υπερβαίνει κατά πολύ τα στενά όρια της πόλης

Το ιστορικό ζήτημα της εμφάνισης βιομηχανίας στην Οθωμανική αυτοκρατορία

Η εμφάνιση βιομηχανίας στην Οθωμανική αυτοκρατορία έστω λειψής και περιορισμένης, φέρεται να λαμβάνει χώρα με δύο διαφορετικούς τρόπους, δηλαδή τον κρατικό, ή (από τα πάνω) και τον αυτόνομο, ή (από τα κάτω). Κρατικές προσπάθειες εκβιομηχάνισης χρονολογούνται α-

πό τις αρχές του 19ου. Η πλέον ενδιαφέρουσα αυτή του Μεχμέτ Αλή στην Αίγυπτο, την οποία και οδήγησαν σε αποτυχία οι Άγγλοι κυρίαρχοι της Μεσογείου. Κρατικά εργοστάσια δημιουργούνται αργότερα στην Κωνσταντινούπολη, κυρίως για τον ανεφοδιασμό του στρατού με πυρομαχικά και ένδυση. Οι πυρήνες αιποί εκβιομηχάνισης δεν έχουν γενικότερο δυναμισμό και δεν καταφέρνουν να εξελιχθούν σε βιομηχανικό πλέγμα. Οι λόγοι είναι πολλοί. Περιλαμβάνουν τον (αρχαϊκό) χαρακτήρα της οθωμανικής γαιοκτημονικής τάξης που δεν επιτρέπει την εμφάνιση καπιταλισμού (από πάνω) Περιλαμβάνουν επίσης τον φύσει (αρχαϊκό) χαρακτήρα του οθωμανικού κράτους, κυρίως όσον αφορά στη φορολογία και την εκμετάλλευση του πιστωτικού συστήματος για εξυπηρέτηση κρατικών δανειακών αναγκών. Ακόμη, η προϊούσα εξάρτηση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας από τον ευρωπαϊκό ιμπεριαλισμό-από την μια, λόγω του ρωσικού κινδύνου και, από την άλλη, λόγω αύξοντος δανεισμού-επιβάλλει ιδεολογία (ελεύθερης αγοράς) στο κράτος. Αυτό σημαίνει κυρίως ότι η οθωμανική δασμολογική πολιτική δε βοηθάει τις εγχώριες απόπειρες εκβιομηχάνισης, αφήνοντας την αγορά να κατακλυσθεί από φτηνά ευρωπαϊκά προϊόντα. Τέλος οι διοικητικές δυσλειτουργίες και η διαφθορά του κράτους δεν ευνοούν την διαμόρφωση κρατικής πολιτικής εκβιομηχάνισης. Η Οθωμανική αυτοκρατορία δεν κατόρθωσε να ακολουθήσει πορεία ανάπτυξης καπιταλισμού (από τα πάνω) κατά το παράδειγμα της Γερμανίας ή της Ιαπωνίας.

Αυτόνομη εκβιομηχάνιση (από τα κάτω) εμφανί-

ζεται στην Οθωμανική αυτοκρατορία κατά το τελευταίο τέταρτο του 19ου. Δεν αναφέρομαι εδώ σε (προ)εξβιομηχάνιση), όπως σαπωνοποιία, επεξεργασία δέρματος, τοπική παραγωγή όπλων, κλπ, αλλά σε πλέγματα εργοστασίων με σχετικά προηγμένη τεχνολογία, ευρεία εγχώρια αγορά. Εκτεταμένο δίκτυο παροχής πρώτων υλών και, το κυριότερο, σταθερές πηγές εργατικού δυναμικού. Τέτοιες μορφές οθωμανικής εκβιομηχάνισης εντοπίζονται αποκλειστικά στον κλάδο της κλωστοϋφαντουργίας. Στην ουσία υπάρχουν δύο μόνο βιομηχανικές περιοχές σε ολόκληρη την επικράτεια της οθωμανικής αυτοκρατορίας, τελείως ανεξάρτητες η μία της άλλης: η δυτική-κεντρική Μακεδονία και η περιοχή των Αδάνων στη νότια Μικρά Ασία¹. Η περιοχή της Μακεδονίας προηγείται χρονικά αυτής των Αδάνων, και είναι κατάφανως σημαντικότερη όσον αφορά όγκο παραγωγής, αριθμό εργοστασίων και γενικότερο δυναμισμό. Αξίζει να σημειωθεί ότι το πρώτο οθωμανικό εργοστάσιο κλωστοϋφαντουργίας δημιουργείται από Αρμένιους επιχειρηματίες στο Χαρπούτ της Ανατολίας τη δεκαετία του 1860. Δεν οδηγεί όμως πουθενά, γρήγορα κλείνει, και μπορεί εύλογα να θεωρηθεί εξαίρεση άνευ σημασίας.

Η Μακεδονία είναι κατεξοχήν η περιοχή όπου ποικίλες κοινωνικές και οικονομικές διεργασίες οδηγούν στην εμφάνιση αυτόνομης εκβιομηχάνισης κατά την ύστερη Οθωμανική αυτοκρατορία. Ενώ όμως θα περίμενε κανείς ότι η Θεσσαλονίκη θα αντιπροσώπευε τον πρώτο και κύριο πυρήνα εκβιομηχάνισης στην ίδια την Μακεδονία, τα πράγματα έχουν αλλιώς. Εργοστάσια κλωστοϋφαντουργίας εμφανίζονται μεν στην Θεσσαλονίκη στα τέλη της δεκαετίας του 1870, αλλά δεν κυριαρχούν από πλευράς όγκου παραγωγής ή τεχνολογικού εξοπλισμού. Η αυτόνομη εκβιομηχάνιση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, όση αυτή υπήρξε, άρχισε στη Νάουσα, όπως αναγνωρίζει η διεθνής βιβλιογραφία². Το εργοστάσιο Λόγγου-Κύρση-Τουρπάλη, ιδρυμένο το 1874-5, αντιπροσωπεύει τον πρώτο ουσιαστικά σπινθήρα, οθωμανικής εκβιομηχάνισης, στη δυτική Μακεδονία. Η Νάουσα, η Βέροια και η Έδεσα μαζί διατήρησαν μεγαλύτερη βιομηχανική παραγωγή από τη Θεσσαλονίκη μέχρι το τέλος της οθωμανι-

κής κυριαρχίας στα Βαλκάνια. Το βιομηχανικό δυναμικό της Βέροιας και της Έδεσσας όμως δημιουργήθηκε σε μεγάλο βαθμό από Ναιουσαϊκό κεφάλαιο. Η μικρή κοινωνία της Νάουσας, δηλαδή, δεν ήταν μόνο η πρώτη που γέννησε βιομηχανικό καπιταλισμό στη Μακεδονία του 19ου αιώνα, αλλά και η δυναμικότερη. Οι τρεις πόλεις σταδιακά ανέπτυξαν πυκνότερες οικονομικές σχέσεις με τη Θεσσαλονίκη, χωρίς όμως να χάσουν σημαντικό όγκο βιομηχανικής παραγωγής προς την τελευταία. Οι οικονομικές σχέσεις με την πρωτεύουσα της Μακεδονίας φαίνεται ότι είχαν να κάνουν περισσότερο με εμπόριο και επενδύσεις σε ακίνητα. Σημαντικό πρέπει να ήταν το γεγονός ότι τη νεοεμφανισθείσα αστική τάξη της Θεσσαλονίκης αποτελούσαν κυρίως εβραίοι ή τονιμέ, ενώ αυτή της δυτικής Μακεδονίας χριστιανοί με ελληνική συνείδηση.

Οι βαθύτεροι λόγοι για τους οποίους οι τρεις πόλεις του Βερμίου, και κυρίως η Νάουσα, παρουσίασαν τέτοιο δυναμισμό προς το τέλος του 19ου αιώνα παραμένουν εν πολλοίς αδιευκρίνιστοι. Στη βιβλιογραφία αναφέρονται συνήθως και επιτροχάδην, προφανή πλεονεκτήματα κόστους, όπως τα εξαιρετικά χαμηλά ημερομίσθια, η φθηνή ενέργεια λόγω υδατοπτώσεων, η συσσώρευση δεξιοτήτων λόγω παραδοσιακής ενασχόλησης, με την υφαντουργία, κλπ. Αναφέρεται ακόμη η σπουδαιότητα της τοπικής ζήτησης κλωστών από τους αγρότες του κάμπου για τις ανάγκες της εγχώριας και μάλλον πρωτόγονης υφαντουργίας. Καθόλου όμως δεν έχει μελετηθεί η κοινωνική διάσταση της παροχής εργατικού δυναμικού αποτελούμενο κυρίως από νεαρές κοπέλες από τα σλαβόφωνα χωριά του κάμπου. Ούτε έχει επαρκώς αναλυθεί ο σχηματισμός της νέας εμπορο-βιομηχανικής τάξης στη περιοχή και η σχέση της με το ήδη υπάρχον γαιοκτημονικό στρώμα.³ Η εξάπλωση των σιδηροδρόμων κατά τις δεκαετίες 1880 και 1890 μπορεί τέλος να ερμηνεύσει την επέκταση του παραγωγικού δυναμικού, αλλά όχι την αρχική εμφάνιση βιομηχανίας στη Νάουσα, πραγματικού άθλου μεταφοράς μηχανημάτων με βοϊδάμαξα από τη Θεσσαλονίκη σε εποχή παντελούς έλλειψης δρόμων.⁴

Το κενό στη βιβλιογραφία είναι μεγάλο και μάλ-

λον δεν πρόκειται να καλυφθεί γρήγορα, είτε από την ελληνική είτε από την τουρκική ιστοριογραφία. Η μεν τουρκική, ενώ ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για τα αίτια της οικονομικής αποτυχία της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, δυσκολεύεται να αναλύσει την εμφάνιση μιας μη μουσουλμανικής βιομηχανικής αστικής τάξης. Επικεντρώνει ακόμη την προσοχή της σε γεωγραφικές περιοχές που σήμερα βρίσκονται εντός των συνόρων της Τουρκικής Δημοκρατίας. Η ελληνική ιστοριογραφία από την άλλη, επιδεικνύει χαρακτηριστική αδιαφορία για την Βόρεια Ελλάδα. Όταν στρέφει την προσοχή της προς την Μακεδονία συχνά εκλαμβάνει τα ιστορικά φαινόμενα ως μία διάσταση της οικονομικής ιστορίας της Ελλάδας, τάση που ευνοείται από το γεγονός ότι η αστική τάξη της δυτικής Μακεδονίας, είχε όντως ελληνική συνείδηση. Πρόκειται όμως για παρανόηση. Το θέμα ανήκει στην εκβιομηχάνιση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και άρα έχει ευρύτερη ιστορική σημασία από αυτή της εκβιομηχάνισης του Βασιλείου της Ελλάδας.

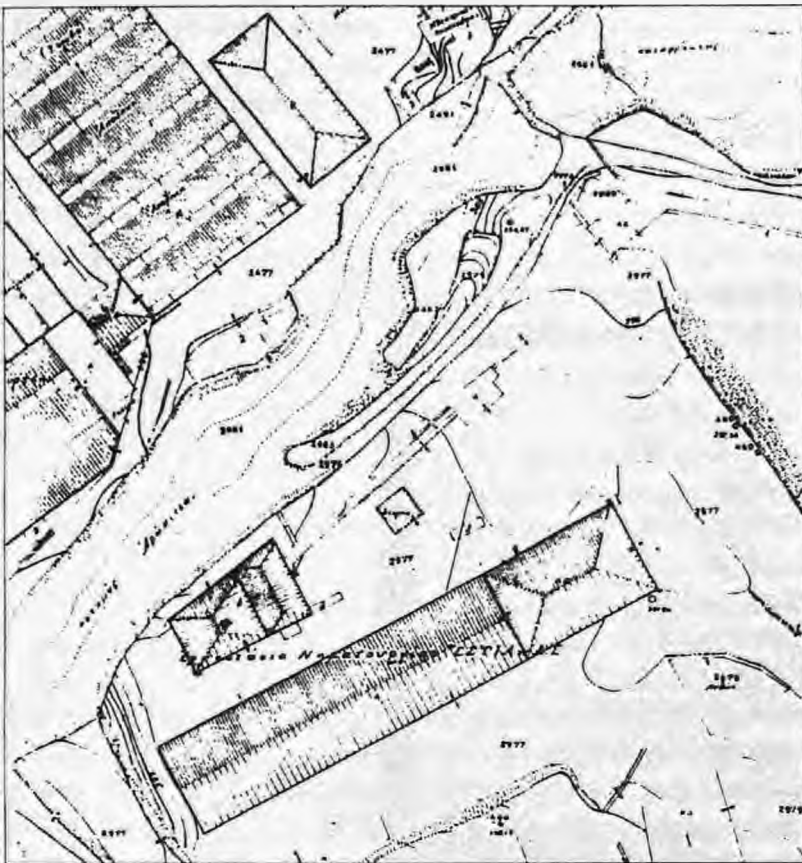
Η κοινωνική διάσταση του ζητήματος και ορισμένα αναπάντητα ερωτήματα

Η διάσταση η οποία δεν έχει διόλου ερευνηθεί, ενώ το θεωρητικό της ενδιαφέρον είναι πολύ μεγάλο, είναι η συμβολή της γαιοκτημονικής άρχουσας τάξης στην εκβιομηχάνιση της Νάουσας. Το κοινωνικό αυτό στρώμα βαθμιαία αποκτά εμπορικά και βιομηχανικά χαρακτηριστικά, ενώ ασκεί επιρροή σε ολόκληρη την περιοχή της δυτικής Μακεδονίας. Πρόκειται για μια από τις κυριότερες κοινωνικές πλευρές του φαινομένου της αυτόνομης εκβιομηχάνισης, που αντιστοιχεί με την δημιουργία εργατικής τάξης στην πόλη και στην περιοχή. Οι ιδιομορφίες της Νάουσας στο θέμα των σχέσεων γαιοκτημόνων-εμπόρων-βιομηχάνων της ύστερης Οθωμανικής αυτοκρατορίας είναι εξαιρετικά σημαντικές. Η μελέτη τους μπορεί ίσως να συμβάλει στην ερμηνεία της εμφάνισης βιομηχανίας στη δυτική-κεντρική Μακεδονία, ενώ δεν παρουσιάστηκαν παρόμοια φαινόμενα αλλού στην επικράτεια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Πιο συγκεκριμένα, η Νάουσα είχε από της ιδρύ-

σεως της τον 14ο αιώνα φορολογικά και άλλα προνόμια, ενώ ήταν πόλη χριστιανών κατ' αποκλειστικότητα. Αναφέρονται από παλιά βιοτεχνικές και εμπορικές δραστηριότητες στην πόλη, κυρίως οπλουργία, εριουργία και κοσμηματουργία. Επίσης υπάρχει εμπόριο κρασιού και γαλακτοκομικών προϊόντων. Σημαντικό γεγονός στην οικονομική ιστορία της δυτικής-κεντρικής Μακεδονίας κατά τον 18ο αιώνα είναι η αποσύνθεση του βακουφιού του Γαζή Εβρενός Μπέη, μιας τεράστιας περιοχής στην πεδιάδα της Μακεδονίας. Η διάλυσή του σταδιακά επιτρέπει την εμφάνιση χριστιανών μεγαλογαιοκτημόνων, φαινόμενο σπάνιο στην αυτοκρατορία (ο κύριος όγκος των μεγάλων γαιοκτημόνων της Μακεδονίας ήταν μουσουλμάνοι). Οι λόγοι εμφάνισης της τάξης αυτής δεν είναι ξεκάθαροι. Δεν είναι ακόμη ξεκάθαρο το κατά πόσο η γενικότερη διαδικασία αλλαγής του καθεστώτος ιδιοκτησίας γης στην πεδιάδα της Μακεδονίας επηρεάζει τη Νάουσα. Αυτό για το οποίο δεν χωρεί αμφιβολία είναι ότι η πόλη κυριαρχείται από το μεγάλο γαιοκτημονικό στοιχείο στις αρχές του 19ου αιώνα, το οποίο, παρά τις εντονότερες εσωτερικές διαφωνίες, παίζει ηγετικό ρόλο στην εξέγερση του 1822.

Η κατάντηξη της επανάστασης οδήγησε σε καταστροφή και ερήμωση της πόλης μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1830, ενώ οι γαίες των επαναστατών διμεύτηκαν με απόφαση των αρχών. Ο επαναπατριsmός της Νάουσας έγινε εν μέρει με επανακάμπτοντες Ναιουσαίους και εν μέρει με χριστιανικούς πληθυσμούς από τις γύρω περιοχές. Τη φορά αυτή συμπεριλαμβάνονται στον πληθυσμό και κονιάροι τούρκοι οι οποίοι δεν έπαιξαν ποτέ σοβαρό ρόλο στα οικονομικά πράγματα. Το εντυπωσιακό είναι ότι τάχιστα επανεμφανίζεται άρχουσα τάξη χριστιανών μεγαλογαιοκτημόνων-τσιφλικιάδων. Είναι οι λεγόμενοι (τσορμπατζήδες) της Νάουσας: Κόκκινος, Δημητρίου, Πεχλιβάνος, Λαπαβίτσας, Μαροβίτης κλπ.⁷ Οι μηχανισμοί ανασύνταξης της τάξης των μεγάλων γαιοκτημόνων στη Νάουσα δεν έχουν επαρκώς μελετηθεί. Το βέβαιο είναι ότι οι γαιοκτήμονες έχουν εμπορικά και τοκογλυφικά ενδιαφέροντα, είναι δηλαδή ειννοϊκά προδιατεθειμένοι προς καπιταλιστικές δραστηριότητες.

Σχέδιο γενικής διάταξης του νηματοποιείου Γκοϊντα και Καρατζα

Το νηματοποιείο Γκοϊντα - Καρατζα
(Φωτ. "Ναουσα 19ος- 20ος αιώνας, εκδ. ΠΕΝ)

Έχουν επίσης εκτεταμένες δοσοληψίες με περιοχές εκτός της αυτοκρατορίας-Αίγυπτο, Ελλάδα, Σερβία, Αυστρία.

Το Τανζιμάτ, δηλαδή τα μέτρα εκσυγχρονισμού της αυτοκρατορίας κατά την δεκαετία του 1840, συνέβαλε στην εξέλιξη του εμπορικού χαρακτήρα των Ναιουσαίων μεγαλογαιοκτημόνων. Επίσης το Χάτι Χουμαγιούν του 1856 επιτρέπει στους (τοορμπατζήδες) να πάρουν την τοπική αυτοδιοίκηση στα χέρια τους, πράγμα που κατά πάσα πιθανότητα επέτρεπε διασπάθιση των δημοσίων γαιών στην αστική περιοχή και ελέγχου παροχής νερού στην πόλη. Δεδομένου ότι τα εργοστάσια κινήθηκαν με δωρεάν ενέργεια από τις φυσικές υδατοπτώσεις της Αράπιτσας, ο έλεγχος της γης και του νερού από τους (τοορμπατζήδες) ίσως να έπαιξε σημαντικό ρόλο στον τρόπο με τον οποίο εμφανίστηκε η βιομηχανία στη Νάουσα. Πιθανόν επίσης ο έλεγχος των γαιοκτημόνων στα χωριά που περιλαμβάνονταν στα τοιφλίκια τους να βοήθησε στην εξασφάλιση εργατικού δυναμικού.

Οι σχέσεις γαιοκτημόνων με τους εμπορευόμενους που σταδιακά σχημάτισαν το στρώμα των νέων βιομηχάνων-Γκούτας, Καράτζιας, Μπίλης, Τσίτσης, Κύρτσης κλπ.- δεν έχουν επίσης αναλυθεί επαρκώς. Ποια ήταν η κοινωνική προέλευση των νέων εμπορευομένων; Ποιες οι οικονομικές και κοινωνικές σχέσεις με το Βασίλειο της Ελλάδας, από πού γίνεται και η εισαγωγή μηχανικού εξοπλισμού για το πρώτο εργοστάσιο; Φαίνεται ότι δια μέσου οικονομικής συναλλαγής και συστηματικής σίναψης γαμήλιων σχέσεων οι (τοορμπατζήδες) ενσωματώνουν το νέο στρώμα. Μεταλλάσσονται σταδιακά σε κυρίαρχη τάξη νέας μορφής, (αποκλειστική) και με σκληρά κοινωνικά ένστικτα. Οι κοινωνικές αντιθέσεις στην πόλη είναι έντονες, καθώς η εργατική τάξη και τα λαϊκά στρώματα οργανώνονται στο (Πούπουλο) υπό την ηγεσία του Χατζημαλούση. " Στον οικονομικό τομέα οι κοινωνικές αντιθέσεις συμπυκνώνονται στη διαμόρφωση του (εξαιρετικά χαμηλού) επιπέδου των ημερομισθίων. Στον κοινωνικό τομέα υπάρχει έντονη πάλη για τον έλεγχο των ενοριακών επιτροπών, καθώς το ταμείο των εκκλησιών φαίνεται ότι λειτουργούσε ως

πηγή πιστώσεων για βιομηχάνους και εμπορευόμενους, γεγονός σημαντικό δεδομένης της έλλειψης οργανωμένου τραπεζιτικού συστήματος. Στον πολιτικό τομέα τέλος, οξύτερες τριβές δημιουργούνται όσον αφορά στον έλεγχο της δημαρχίας, με ότι αυτό σημαίνει για καίρια οικονομικά ζητήματα, όπως η διανομή νερού για καλλιέργειες, καθώς και για αστική και βιομηχανική χρήση.

Η περίοδος που μας ενδιαφέρει τελειώνει με την είσοδο του ελληνικού στρατού στη Μακεδονία το 1912. Η τάξη των χριστιανών γαιοκτημόνων, εμπόρων και βιομηχάνων της οθωμανικής Μακεδονίας δε μπόρεσε να δημιουργήσει βάσεις για πραγματικά ευρεία εκβιομηχάνιση, ούτε και οδήγησε στον εκσυγχρονισμό του ευρωπαϊκού τμήματος της αυτοκρατορίας. Οι βαλκανικοί πόλεμοι έφεραν γρήγορο και ξαφνικό τέλος στην οθωμανική εξουσία, που στον χώρο της Μακεδονίας είχε υπάρξει αδιάλειπτη για περισσότερους από πέντε αιώνες. Το ερώτημα είναι γιατί η τάξη των χριστιανών βιομηχάνων-εμπόρων της δυτικής Μακεδονίας δεν μετεξελίχτηκε σε πραγματική οθωμανική αστική τάξη; Ή μήπως η αποτυχία γενικότερης εκβιομηχάνισης του ευρωπαϊκού τμήματος της αυτοκρατορίας οφείλεται σε ιδιόμορφες συνθήκες που επέτρεψαν την αρχική εμφάνιση βιομηχανίας στη δυτικό-κεντρική Μακεδονία δεν μπορούσαν να υπάρξουν αλλού; Ποιος ο ρόλος, τέλος, της ιστορικής αδυναμίας της οθωμανικής κοινωνίας να ξεπεράσει την εθνοτική πολυδιάσπαση και τις διακρίσεις κατά των μουσουλμάνων, που τελικά οδήγησαν στον κατακερματισμό της; Η Νάουσα ίσως έχει μερικές από τις απαντήσεις για τα ερωτήματα αυτά, που απασχολούν ξένους και τούρκους ιστορικούς.

Μετά την προσάρτηση στην ελληνική επικράτεια τις αλλαγές στο καθεστώς ιδιοκτησίας της γης και την ανταλλαγή πληθυσμών κατά την δεκαετία του 1920, οι οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες αλλάζουν δραματικά. Η βιομηχανία της Μακεδονίας χάνει μεγάλο μέρος της φυσικής της ενδοχώρας (Σερβία, Βουλγαρία, Τουρκία) και η οικονομική και πολιτική αστάθεια επιδρούν αρνητικά. Ενδιαφέρον θα είχε να μελετηθεί η προσαρμογή της κυρίαρχης τάξης της Νάουσας στις νέες συνθήκες, όπως και οι αλλαγές που

προκαλούνται στο εσωτερικό της, Το Βασίλειο της Ελλάδας κληρονομεί ολόκληρη τη βιομηχανική αστική τάξη που απώλεσε η Οθωμανική αυτοκρατορία στη δυτική Μακεδονία. Η βιομηχανική τάξη της Νάουσας όμως φθίνει, αντί να αποτελέσει παράγοντα εκσυγχρονισμού για τη χώρα γενικότερα. Η μόνη επιχείρηση που επιτυχώς διαπραγματεύεται τη μετάβαση είναι η εριουργία του Λαναρά, δηλαδή η μικρότερη μονάδα της προ του 1912 περιόδου. Η επιτυχία οφείλεται περισσότερο σε στενές σχέσεις με το κράτος, παρά σε νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες που δημιούργησε η ένταξη στην ελληνική επικράτεια. Τα αποκλειστικά συμβόλαια για την ένδυση του ελληνικού στρατού καθιστούν το συγκρότημα Λαναρά σημαντικό παράγοντα ολόκληρης της ελληνικής οικονομίας, ενώ ο υπόλοιπος βιομηχανικός ιστός της Νάουσας περνάει στο περιθώριο.

Θέλω να τονίσω εν κατακλείδι, ότι είναι λίγα τα μέρη της Ελλάδας των οποίων η οικονομική ιστορία έχει εμβέλεια παρόμοια της ιστορίας της Νάουσας. Είναι καιρός η βιομηχανική Νάουσα να μελετηθεί σε βάθος και να πάρει πλήρως τη θέση που της ανήκει στη διεθνή βιβλιογραφία. Δυστυχώς υπάρχουν πολλές. Τα αρχεία του δήμου Νάουσας, όπως γνωρίζουμε, κατεστράφησαν κατά τη διάρκεια του εμφύλιου πολέμου. Παραμένουν τα αρχεία της Βέροιας (συμπεριλαμβανομένου και του οθωμανικού ιεροδικείου) και της Έδεσσας, και πιθανόν να υπάρχει αξιόλογο αρχειακό υλικό εργοστασίων. Αλλά η πλουσιότερη και ουσιαστικά ανεξερεύνητη πηγή είναι τα οθωμανικά διοικητικά αρχεία Μακεδονίας, που βρίσκονται στη Κωσταντινούπολη. Η μεθοδική μελέτη των αρχείων αυτών πιθανώς να δώσει απαντήσεις σε πολλά από τα παραπάνω ερωτήματα. Είναι βέβαια απαραίτητο να υπάρξει ένας μελετητής που θα έχει τεχνικές γνώσεις ιστορικής έρευνας και οικονομικής θεωρίας, ενώ θα είναι και κάτοχος της τουρκικής γλώσσας. Πάνω απ' όλα όμως είναι απαραίτητο να υπάρξει πρωτοβουλία από πλευράς Ναουσαίων που θα θέλουν να τεκμηριώσουν επιστημονικά τη σπουδαιότητα της οικονομικής ιστορίας της πόλης τους.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1 Σύγχρονα ρεύματα σκέψης στο θέμα της οθωμανικής εκβιομηχάνισης παρουσιάζονται στο *Economic and Social History of the Ottoman Empire, 1300-1914*, Η Inalcik (ed), Cambridge, 1994.

2 Όπως αποδεικνύεται στα έργα του D. Quataert: *Manufacturing and Technology Transfer in the Ottoman Empire, 1800-1914* (Istanbul, 1992), *Ottoman Manufacturing in the Age of the Industrial Revolution*, Cambridge: CUP, 1993. *Workers and working Class in the Ottoman Empire and the Turkish Republic, 1839-1950* (with E. Zürcher), London T.B. Tauris, 1995. 3 4 Βλέπε για παράδειγμα, Quataert (1993)

4 Εξαίρεση αποτελούν οι πρωτοποριακές μελέτες του Αλ. Οικονόμου, βλ. *Η βιομηχανία στη Νάουσα από τον 19ο στον 20ο αιώνα στη Νάουσα* (Νάουσα 19ος -20ος αιώνας) (Νάουσα 1999).

5 Οι σιδηρόδρομοι της Μακεδονίας έχουν μελετηθεί διεξοδικά από τον Β. Γούναρη, *Steam over Macedonia*, East European Monographs, Columbia University Press, 1994

6 Η πολύ κατατοπιστική μελέτη του Χρ. Χατζηγιώσηφ, *Η γηραιά σελήνη. Η βιομηχανία στην ελληνική οικονομία, 1830-1940*, Αθήνα: Θεμέλιο, 1933, για παράδειγμα, αντιμετωπίζει μεν τη μακεδονική βιομηχανία ως ξεχωριστή περίπτωση από αυτή της νότιας Ελλάδας αλλά δεν θέτει το θέμα στην οθωμανική του διάσταση.

7 Βλ. Ε. Στουγιανάκης (Νάουσα) *Μακεδονικό Ημερολόγιο*, Αθήνα, 1911, σελ. 144-157.

8 Βλ. Αχ. Γκούτας, *Καλοκαίρι του 1936. Συζητήσεις με τον Κωνσταντίνο Χατζημαλούση*, Νιάουστα 81, σελ. 10-12 1997.

Περί του Σχεδίου Πόλεως Ναούσης

του Αλέξανδρου Οικονόμου
Αρχιτέκτονα Μηχ.- Πολεοδόμου

Το τέλος της δεκαετίας του 1940 βρίσκει τη Νάουσα μισοκατεστραμμένη τόσο από τα όσα συνέβησαν κατά την αποχώρηση των κατοχικών γερμανικών στρατευμάτων το 1944 όσο και από τα γεγονότα κατά τη διάρκεια του εμφυλίου που ακολούθησε, με αποκορύφωμα την καταστροφή από πυρκαϊά μεγάλου μέρους της πόλης στις αρχές του 1949. Με τη λήξη του εμφυλίου και με τις πολιτικές δομές της κρατικής εξουσίας όχι στην καλύτερή τους κατάσταση, ξεκινά μια προσπάθεια ανασυγκρότησης της χώρας και κάλυψης των άμεσων αναγκών των πληθυσμών που επλήγησαν από τα γεγονότα. Ειδικά για τη Νάουσα, παράλληλα ξεκινά και μια νέα προσπάθεια μακροχρόνιου σχεδιασμού του αστικού της ιστού, που είχε πληγεί σημαντικά από τις καταστροφές και τις πυρκαϊές. Η προσπάθεια αφορά κατ' αρχάς στην πλήρη χαρτογραφική αποτύπωση της οικιστικής κατάστασης της πόλης και στη συνέχεια της εκπόνησης ενός νέου ρυμοτομικού σχεδίου, με βάση το οποίο θα γινόταν η ανοικοδόμηση της νέας πόλης, έργο που ανέλαβε το Υπουργείο Ανοικοδομήσεως.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η Νάουσα διέθετε ήδη εγκεκριμένο ρυμοτομικό σχέδιο από το 1927, το οποίο όμως σε πολύ μικρό βαθμό είχε εφαρμοστεί μέχρι τότε [1]. Με βάση το σχέδιο αυτό είχαν διανοιχτεί στη διάρκεια του Μεσοπολέμου μόνον μερικοί κεντρικοί δρόμοι ενώ στα πιο πυκνοδομημένα τμήματα του οικισμού, διατηρούνταν γενικά οι βασικές χαράξεις που υπήρχαν. Οι νέοι αυτοί ευθύγραμμοι άξονες, τέμνουν και αποσυνθέτουν τις παραδοσιακές γειτονιές (τέτοιες περιπτώσεις έχουμε με τη χάραξη και διάνοξη των οδών Βενιζέλου, Τσ. Καρατάσιου, Χρ. Λαναρά, Δημοαρχίας και αλλού), ενώ η δε

κεντρική πλατεία της πόλης χωροθετείται στον εσωτερικό κοινό ακάλυπτο χώρο μιας από τις μεγαλύτερες παραδοσιακές οικιστικές νησίδες στην ενορία Αγίου Μηνά. Το νέο κέντρο του οικισμού διαμορφώνεται έτσι με μικρής έκτασης κυκλική πλατεία και συγκλίνοντες ακτινωτά δρόμους.

Θα παρακολουθήσουμε στη συνέχεια μια μικρή ιστορία Περί του Σχεδίου Πόλεως, του μεταπολεμικού βεβαίως, όπως αυτή καταγράφεται μέσα στις σελίδες του βιβλίου των Πρακτικών του Δημοτικού Συμβουλίου Ναούσας. Από τα πρακτικά αυτά προκύπτουν και άλλες πληροφορίες, όπως για παράδειγμα τα ονόματα των Δημάρχων και των μελών του τότε Δημοτικού Συμβουλίου που είχαν διοριστεί από την κεντρική Διοίκηση μέχρι να διενεργηθούν οι εκλογές και να μπει ο τόπος σε μια σειρά. Στην μεταγραφή των Πρακτικών διατηρήθηκε η σύνταξη και η ορθογραφία του πρωτοτύπου, όσο το επέτρεπε η ηλεκτρονική εγγραφή στον υπολογιστή και βεβαίως το μονοτονικό σύστημα.

Πρώτα πρώτα η απόφαση για αναστολή των οικοδομικών εργασιών, ώστε να μην δημιουργηθούν εμπόδια στην υλοποίηση του νέου σχεδίου:

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΝΑΟΥΣΗΣ - ΠΡΑΞΙΣ ΑΡΙΘ. 64

Περί αναστολής οικοδομικών εργασιών επί εξάμηνον

Το Δημοτικόν Συμβούλιον Ναούσης συνελθόν σήμερον την 8ην Σεπτεμβρίου 1949 ημέραν Πέμπτην και ώραν 6 μ.μ. κατόπιν νομίμου προσκλή-

σεως εις συνεδρίαν εν τω Δημαρχιακώ Καταστήματι παρόντων δέκα εκ των μελών αυτού, Προεδρεία του κ. Κων. Τσίτση, προέδρου αυτού, παρουσία και του Δημάρχου κ. Αθαν. Κουλτζή, καθ' ήν ο κ. Δήμαρχος θέτει υπ' όψιν του Συμβουλίου την υπ' αριθ. 334421/3856/26-8-49 Δ/γήν του Υπουργείου Ανοικοδομήσεως δι' ου γνωρίζει ότι η εργασία εκπονήσεως τοπογραφικού σχεδίου και μελέτης νέου ρυμοτομικού σχεδίου της πόλεως μας θα απαιτήσει διάστημα ενός έτους περίπου, η δε αναστολή των αδειών οικοδομών εάν επιβληθή αυτή θα διαρκέση καθ' όλον το διάστημα τούτο. Πάντως όμως διά την έκδοσιν Β.Δ. απαιτείται απόφασις του Δημοτικού Συμβουλίου συμφώνως προς το άρθρον 8 του Ν. Δ/τος από 17 Ιουλίου 1923 "περί σχεδίου πόλεως κλπ" και παρακαλεί το Συμβούλιον όπως αποφασίσει σχετικώς.

Το Συμβούλιον μετά διαλογικήν συζήτησιν, έχον υπ' όψιν του ότι μετά την καταστροφικήν της πόλεως υπό των κατ' επανάληψιν επιδραμόντων κατ' αυτής συμμοριτών δέον η πόλις ν' ανοικοδομηθή βάσει του νέου σχεδίου αυτής-

Παμψηφεί αποφαινεται

Ν' ανασταλεί επί ένα εξάμηνον η έκδοσις αδειών οικοδομών ήτοι μέχρι 31 Μαρτίου 1950 και να καταβληθή κάθε προσπάθεια αρμοδίως ίνα αι εργασίαι της εκπονήσεως του νέου σχεδίου της πόλεως συντομευθούν ούτως ώστε οι ενδιαφερόμενοι να κατωρθώσωσι να κτίσουν οικίας κατά τον συντομώτερον δυνατόν χρόνον, διότι το ζήτημα της στεγάσεως εν Ναούση ευρίσκεται εις υπερβολικώς στενόχωρον κατάστασιν.

Ο Πρόεδρος: Κων. Τσίτσης. Τα μέλη: Γεώρ. Παπατάνης, Σ. Παναγιής, Αναστ. Τσιώτης, Ευάγ. Μπακαλιός, Χρ. Παπαδόπουλος, Αντ. Τσιαμπάζης, Ι. Μουραφετλής, Ι. Δαλαμάρας, Αθ. Παπαδόπουλος

(απόφασις υπ' αριθ. 853/1949)

Το προσχέδιο του νέου σχεδίου πόλεως τίθεται για πρώτη φορά στην κρίση του Δημοτικού Συμ-

βουλίου τον Ιούνιο του 1950:

ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΝΑΟΥΣΗΣ ΑΡΙΘ. 7

ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΙΣ 21ης ΙΟΥΝΙΟΥ 1950

Εν Ναούση σήμερα την 21η Ιουνίου 1950, ημέραν Τετάρτην και ώραν 6 μμ, το Δημοτικόν Συμβούλιον Ναούσης συνήλθεν εις συνεδρίαν εν τω Δημαρχιακώ Καταστήματι κατόπιν νομίμου προσκλήσεως εις συνεδρίασιν εν τω Δημαρχιακώ Καταστήματι παρόντων εκ των μελών αυτού των κκ 1) Δημοσθ. Γεωργιάδου, 2) Αθ. Παπαδοπούλου, 3) Χρ. Παπαδοπούλου, 4) Χρ. Μπαξεβάνου, 5) Μιλτ. Παπαστόικα, 6) Στ. Παννανή, 7) Ευαγ. Μπακαλιού, 8) Γεωργ. Δανδάνη, 9) Αντ. Τσιαμπάζη, 10) Σωτηρ. Θωμαΐδη, 11) Αναστ. Τσιώτη, 12) Ιωάν. Μουραφετλή, Προεδρεία του κ. Κων. Τσίτση, προέδρου αυτού, παρουσία και του Δημάρχου κ. Αθαν. Κουλτζή, ίνα αποφασίσει επί των κάτωθι:

Θέμα Ιον

Συζήτησις επί του διά της υπ' αριθ. 430892/558 εέ. Δγής Υπουργείου Οικισμού και Ανοικοδομήσεως αποσταλείσης μελέτης σχεδίου της πόλεως Ναούσης

Ο κ. Δήμαρχος γνωρίζει εις το Συμβούλιον ότι το Υπουργείον Οικισμού ή Ανοικοδομήσεως απέστειλε επί τέλους το μετά μεγάλης ανυπομονησίας ολοκλήρου της κοινωνίας Ναούσης αναμενόμενον Σχέδιον της πόλεως, το οποίον έθεσεν υπ' όψιν ολοκλήρου του Συμβουλίου, και προχωρών ανέπτυξεν ότι το σχέδιον τούτο είναι τελείως ανεφάρμοστον και ουχί εκείνο το οποίον αναμένομεν και μάλιστα μετά τας αλληπαλλήλους καταστροφάς τας οποίας υπέστη η Νάουσα εκ μέρους των εαμοσλαΐων Κομμουνιστών, αναμένομεν ένα σχέδιον συγχρονισμένον όπερ εφαρμοζόμενον θα παρουσίαζεν την πόλιν μας πόλιν συγχρονισμένην, πόλιν μορφωμένην, πόλιν ήτις συνδυάζουσα και τας φυσικάς κάλλονάς με τας οποίας αφθόνως την επροίκισεν η φύσις θα απετέλει το αγλάισμα της Μακεδονίας και θα προσήλκυε ίδια κατά την εποχήν του θέρους

πολλούς παραθεριστάς δια να θαυμάσωσι τας φυσικάς καλλονάς της ωραίας μας πόλεως. Παρά ταύτα όμως η αρμοδία υπηρεσία του Σεβαστού Υπουργείου εφίλοτέχνησε ένα δήθεν σχέδιον πόλεως με τεθλασμένας οδούς με γωνιάς σε κάθε μικράν απόστασιν και γενικώς εφαρμοζόμενον το σχέδιον τούτο θα παρουσιάση την Νάουσαν εις το εγγύς μέλλον ένα μεγάλο αναχρονισμένον Τουρκοχώρι, και παρακαλώ το Συμβούλιον όπως αποφασίσει σχετικώς.

Το Συμβούλιον ακούσαν του κ. Δημάρχου, μελέτησαν το αποσταλέν σχέδιον, σκεφθέν,

Παμψηφεί αποφαινεται

1) Απορρίπτει το αποσταλέν σχέδιον πόλεως ως μη πληρούν την επιθυμίαν των κατοίκων Ναούσης, διότι ενώ αναμέναμεν σχέδιον πόλεως συγχρονισμένον, με θαυμασίαν ρυμοτομίαν και με ωραίαν εμφάνισιν, το αποσταλέν εφαρμοζόμενον θα παρουσιάση την Νάουσαν πόλιν ομοιάζουσα με μεγάλο Τουρκοχώρι άνευ ρυμοτομίας και με στενά Τούρκικα σοκάκια.

2) Εγκρίνει όπως εφαρμοστεί το παλαιόν σχέδιον πόλεως, αφού προηγουμένως παρακληθεί τηλ/κώς το Υπουργείον Ανοικοδομήσεως και αποστείλει εντός το πολύ 10 ημερών από σήμερον Πολεοδόμον αρχιτέκτονα ίνα επεξεργασθεί το παλαιόν σχέδιον, επιφέρει τας δεούσας βελτιώσεις, τροποποιήσεις κλπ και μετά ταύτα αρχίσει η εφαρμογή αυτού, ευθύς ως λήξη η ισχύς του Β.Δ., ήτις συμπύπτει με την 14ην Αυγούστου 1950.

3) Εγκρίνει επίσης όπως επιτροπή αποτελουμένη εκ του κ. Δημάρχου και του Αντιπροέδρου Δημοτικού Συμβουλίου κ. Αναστ. Τσιώτη μεταβή εσπευσμένως εις Αθήνας και παρουσιαζόμενη ενώπιον της αρμοδίας υπηρεσίας του Υπουργείου Ανοικοδομήσεως ενεργήθη δια την ταχείαν άφιξιν του πολεοδόμου αρχιτέκτονος, εκθέτουσα συνάμα εις τον κ. Υπουργόν την αθλιότητα του νέου σχεδίου. Προς τούτο εγκρίνει πίστωσιν δραχ. 3.000.000 καταβληθησομένων εκ της πιστώσεως του Κεφ. 271 "Εκτέλεισις έργου ή σκοπού γενικωτέρας τοπικής ωφελείας ή ανάγκης" και καθορίζει ημερησίαν αποζημίωσιν δι

ένα έκαστον 100.000 και επί πλέον τα οδοιπορικά αυτών έξοδα επί αποδόσει λ/σμού.

(απόφασις υπ' αριθ. 74/1950)

Η απόφαση αυτή φαίνεται ότι θορυβεί το Υπουργείον, το οποίο αποστέλλει αμέσως στη Νάουσα δύο αρχιτέκτονες με σκοπό να εξηγήσουν στους Συμβούλους τις προβλέψεις του νέου σχεδίου και ενδεχομένως να τους πείσουν να μην είναι τελείως αρνητικοί. Μέχρι ένα βαθμό φαίνεται ότι τα καταφέρνουν, και το Συμβούλιο αναθεωρεί την προηγούμενη απόφασή του και δέχεται το νέο σχέδιο με τροποποιήσεις. Δυστυχώς η απόφαση δεν συνοδεύεται από το αντίστοιχο σχέδιο, και έτσι υπάρχουν κενά στην ταιτοποίησιν των προτάσεων του Δ.Σ.:

ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΝΑΟΥΣΗΣ ΑΡΙΘ. 8

ΕΚΤΑΚΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣ ΤΗΣ 7ης ΙΟΥΛΙΟΥ 1950

Εν Ναούση σήμερον την 7η Ιουλίου 1950, ημέραν Παρασκευήν και ώραν 6 μμ, κατόπιν επειγουσής προσκλήσεως εις έκτακτον συνεδρίαν εν τω Δημορχιακώ Καταστήματι κατόπιν νομίμου προσκλήσεως εις συνεδριάσιν εν τω Δημορχιακώ Καταστήματι παρόντων εκ των μελών αυτού των κκ 1) Αντ. Τσιαμπάξη, 2) Ιωάν Δαλαμάρα, 3) Αναστ. Τσιώτη, 4) Μιλτ. Παπαστόικα, 5) Σταύρ. Παννανή, 6) Χρ. Παπαδοπούλου, 7) Σωτηρ. Θωμαΐδη, 8) Χρ. Μπαξεβάνου, Προεδρεία του κ. Κων. Τσίτση, προέδρου αυτού, παρουσία και του Δημάρχου κ. Αθαν. Κουλτζή, ίνα αποφασίσει επί του κάτωθι:

Θέμα μόνον

Περί του σχεδίου της πόλεως

Κατόπιν της εισηγήσεως των υπαλλήλων του Υπουργείου Ανοικοδομήσεως αρχιτεκτόνων κκ Γεωργ. Κωνσταντινίδη και Γεωργίου Βαλάτα επί του εκπονηθέντος σχεδίου της πόλεως μας

Το Συμβούλιον μετά διαλογικήν συζήτησιν

Παμψηφεί αποφαινεται

Αναθεωρεί την υπ' αριθ. 74 ε.ε. απόφασιν του και αποδέχεται το αποσταλέν νέον σχέδιον πόλεως, επιφέροντας κάτωθι τροποποιήσεις:

1) [Εκφράζει την ευχήν] Αποφασίζει όπως κατά την οριστική μελέτην του σχεδίου καταβληθή προσπάθεια όπως τα ευθύγραμμα τμήματα να προσαρμοσθούν με ανέτους καμπύλας ως προς το πλάτος των οδών των κυρίων αρτηριών, το Συμβούλιον προτείνει το πλάτος της οδού Α-Β. (Αγ. Γεώργιος-Λαναρά) να αυξηθεί από 10 μέτρα εις 13 τοιαύτα. (Πρόκειται για τις σημερινές οδούς Ζαφειράκη-Χρ. Λαναρά-Πεχλιβάνου, σ.τ.Σ.)

2) Ως προς την οδόν Β-Γ (Λαναρά-Σπήλιος) το Συμβούλιον προτείνει όπως τόσον το πλάτος της οδού όσον και η χάραξις της αποτελέση αντικείμενον ιδίας μελέτης και εν καιρώ θα αποφασίσει. (πρόκειται για τη σημερινή οδό Σπ. Λαναρά, σ.τ.Σ.)

3) Επίσης το Συμβούλιον προτείνει όπως το πλάτος της οδού Γ-Δ. (εθνικόν-κοκκίνου αγορά) αυξηθεί εις 10 μέτρα της διαπλατύνσεως γενησομένης προς την Ανατολικήν πλευράν. (πρόκειται για τη σημερινή οδό Δ. Σολωμού, σ.τ.Σ.)

4) Το τμήμα Α-Α' να ακολουθήση την Α-Α'', Α' ούτως ώστε να αποφευχθή η έντονος κλίσις η υπάρχουσα στο τμήμα Α-Α'.

5) Επίσης το Συμβούλιον προτείνει να θεωρηθή η κεντρική αρτηρία οδός άγουσα από την πλατεία Τρούμαν-Γυμναστήριον συμπίπτουσα αυτή με την εν τω εγκεκριμένω σχεδίω προβλεπομένην τοιαύτην ως προς το πλάτος δε της οδού προτείνεται όπως από την πλατείαν Τρούμαν μέχρι της Αραπίτσας διατηρηθή το πλάτος των 8 μ. από της δεξιάς δε όχθης του ρεύματος μέχρι του Σταδίου το πλάτος να περιορισθή σε 8 μ. με υποχρεωτικήν πρασιάν 5 μ. εκατέρωθεν. (πρόκειται για τις σημερινές οδούς Καμπίτη και Εθν. Αντίστασης, σ.τ.Σ.)

6) Επίσης προτείνει όπως η οδός Ε-Ζ (από οδού Βασ. Φιλίππου έως Γήπεδον) περιορισθή κατά το πλάτος από 12μ. εις 8 μ. (πρόκειται για τις σημερινές οδούς Μ. Αλεξάνδρου και στη συνέ-

χεια Νοσοκομείου και Φ. Κοκκίνου, σ.τ.Σ.)

7) Επίσης από το σημείον Κ κειμένου επί της αρτηρίας Α-Β να διευρυνθή η υπάρχουσα οδός Κ-Λ εις 8μ. πλάτος και να προεκταθή μέχρι της προβλεπομένης υπό του σχεδίου, πλατείας εκκλησίας Μητροπόλεως. (πρόκειται για τη σημερινή οδό Δημητριάδη, σ.τ.Σ.)

8) Κατά τα άλλα το Συμβούλιον παμψηφεί αποδέχεται τας κεντρικάς αρτηρίας ως αύται εμφανίζονται δι' ερυθρού χρώματος εις το προσκομισθέν υπό των κ.κ. αρχιτεκτόνων σχέδιον πόλεως μας.

9) Ως προς τας πλατείας, το Συμβούλιον αποδέχεται ταύτας ως προτείνονται υπό του σχεδίου, πλην της πλατείας Τρούμαν ήτις θα παραμείνει ως έχει εις το εγκεκριμένον Σχέδιον. (πρόκειται για τη σημερινή πλατεία Καρατάσιου, σ.τ.Σ.)

10) Επίσης και δια το κατά μήκος του Ρεύματος δημιουργούμενον πράσινον, το Συμβούλιον αποδέχεται τούτο ως προτείνεται υπό του σχεδίου (αφορά στις πρασιές της Αράπιτσας, σ.τ.Σ.)

11) Ως προς των δευτερευουσών οδών αποφασίζει την ευθυγράμμισιν των τμημάτων α-β, γ-δ, ε-ζ, η-θ, ι-κ και λ-μ (άγνωστο σε ποιες οδούς αναφέρεται, σ.τ. Σ.)

12) Ως προς τον περιφερειακόν από την Αγ. Παρασκευήν μέχρι Κάτω Αλώνια, να ισχύσει το προηγούμενον εγκεκριμένον σχέδιον της πόλεως μας.

13) Αποφασίζει επίσης όπως το αποσταλέν υπό του Υπουργείου Ανοικοδομήσεως σχέδιον πόλεως μας, μετά την επ' αυτού τροποποίησιν υπό του Δημ. Συμβουλίου, να εκτεθεί επί 15νήμερον εις το Δημοαρχιακόν Κατάστημα, να λάβωσι γνώσιν τούτου και να υποβάλουν εντός της ως άνω τασσομένης προθεσμίας τας τυχόν ενστάσεις των.

(Απόφασις υπ' αριθμ. 80/1950)

Σε λιγότερο από ένα μήνα το Δημοτικό Συμβούλιο ξανασυνεδριάζει για να κρίνει τις ενστάσεις που υποβλήθηκαν κατά του σχεδίου από την

πλευρά των θιγομένων πολιτών. Αντί όμως γι' αυτό, μετά από πρόταση Δημοτικών Συμβούλων, που απουσίαζαν από την προηγούμενη συνεδρίαση, το θέμα ξανασυζητείται εξ αρχής, και μπροστά στην αντίδραση των θιγομένων, αναθεωρείται η προηγούμενη απόφαση, με μεγάλη πλειοψηφία:

ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΝΑΟΥΣΗΣ ΑΡΙΘ. 11

ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΙΣ 2ας ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1950

Εν Ναούση σήμερον την 2α Αυγούστου 1950, ημέραν Τετάρτην και ώραν 6.30 μμ, κατόπιν νομίμου προσκλήσεως εις συνεδρίαν εν τω Δημαρχιακώ Καταστήματι παρόντων 14 εκ των μελών αυτού, προεδρεία του κ. Κων. Τσίτση, προέδρου αυτού, παρουσία και του Δημάρχου κ. Αθαν. Κουλιτζή, προς συζήτησιν και λήψιν αποφάσεων επί των κάτωθι:

Θέμα 1ον

Περί των υποβληθεισών ενστάσεων κατά του νέου σχεδίου της πόλεως

Ο κ. Πρόεδρος εκθέτει εις το Συμβούλιον ότι εναντίον του νέου σχεδίου πόλεως υπεβλήθησαν 153 ενστάσεις και παρακαλεί όπως αποφανθή επ' αυτών.

Ο Δημοτ. Σύμβουλος κ. Αθαν. Παπαδόπουλος λαβών τον λόγον εξήτησεν όπως το Δημοτικόν Συμβούλιον προ πάσης συζητήσεως επί των ενστάσεων αποφανθή κατ' αρχήν αν θα εφαρμοσθή το νέον Ρυμοτομικόν σχέδιον, ή εφαρμοσθή το εγκεκριμένον ρυμοτομικόν σχέδιον του 1927 (παλαιόν), δεδομένου ότι το νέον σχέδιον ενώ δεν παρουσιάζει ουδεμίαν βελτίωσιν του σχεδίου, επιφέρει μεγάλας ζημίας και παράτονα των δημοτών, δεδομένου ότι υπεβλήθησαν πλέον των 153 ενστάσεων και εξήτησεν όπως η πρότασις του τεθή εις ψηφοφορίαν.

Εν συνεχεία, ο κ. Πρόεδρος έθεσεν υπό συζήτησιν την πρότασιν του κ. Παπαδοπούλου, και έλαβε τον λόγον ο κ. Ευαγ. Μπακαλιός, όστις κατ' αρχήν κατεφέρθη διά το βεβιασμένον της

λήψεως της υπ' αριθ. 80 ε.ε. αποφάσεως του Δημοτ. Συμβουλίου και εξήτησεν όπως εφαρμοσθεί το υφιστάμενον και εγκεκριμένον Ρυμοτομικόν σχέδιον του 1927, ανακαλουμένης της υπ' αριθ. 80 ε.ε. αποφάσεως του Δημοτ. Συμβουλίου.

Ακολούθως έλαβεν τον λόγον ο κ. Δημοσθ. Γεωργιάδης, όστις ηρώτησεν αν εις περιπτώσιν εφαρμογής του εγκεκριμένου σχεδίου (παλαιού) δύνανται να επενεχθώσι τροποποιήσεις, εν συνεχεία ομίλησαν οι κ.κ. Γεώρ. Δανδάνης και Αναστ. Τσιώτης ταχθέντες υπέρ του παλαιού σχεδίου (εγκεκριμένου τοιούτου)

Ο κ. Θωμαΐδης λαβών τον λόγον εδήλωσεν ότι ευρισκόμεθα προ ιστορικής στιγμής και ημείς, ως μη προερχόμενοι εκ του λαού, δέον όπως μη αναλάβωμεν την ευθύνην εγκρίσεως σχεδίου αλλά να αφήσωμεν το ζήτημα τούτο δια το νέον Δημοτικόν Συμβούλιον.

Ο κ. Πρόεδρος λαβών τον λόγον εδήλωσεν ότι το ζήτημα δεν δύναται να παραμείνη εκκρεμές δεδομένου ότι κατά την 14ην Αυγούστου 1950 λήγει η προθεσμία απαγορεύσεως ανεγέρσεως οικοδομών και δέον όπως ληφθή μία οριστική απόφασις, δεδομένου ότι οι κάτοικοι ως πυροπαθείς έχουσιν ανάγκην να κτίσωσιν.

Ακολούθως ερωτά αν δέον να τεθεί το ζήτημα εις ψηφοφορίαν φανεράν ή μυστικήν με το ερώτημα παλαιόν ή νέον.

Το Συμβούλιον αποφαινεται όπως τεθή το ζήτημα εις μυστικήν ψηφοφορίαν, και ορίζονται ψηφολέκται οι κ.κ. Αναστ. Τσιώτης και Σωκρ. Θωμαΐδης, ενεργηθείσης δε ψηφοφορίας εψηφισαν 14 εξ ων οι 12 υπέρ του Παλαιού σχεδίου και 2 ευρέθησαν λευκά.

Κατόπιν της ψηφοφορίας ταύτης, το Δημοτικόν Συμβούλιον διά ψήφων 12 κατά 2, ανακαλεί την υπ' αριθ. 80 ε.ε. απόφασίν του και αποφασίζει όπως το Ρυμοτομικόν σχέδιον της πόλεως ισχύσῃ το εγκεκριμένον ρυμοτομικόν σχέδιον του 1927 (παλαιόν) ως τούτο τροποποιήθη μεταγενεστέρως.

(Απόφασις υπ' αριθ. 89/1950)

Η πονεμένη ιστορία του σχεδίου πόλεως συνεχίζεται τον επόμενο μήνα, αφού στο μεταξύ είχε μεσολαβήσει ο διορισμός νέου Δημάρχου στη Νάουσα. Όπως πληροφορούμαστε από την 126/1950 απόφαση του Δημ. Συμβουλίου Νάουσας, δυνάμει της υπ' αριθ. 65816/21-8-50 αποφάσεως του Υπουργείου Εσωτερικών διορίσθηκε δήμαρχος Ναούσης ο κ. Στέργιος Τέτουλας, Δ/ντής Νομαρχίας Ημαθίας, με βαθμό Τμηματάρχου Α', ο οποίος ανέλαβε καθήκοντα από 26-8-1950, με ημερήσια αποζημίωση το 1/30 του μισθού του, ήτοι επί 1.400.000 δραχ. 46.700 δραχ. ημερησίως.

ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΝΑΟΥΣΗΣ ΑΡΙΘ. 13

ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΤΗΣ 22ας ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1950

Εν Ναούση σήμερα την 22αν Σεπτεμβρίου 1950, ημέραν Παρασκευήν και ώραν 7ην μμ. το Δημοτικό Συμβούλιον Ναούσης συνήλθεν κατόπιν νομίμου προσκλήσεως εις συνεδρίαν εν τω Δημαρχιακώ Καταστήματι παρόντων εκ των μελών αυτού των κκ 1) Κων. Τσίτση, Προέδρου, 2) Αναστ. Τσιώτη, 3) Αθαν. Κουλτζή 4) Αντ. Τσιαμπάζη, 5) Χρ. Μπαξεβάνου, 6) Σωτηρ. Θωμαΐδη, 7) Ευάγ. Μπακαλιού, 8) Ιωάν. Δαλαμάρα, 9) Μιλτ. Παπαστόικα, και απόντων 1) Δημοσθ. Γεωργιάδη, 2) Χρ. Παπαδοπούλου, 3) Αθ. Παπαδοπούλου, 4) Σταύρ. Παναγή, 5) Ι. Μουραφελή, 6) Γ. Δανδάνη

Προεδρεία του κ. Κων. Τσίτση, προέδρου αυτού, παρουσία και του Δημάρχου Ναούσης κ. Στέργιου Τέτουλα, προς συζήτησιν και λήψιν αποφάσεων επί των κάτωθι:

Θέμα 1ον

Περί του σχεδίου πόλεως

Ο κ. Δήμαρχος εισηγείται ως προς το ζήτημα του σχεδίου τα ακόλουθα:

"Κοι Σύμβουλοι γνωρίζετε ότι ένα από τα πλέον ακανθώδη και μάλλον επείγοντα ζητήματα που αντιμετωπίζει ο Δήμος είναι και το ζήτημα της εφαρμογής ενός συγχρονισμένου σχεδίου δυνά-

μενον ν' ανταποκριθή εις τας πολεοδομικάς ανάγκας της πόλεως μας και δη ως διεμορφώθησαν αυτά μετά τας καταστροφάς και τας αλληλοδιαδόχους πυρκαϊάς αίτινες έλαβον χώραν διαρκούσης της ανταρσίας. Επί του προκειμένου, ως είμαι εις θέσιν να γνωρίζω, το Συμβούλιον επελήφθη εκδόσαν τας υπ' αριθ. 74, 80, 88 ε.ε. αποφάσεις του και δη την τελευταίαν υπ' αριθ. 89 ε.ε. δι' ης αποφαινεται τελικώς υπέρ της εφαρμογής του παλαιού σχεδίου του συνταχθέντος κατά το έτος 1926.

Βεβαίως το εκπονηθέν και αποσταλέν ημίν εν προσχεδίω νέον σχέδιον εμφανίζει πλείστας όσας ατελείας κατά πάγκοινον ομολογίαν ειδικών και μη, οίτινες εμελέτησαν τούτο. Όντως παρουσιάζει αδικαιολογήτους καμπύλας και διατομιάς τοιαύτας ώστε να διερωτάται κανείς αν είναι προτιμωτέρα η εφαρμογή του παλαιού σχεδίου, έστω και προ εικοσιπενταετίας συνταχθέντος, εν τούτοις όμως καίτοι και εγώ προσωπικώς κηρύσσομαι μεθ' υμών κατά της εφαρμογής του νέου σχεδίου, δεν έπεται εκ τούτου ότι δεόν να ανασύρωμεν εκ του αρχείου το εκπονηθέν παλαιόν σχέδιον.

Κοι Σύμβουλοι, η πόλις της Ναούσης εμφανίζει όλως ιδιάζοντα τύπον επαρχιακής πόλεως. Η βιομηχανική της εξέλιξις, ιδία μετά τας επεκτατικές εργασιάς των εργοστασίων που συντελούνται ήδη θα αποβή εξαιρετική, αλλά εκ παραλλήλου και η ανάπτυξις, η αλματώδης ανάπτυξις της σπωροκαλλιέργειας, θα αποβή μελλοντικώς σημαντική πηγή εισοδήματος διά τους κατοίκους της πόλεως μας οίτινες ασφαλώς θα αποκτήσωσι τοιαύτην οικονομικήν ευχέρειαν ώστε να μη φεισθώσιν δαπανών προς ανέγερσιν οικιών και καταστημάτων συγχρόνων και επιβλητικών, ώστε η ύπαρξις ενός νέου σχεδίου να αποβαίνη μία πραγματική ανάγκη της πόλεως μας, ήτις συν τοις άλλοις προέχουσαν κατέχει θέσιν από άποψews τουριστικού ενδιαφέροντος, λόγω των φυσικών αυτής καλλονών.

Κοι Σύμβουλοι

Η λέξις Νάουσα δεν ανταποκρίνεται μόνον εις τους σήμεραν ζώντας Ναουσαίους. Διά της λέ-

ξεως Νάουσα εννοούμεν ολοκλήρους, από εκατοντάδων ετών βιώσαντας κατοίκους της πόλεως ταύτης, περιλαμβάνει τους σήμερον ολιγαριθμούς ζώντας κατοίκους αυτής αλλά περιλαμβάνει ακόμη και τας επελευσομένας γενεάς του αμέσως προσεχούς και απωτέρου μέλλοντος.

Η παρούσα στιγμή είναι ιστορική δι' όλα τα ανωτέρω που προανέφερα, και διά τα οποία ασφαλώς θα συμφωνήτε, διότι ανταποκρίνονται εις την πραγματικότητα. Πυρίσταται ανάγκη να ληφθώσι και να επικρατήσωσι νηφάλιοι σκέψεις και ουχί στενόκαρδοι μικροϋπολογισμοί, διά τυχόν ζημίας αίτινες θα επενεχθώσιν διά της ρυμοτομήσεως μικροϊδιοκτησιών και αίτινες ζημιαί θα καταβληθεί προσπάθεια όπως επιρριφθώσιν εις το σύνολον και ουχί αποκλειστικώς εις τους ιδιοκτήτας των ρυμοτομηθησομένων κτισμάτων διά της εφαρμογής του συστήματος του αναδασμού ούτινος συστήματος θα επιδιώξωμεν την εφαρμογήν, εισηγούμενοι αρμοδίως προς το Υπουργείον Ανοικοδομήσεως, τοσοῦτω μάλλον καθ' όσον εγένετο η κτηματογράφησις της πόλεως προ πολλού και ούτω δεν είναι δυνατόν να χρονίση η εφαρμογή του.

Ο Λαός της Ναούσης αναμένει ανυπομόνως την εφαρμογήν σχεδίου ίνα υπάρξη ελευθέρα οικοδομική γραμμή εφ' ής θ' ανεγερθώσι τα νέα οικήματα. Προτείνω όθεν όπως χωρήσωμεν το ταχύτερον εις την πρόσληψιν, δαπάναις του Δήμου, ενός πολεοδόμου εις όν να τάξωμεν προθεσμίαν εντός της οποίας θα μας δώση ένα νέον προσχέδιον, πλήρως ανταποκρινόμενον εις τας πολεοδομικάς ανάγκας της πόλεως και όπερ σχέδιον, μετά την έγκρισίν του υπό του Δημοτικού Συμβουλίου θα υποβληθή εις το Υπουργείον διά την τελικήν έγκρισιν και έκδοσιν του οικείου Δ/τος.

Περαιών την παρούσαν εισήγησί μου σας παρακαλώ να αρθήτε εις το ύψος των περιπτώσεων και αναλόγως αποφασίσητε διά παν όπερ θα αποβή καλόν διά την ωραίαν και τουριστικήν πόλιν".

Μετά διαλογικήν και διεξοδικήν συζήτησιν καθ' ην διεπιστώθη ότι παρίσταται άμεσος η ανάγκη

της μεταβίσεως εις Αθήνας του Δημάρχου προς επίλυσιν και ετέρων ζητημάτων και συγκεκριμένως της εξασφαλίσεως πιστώσεως 300.000.000 για την αποπεράτωσιν του ημιτελούς Δημοτικού Σχολείου, της εξασφαλίσεως πιστώσεως 50.000.000 διά την ομαλήν και απρόσκοπτον συνέχισιν των εργασιών του εξωτερικού υδραγωγείου, της εκπονήσεως σχεδίου διά την ανέγερσιν Δημοτικού Μεγάρου εν Ναούση και μετά του οίκου Λαναρά ευγενώς προσφερθέντος να ενισχύση την προσπάθειαν ταύτην, διά την εξασφάλισιν 15 τόννων ψυχράς ασφάλτου παρά του Υπουργείου Συντονισμού διά την ασφαλτοστρωσιν της Κεντρικής οδού, διά την ενέργειαν των δεόντων ίνα καταστή αρδεύσιμος η αγροτική περιοχή "Γάστρα" επί τη βάσει μελέτης ήτις ήδη εκπονείται παρά του επαρχιακού Γεωπόνου Ναούσης

Σκεφθέν αποφαινεται

Εγκρίνει όπως ο κ. Δήμαρχος μεταβαίνων εις Αθήνας ενεργήση παρά τω Υπουργ. Ανοικοδομήσεως ίνα τοῦτο συγκατατεθή μετά την ομόφωνον γνώμην του Συμβουλίου διά την τακτοποίησιν του σχεδίου της πόλεως Ναούσης βάσει του συστήματος αναδασμού, όπως τοῦτο εγένετο εις Κόρινθον, Έδεσσαν και αλλαχού. Προς τοῦτο ο Δήμος προτίθεται να προσλάβη πολεοδόμον προς εκπόνησιν του σχεδίου της πόλεως και παρακαλεί τω Σ/σπόν Υπουργείον όπως επιτρέψει εις αρμόδιον Μηχανικόν του Υπουργείου του ίνα εν συνεργασία μετά του πολεοδόμου του Δήμου εκπονήσωσι το νέον και τελικόν σχέδιον της πόλεως λόγω των εξαιρετικών αναγκών των πολιτών προς ανοικοδόμησιν των από κατοχής και εντεῦθεν καταπτροφών και παρακαλείται ο Κορς Υπουργός όπως δώση πάσαν δυνατήν κατεύθυνσιν ίνα το σχέδιον τοῦτο τελειώση το πολύ εντός 3 μηνών αφού ως γνωστόν υπάρχει ευτυχώς το κτηματολόγιον εν τω Υπουργείω.

(απόφασις υπ' αριθ.105/1950)

Δεν γνωρίζουμε το σύνολο των αποτελεσμάτων της καθόδου του Δημάρχου στην Αθήνα μετά απ' αυτήν την απόφαση, και αν εξασφάλισε τις αναγκαίες πιστώσεις για τα επείγοντα έργα της

πόλης. Στις αρχές του επόμενου χρόνου πάντως αποστέλλεται στη Νάουσα το σχέδιο για την ανέγερση του νέου Δημαρχιακού Μεγάρου και το Δημοτικό Συμβούλιο το εγκρίνει μετά πολλών επαίνων! Μαθαίνουμε έτσι και το όνομα του μηχανικού που το εκπόνησε, ώστε το κτίριο αυτό να μην είναι πλέον ..."αγνώστου πατρός".

Απόφασις Δημοτικού Συμβουλίου Ναούσης υπ' αριθ. 21/1951

Περί υιοθετήσεως του εκπονηθέντος υπό του Μηχανικού του Υπ. Ανοικοδομήσεως κ. Πετροτσπούλου, σχεδίου του Δημαρχιακού Μεγάρου

Ο Δήμαρχος θέτει υπ' όψιν του Δημ. Συμβουλίου το υπό του Μηχανικού του Υπ. Ανοικοδομήσεως κ. Πετροτσπούλου, εκπονηθέν σχέδιον του Δημαρχιακού Μεγάρου, και παρακαλεί όπως περιβάλλη τούτο διά της εγκρίσεώς του, εφ' όσον κρίνη τούτο κατάλληλον.

Το Συμβούλιον ακούσαν του κ. Δημάρχου έχον υπ' όψιν του ότι το εκπονηθέν υπό του ως άνω Μηχανικού κ. Πετροτσπούλου σχέδιον του Δημαρχιακού Μεγάρου πληροί απάσας τας προϋποθέσεις καλαισθησίας και εμφανίσεως

Παμψηφεί αποφαινεται

Εγκρίνει και υιοθετεί το υπό του Μηχανικού του Υπ. Ανοικοδομήσεως κ. Πετροτσπούλου εκπονηθέν σχέδιον του Δημαρχιακού Μεγάρου και παρακαλείται ο κ. Δήμαρχος όπως εκφράσει τας ευχαριστίας του Δ.Σ. εις τον ως άνω Μηχανικόν.

Τελικά το νέο μεταπολεμικό ρυμοτομικό σχέδιο της Νάουσας εγκρίνεται με το από 27-2-1951 Β.Δ που δημοσιεύτηκε στο με αριθμό 66/Α/3-3-1951 Φύλλο Εφημερίδος της Κυβερνήσεως (ΦΕΚ) και από τότε εφαρμόστηκε στην πράξη, με διάφορες επί μέρους μικρότερες ή μεγαλύτερες τροποποιήσεις, δημιουργώντας την εικόνα της πόλης που βλέπουμε σήμερα. Το μικρό χρονικό διάστημα που μεσολάβησε από την απορριπτική απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου μας

κάνει να πιστεύουμε ότι η τελική του μορφή δεν τροποποιήθηκε αισθητά από το προσχέδιο που είχε υποβληθεί προς γνωμοδότηση.

Πάντως, άσχετα με τις αιτιάσεις των Δημοτικών Συμβούλων της εποχής, το νέο σχέδιο ακολουθεί ανάλογη νοοτροπία με το παλιότερο, και προτείνει μια πολεοδομική οργάνωση που σχεδόν αγνοεί την μέχρι τότε ιστορική πορεία της πόλης. Τα παραδοσιακά τοπικά κέντρα, που συνδέονταν με τους ενοριακούς Ναούς, και οι βασικοί κεντρικοί, μέχρι τότε, δρόμοι της πόλης υποβαθμίζονται, ενώ de facto αποκτούν κύριο ρόλο οι πίσω όψεις των παλιών κτιρίων. Το νέο κέντρο της πόλης δεν περιλαμβάνει κανένα παλιό σημείο αναφοράς και αφήνεται να διαμορφωθεί μάλλον τυχαία, ενώ δεν προβλέπεται κανένα κτίριο δημόσιου χαρακτήρα, εκτός από το Διοικητήριο και το Δημαρχείο που κυριολεκτικά "στριμώχνονται" ανάμεσα στα άλλα κτίρια.

Έτσι, χωρίς να λαμβάνεται καμία μέριμνα για τη διατήρηση της ιστορικής φυσιογνωμίας της πόλης, ή έστω για κάποια ενσωμάτωση στοιχείων υπόμνησής της στο νέο σχέδιο, επιβάλλονται νέες λειτουργικές και αισθητικές αξίες της πολεοδομίας, που στη συνέχεια λειτουργούν ισοπεδωτικά στη διαμόρφωση της μεταπολεμικής φυσιογνωμίας των μικρών επαρχιακών πόλεων, που κτίζονται ως κακέκτυπα της πρωτεύουσας!

1|1| Αλέξ. Οικονόμου, *Οικιστικά και πολεοδομικά χαρακτηριστικά της Νάουσας, 19ος-20ός αι., στον τόμο "ΝΑΟΥΣΑ, 19ος-20ός αι.", εκδ. Πολιτιστικής Εταιρείας Νάουσας, 1999, σελ.367-391*

ΠΗΛΙΝΑ ΕΙΔΩΛΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΒΕΡΟΙΑ

Του Μηνά Κόκκινου

Τυπώθηκε στο τέλος του προηγούμενου χρόνου από το ταμείο Αρχαιολογικών πόρων και Απαλλοτριώσεων η διδακτορική διατριβή της Κατερίνας Τσακάλου-Τζαναβάρη με τίτλο ταυτόσημο με αυτόν του παρόντος άρθρου. Μία πολυτελής έκδοση σε μεγάλο σχήμα, 28x21 εκατ., με 392 σελίδες όπου παρουσιάζεται το πόρισμα της ενασκαφικής της εργασίας στην Βέροια, κατά την διάρκεια των ετών 1978-1986. Έφερε στο φως 352 πήλινα ειδώλια, προερχόμενα από 21 ταφικά σύνολα, που συνόδεψαν ως κτερίσματα στη τελευταία κατοικία τους αποκλειστικά γυναίκες και παιδιά. Ποικίλος ο τύπος των τάφων που συνηθίζονταν στην εποχή λακκοειδείς, κτιστοί κιβωτιόσχημοι και θολωτοί μονοθάλαμοι ή διθάλαμοι μακεδονικού τύπου. Τους νεκρούς συντρόφευαν, κατά την πάγια ελληνική θρησκευτική πρακτική, ένα ή δυο νομίσματα στο χέρι ή σπανιότερα στο στόμα, πολύτιμα τότε για την πληρωμή των "πορθμείων" του Χάροντα, πολιμότερα όμως σήμερα για την χρονολόγηση της ταφής τους. Χάρης στα νομίσματα Φιλίππου Ε' και Περσέως των πόλεων Πέλλας και Θεσσαλονίκης οι ταφές προσδιορίστηκαν από το 220-165 π.Χ. Οι τοποθεσίες που ανασκάφηκαν περιγράφονται από την αρχαιολόγο ως οικόπεδα-Λιάκου, Θώμογλου, Δινάλη στην οδό Πυθαγόρα, Καραντουμάνη στην ίδια οδό, οδού Αφροδίτης, οικόπεδο Σπανού επί της οδού 16ης Οκτωβρίου και συνοικισμού Προμηθέα. Τα κοινά αισθητικά χαρακτηριστικά των ειδωλίων επιτρέπουν να υποθέσουμε την ύπαρξη αξιόλογου τοπικού εργαστηρίου, με επιρροές και δάνεια από τα αντίστοιχα εργαστήρια της Πέλλας.

Τα ειδώλια είναι κοίλα (κούφια) εσωτερικά και κατ' εξαίρεση μόνο συμπληγή, έχουν ύψος από 16 έως 45 εκατοστά. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός, ότι σώζονται τα δακτυλικά αποτυπώματα - στο κούφιο εσωτερικό των ειδωλίων - των κοροπλάστων που κατασκεύα-

σαν αυτά τα κτερίσματα. Η οπίσθια πλευρά των ειδωλίων είναι συνήθως αδιαμόρφωτη, λεία γιατί, αφ' ενός δεν επηρεάζει τον αναθηματικό του χαρακτήρα, ενώ αφ' ετέρου διευκολύνει τον κοροπλάστη στην κατασκευή τους. Τα ειδώλια - η μπροστινή τους όψη - κατασκευάζονταν σε μήτρες, καλούπια όπου πιέζονταν ο μαλακός πηλός πριν ψηθεί. Η ύπαρξη τρύπας στην πίσω, λεία πλευρά των κοίλων ειδωλίων οφείλεται στην πρόβλεψη του κοροπλάστη, για την διευκόλυνση της διαφυγής των αερίων κατά την διαδικασία του ψησίματος. Ορισμένα των ειδωλίων φέρουν στην οπίσθια πλευρά τους την υπογραφή του κοροπλάστη, με την χάραξη των αρχικών γραμμάτων του ονόματός του. Τα διαπιστωμένα αρχικά είναι ΑΛΕ, ΔΙ και ΜΗ. Η αρχαιολόγος εικάζει πως συμπληρώνονται ορθά ως εξής: Αλέξανδρος, Διονύσιος και Μηνάς προς ιδιαίτερα τέριπιν του συντάκτη του παρόντος για την προχριστιανική προέλευση του μικρού ονόματός του.

Η αισθητική των ειδωλίων, τα εντάσσει στην ευρύτερη κατηγορία που καθιερώθηκε να αναφέρονται ως ΤΑΝΑΓΡΑΙΕΣ, ο κοσμοπολίτικος χαρακτήρας τους όμως, ώθησε την D.B. Thompson στην υπόθεση, ότι εμφανίσθηκαν στην Αθήνα, πόλη με ισχυρή καλλιτεχνική παράδοση περί το 340-330 π.Χ, απ' όπου μεταφέρθηκε η παραγωγή τους στη Τανάγρα. Πήλινα ειδώλια έχουν βρεθεί μέχρι τώρα, στον ευρύτερο ελληνικής επιρροής χώρο από την Μαύρη θάλασσα ως την νότια Ιταλία και από την Αίγυπτο ως την Μικρά Ασία, μεταξύ άλλων στην Μύρινα της Λήμνου, Πέργαμο, Πέλλα, Θάσο, Δήλο, Σπηλιά Εορδαίας, Θεσ/νίκη. Αξίζει να επισημανθεί ότι παρά την μαζική -θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε και την λέξη "βιοτεχνική"- παραγωγή τους, οι κοροπλάστες εμφάνισαν καλλιτεχνικές φιλοδοξίες και ικανότητες, γεγονός που επέτρεψε στους ειδικούς να τους εντάξουν στον χώρο των καλλιτεχνών και όχι των χειροτεχνών. Ιδιαίτερη σημασία

αποδίδεται στην λεπτομερή απεικόνιση των πτωχώσεων των ενδυμάτων, στις περίτεχνες κομμώσεις, στην κομψότητα των μορφών εν γένει.

Η θεματογραφία των ευρημάτων της εν λόγω ανασκαφής, περιλαμβάνει όρθιες γυναικείες μορφές σε ποσοστό άνω του 50%, πλαγγόνες (κούκλες), Αφροδίτες, Έρωτες με την μορφή μικρού παιδιού, φτερωτούς Έρωτες, συμπλέγματα μορφών, λύχνους, μυροδοχεία, και έναν Πρίαπο. Σύμφωνα με τη νεώτερη επιστημονική θεωρία, τα ειδώλια κατασκευάζονταν για να χρησιμοποιηθούν ως παιδικά παιχνίδια, δώρα σε φίλους, διακοσμητικά έργα τέχνης, αποτρεπτικά αντικείμενα (φυλαχτά), ιερά αναθήματα και δευτερευόντως μόνο ως κτερίσματα.

Ο πλέον συνηθισμένος τύπος των ειδωλίων, η όρθια γυναικεία μορφή, απεικονίζει πιθανώς την ίδια την νεκρή στον τάφο της οποίας βρέθηκε. Είναι πάντοτε ντυμένη με χιτώνα και ιμάτιο. Η Αφροδίτη, η μοναδική θεά από το ελληνικό δωδεκάθεο που περιλαμβάνεται στα ευρεθέντα, στη Βέροια, κτερίσματα απεικονίζεται συνήθως γυμνή άνω του εφηβαίου. Η μελέτη εντοπίζει σε ορισμένα ειδώλια Αφροδίτης εμφανείς επιρροές και ομοιότητες με την Ίσιδα, θεά αιγυπτιακής προέλευσης. Νέα επιχειρήματα, εκτός των ήδη γνωστών, προσκομίζει η εν λόγω μελέτη, επισημαίνοντας την παρουσία συμβόλων της Διονυσιακής λατρείας σε ειδώλια της Αφροδίτης-κισσού, προσώπειου Σατύρου, τσαμπιά σταφυλιώντα οποία αναδεικνύουν την διάδοση της λατρείας του θεού της βλάστησης, του θεάτρου και του οίνου στην περιοχή μας.

Αξίζει να επισημανθεί η χρήση από την συγγραφέα όρων, όπως:

- α' "μονοθεϊστικός" χαρακτήρας της θεάς Ίσιδας,
- β' "ιεραποστολική" δραστηριότητα εμπόρων για την διάδοση της λατρείας της Ίσιδας,
- γ' "ευτυχημένη μετά θάνατον ζωή",

οι οποίοι είναι ιδεολογικά φορτισμένοι με δογματική, μεταγενέστερης εποχής, χωρίς να επισημαίνεται δεόντως, η καταχρηστική σημειωτική τους. Η έννοια του μονοθεϊσμού είναι ταυτισμέ-

νη με την πλήρη απαγόρευση λατρείας έτερου θεού, πράγμα απίθανο για την Ίσιδα. Η ιεραποστολική δραστηριότητα δεν θεωρείται άμοιρη πολιτικών, οικονομικών αλλά κυρίως πολιτισμικών επιδιώξεων, ανταγωνιστικών προς τις τοπικές κοινωνίες, στόχο τον οποίο δεν μπορούμε να προσάψουμε στους αιγυπτιώτες εμπόρους, φορείς της λατρείας της Ίσιδας. Ενώ "το θέμα της σωτηρίας της ψυχής και της επιβίωσης μετά θάνατον είναι περιθωριακό τουλάχιστον στις δημόσιες λατρευτικές τελετές" στην ελληνική αρχαιότητα, κατά τον Mario Vegetti. Η κρατούσα -περί θανάτου- άποψη καταγράφηκε αρμοδιότερα από τον Όμηρο. Το βασίλειο του Άδη περιγράφεται ως βασίλειο του ζόφου, του σκότους, των ακίνητων νεφών και της αιώνιας ομίχλης όπου "οι νεκροί σαν ίσκιοι αναισθητοί τριγυρίζουν". Οδύσσεια κ498. Ενώ στον στίχο λ494 ο νεκρός Αχιλλέας από τον Άδη εκμυστηρεύεται "Δυσσέα για τον θάνατο μη με παρεξηγήσεις, θάθελα νάμουν χωρικός και να ξενοδολεύω σ' αφέντη δίχως κτήματα, πούναι το βιός του λίγο". Αν ληφθεί υπ' όψη η διαπίστωση, ότι τα ειδώλια δεν περιλαμβάνονται στα απολύτως αναγκαία κτερίσματα, ενώ απουσιάζουν παντελώς από τις ανδρικές ταφές, τότε χρήζει ενδεχομένως εμβριθέστερης ερμηνείας η επιχειρούμενη σύνδεσή τους με λατρευτικές πρακτικές, νεώτερης μεταφυσικής αγονίας.

Η επιστημονική επάρκεια, ο λεπτομερής υπομνηματισμός και η σχολαστική ακρίβεια συνθέτουν τα αναμφισβήτητα πλεονεκτήματα της εν λόγω μελέτης. Η προσήλωση και η αφοσίωση που έχει επιδείξει η συγγραφέας, στη συμπλήρωση μιας εκ των πολλών ψηφίδων του δυσανάγνωστου και ατελείωτου μωσαϊκού της ελληνικής αρχαιολογίας, μας επιβάλλει να της ευχηθούμε, από καρδιάς, να συνεχίσει το δημιουργικό της έργο.

***

Α.Σ.Ε.Π.Ο.Π-Ναουσας

Η απόλυτη επιτυχία της συνεταιριστικής ιδέας

Επιμέλεια: Λευκή Σαμαρά

Ο Αγροτικός Συνεταιρισμός Επεξεργασίας Οπωροκηπευτικών Προϊόντων ο Α.Σ.Ε.Π.Ο.Π Ναουσας έκανε την 1η του γενική συνέλευση στις 24 Απριλίου του 1966 και αριθμοί 37 γόνιμα χρόνια παρουσίας στο χώρο της εμπορίας των οπωροκηπευτικών

Ίδρύθηκε από (ανήσυχους) ανθρώπους που ήθελαν οι Συνεταιρισμοί να λειτουργούν υπό συνεταιριστική βάση και όχι σε εταιρική μορφή.

Η ενέργειά τους στέφτηκε από μεγάλη επιτυχία, με αποτέλεσμα σήμερα ο ΑΣΕΠΟΠ να θεωρείται από τους πιο οικονομικά υγιείς συνεταιρισμούς.

Το πρώτο του συμβούλιο απετέλεσαν ο Μανόλης Σωτηρόπουλος, ο Τάκης Νικουσης, ο Ζαφείρης Μπίλας, ο Θάνος Μπακαλιός και ο Τάκης Μπαμπάτης.

Διοίκηση και μέλη συνεργάζονται, μέχρι σήμερα, με αγάπη, σύμπνοια και ομόνοια για την συνεχή πρόοδο του συνεταιρισμού και των αγροτών-μελών του.

Από την πρώτη μέρα που άρχισε η λειτουργία του, είχε την συμπαράσταση της Αγροτικής Τράπεζας, που αγάλιασε το τόλμημα, τους Επαρχιακούς Γεωπόνους, την Διεύθυνση Γεωργίας το Ινστιτούτο Φυλλοβόλων Δέντρων (Φυτώριο)

Ο αείμνηστος Αντώνης Χριστίνας, που ήταν αντιπρόσωπος της ΑΤΕ στο Μόναχο της Γερμανίας, με τις γνώσεις και την μεγάλη εμπειρία του, βοήθησε τον νεοσύστατο φορέα στις εξαγωγές, παρακολουθώντας από κοντά και συμβουλευόμενος τους εκπροσώπους του στην Γερμανική αγορά και εξασφαλίζοντάς τους καλύτερη διάθεση των προϊόντων τους. Ο Αντώνης Χριστίνας

τους συμπαροστάθηκε και σε πολλές δυσκολίες, στα πρώτα ξανοίγματα.

Και οι γεωπόνοι του Ινστιτούτου παραστάθηκαν με τις γνώσεις τους και τις συμβουλές τους στην προσπάθεια του ΑΣΕΠΟΠ να ενημερώνονται τα μέλη του στην προώθηση νέων ποικιλιών και στην καταπολέμηση των ασθενειών των φυλλοβόλων δέντρων.

Το πρώτο έτος της λειτουργίας του ο συνεταιρισμός συγκέντρωσε περίπου 2000 τόνους ροδάκινα και τους 1385 τους προώθησε στις αγορές του εξωτερικού, με μεγάλη επιτυχία.

Το 1967 διπλασιάστηκαν οι ποσότητες σε 4.616.373 κιλά. τα οποία είχαν άριστη διακίνηση στο εξωτερικό και στην εσωτερική αγορά.

Την ίδια χρονιά, τον Ιούνιο, αποκτούν δικό τους μαγαζί στην Κεντρική Λαχαναγορά Αθηνών την Β-14 και έτσι μπορούσε να διαθέτει τα προϊόντα του σε άλλα καταστήματα με προμήθεια που του απέδιδε έσοδα.

Μέριμνα βασική της διοίκησης ήταν και η συνεργασία με άλλες συνεταιριστικές οργανώσεις ανά την Ελλάδα, όπως της Κρήτης, της Πάτρας, της Κορίνθου,

της Αχαΐας όπου έστελναν δικά τους προϊόντα για πώληση και αυτοί έστελναν στο μαγαζί τους στην Αθήνα τα δικά τους.

Αρχές του 1967, ασθενεί ο Ζαφείρης Μπίλας και αναλαμβάνει πρόεδρος ο μέχρι και σήμερα αξιότατος, Μανόλης Σωτηρόπουλος, η ψυχή του ΑΣΕΠΟΠ κατά κοινή ομολογία όλων των μελών.

Ο ΑΣΕΠΟΠ είναι μια εξαγωγική μονάδα και τα

...τι καινούρια γραμμεία

αρμόδια υπουργεία Γεωργίας και Οικονομικών, ενγκρίνουν μια δανειοδότηση από την ΑΤΕ για την αγορά οικοπέδου και την κατασκευή κτηριακών εγκαταστάσεων για την λειτουργία κέντρου διαλογής και συσκευασίας φρούτων.

Αγοράζεται στον Κοπανό της Νάουσας μια έκταση συνολικού εμβαδού 20.800μ² εγκαθίστανται σε έκταση 5 στρ.τα διυλογητήρια, με σύγχρονα συσκευαστήρια δύο γραμμών ένας ξηράς αποχνούδωσης και υγρής με φούρνο.

Το 1968 ο Συνεταιρισμός γίνεται μέλος της Ένωσης Αγροτικών Συνεταιρισμών Νάουσας και το 1979 κάνει ένα μεγάλο άλμα. Κατασκευάζει δύο θαλάμους πρόψυξης και συντήρησης νωπών προϊόντων για 1000 τόνους.

Με συνεχώς αυξανόμενη ποσότητα φρούτων και παράλληλη αύξηση των μελών του, για να προστατέψει την παραγωγή επεκτείνει τους ψυκτικούς θαλάμους κατασκευάζοντας άλλους τρεις και έτσι το σύνολο του ψυκτικού χώρου διπλασιάζεται απο 1000τονους,σε 2200, 1500 για πρόψυξη και 2.200 για συντήρηση.

Το 1989 είναι έτος ιστορικής προόδου για τον

ΑΣΕΠΟΠ.

Η διοίκηση αντικαθιστά τα παλαιά συσκευαστήρια με καινούργια νέας τεχνολογίας, τοποθετώντας φωτοκύτταρα που θα κάνουν την αυτόματη διαλογή του προϊόντος κατά μέγεθος, χρώμα, βάρος,δυναμικότητας 120 τ.ανά οκτάωρο.

Για την ιστορία, τα μηχανήματα ήσαν του οίκου (ΟΛΥΜΠΙΑΣ) των Αφων. Παπαδόπουλου.

Αγοράζονται για την ταχύτερη προώθηση των προϊόντων που προορίζονται για την εσωτερική αγορά, τα μήλα κυρίως και για την εξωτερική των ροδακινών, ένας ηλεκτρονικός (καλημπραδόρος) για την ποιοτική και ποσοτική εκτίμηση ξεχωριστά των προϊόντων κάθε παραγωγού-μέλους.

Έτσι, όλες οι ποσότητες περνούν από το μηχάνημα χωρίς απώλειες και καθυστερήσεις σε ελάχιστο χρόνο και ο παραγωγός ενημερώνεται αμέσως μέσω του ηλεκτρικού υπολογιστή.

Παράλληλα, αγοράζεται και ένα μηχάνημα μικρής συσκευασίας για τυποποίηση σε δίκτυ ενός, δύο, τριών κιλών κτλ οπου σφραγίζεται και

ΑΣΕΠΟΠ

B-14

ΝΑΟΥΣΗΣ

...οι νέοι αποθηκευτικοί χώροι

επικολάται κάρτα βάρους και ποιότητας.

Όλες οι επεκτάσεις και οι αναβαθμίσεις στον ΑΣΕΠΟΠ έγιναν με την αγαστή συνεργασία διοίκησης και μελών.

Ξεκαθαρίζοντας κάποια εσωτερικά προβλήματα το 1995, προχωρεί ραγδαία στην απόκτηση αποθήκης υλικών 1000 τμ και σε σύστημα μηχανογράφης.

Αγοράζεται και δεύτερο κατάστημα στην Αθήνα και το 1997 αποκτά ιδιόκτητο κατάστημα διακίνησης των προϊόντων του στην Κρήτη, κάτι που συνάντησε μεγάλη δυσκολία και τριχρόνη ταλαιπωρία, αλλά είχε αίσια έκβαση.

Το 1998 γκρεμίζονται τα παλαιά ψυγεία και γίνονται σύγχρονες ψυκτικές μονάδες, τελευταίας τεχνολογίας με ελεγχόμενη ατμόσφαιρα που σταματά την ωρίμανση των φρούτων και τα κρατά στο στάδιο που παραδόθηκαν

Το 2000 αγοράζονται 10 στρ. διπλανής έκτασης, το 2001 γίνεται περιφράξη, το 2002 κατασκευάζονται σύγχρονες ράμπες υδραυλικές, φόρτωσης και παραλαβής.

Το 2001 επικυρώνεται η (πιστοποίηση προϊόντος και ο ΑΣΕΠΟΠ είναι στο δυαδίκτυο με ενημέρωση καιρικών συνθηκών, τοπικών φαινομένων και ότι αφορά τον σημερινό σύγχρονο αγρότη.

Το 2002 αρχίζει σε έκταση 1000στρ. από τον συνεταιρισμό, η ολοκληρωμένη καλλιέργεια φρούτων, που θα βοηθήσει τα μέλη να προσαρμοστούν στις καινούριες επιταγές για προστασία του περιβάλλοντος και σωστή χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων

Παρ' όλο που υπάρχουν μεγάλες δυσκολίες στην σωστή ενημέρωση για σύγχρονες καλλιέργειες και στην εισαγωγή στα κοινοτικά προγράμματα χρηματοδότησης των νέων αγροτών, ο ΑΣΕΠΟΠ σχεδόν (καταλαμβάνει) την Ρωσική αγορά στα οπωροκηπευτικά φτάνοντας τις εξαγωγές του στην αχανή χώρα στο 60%.

Ο ΑΣΕΠΟΠ έχει άριστη συνεργασία με τον δήμο της πόλης της Νάουσας, τον τύπο, τους φορείς και συμπαρίσταται παντί τρόπω στους πολιτιστικούς συλλόγους προσφέροντας, εκτός από οικονομικό και άριστο κοινωνικό έργο.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ-ΑΙΜΙΛΙΟΣ Ν. ΤΑΧΙΑΟΣ

Η ΡΩΣΙΑ ΤΗΣ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑΣ ΤΩΝ ΡΟΜΑΝΟΦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

«Το έτος 1917 σήμανε το τέλος της μεγάλης Ρωσικής Αυτοκρατορίας, η οποία είχε ιδρυθεί τριακόσια χρόνια νωρίτερα και είχε εμφανιστεί ως συνεχιστικής και κληρονόμος της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, της οποίας οικειοποιήθηκε τίτλους και θεσμικές αρχές, ώστε να εμφανιστεί ως ένα θεοκρατικό κράτος, όπου δέσποζε η θεωρία της απόλυτης μοναρχίας. Η τριών αιώνων ζωή αυτής της αυτοκρατορίας παρουσιάζει πλήθος από διακυμάνσεις, αντιθέσεις, στιγμές μεγαλείου και ευτέλειας, σελίδες ένδοξων αγώνων, επιτυχιών και λανθασμένων κινήσεων τόσο στην εσωτερική ζωή του κράτους όσο και στην εξωτερική του πολιτική.

Ενώ η Ρωσική Αυτοκρατορία ξεκίνησε τη ζωή της επάνω σε καθαρώς βυζαντινές δομές, τις οποίες όμως προσαρμοσε στους όρους της ρωσικής ιδιοσυγκρασίας και της εθνικής ιδιαιτερότητας, βαθμιαία άρχισε να στρέφει τα βλέμματά της προς τη Δύση, της οποίας έγινε δουλίκος μιμητής, αλλάζοντας σε σημαντικό βαθμό την εθνική της φυσιογνωμία. Βεβαίως κύριος παράγοντας στη στροφή αυτή υπήρξε η δημιουργία μιας νέας πρωτεύουσας, της Πετρούπολης, η οποία όχι μόνο στο αρχιτεκτονικό ύψος που επεκράτησε σ' αυτήν αλλά και στην υφή του κρατικού και πνευματικού της βίου αποκόπηκε από την αρχαία βυζαντινοσλαβική παράδοση που επικρατούσε στη χώρα και οικοδόμησε ένα νέο όραμα κρατικού και πολιτιστικού μέλλοντος. Από το σημείο αυτό, το οποίο προδικάζει βρισκείται όχι μακριά από την ιδρυτική ημερομηνία της αυτοκρατορίας, άρχισαν νέες διεργασίες και άνοιξε μια καινούργια προοπτική, της οποίας την πραγμάτωση αγωνίστηκαν να επιβάλουν αυτοκράτορες και αυτοκράτειρες. Οι τελευταίες αυτές εισέρχονται ως νέο, άγνωστο στο παρελθόν, στοιχείο στην κρατική ζωή των Ρώσων. Έτσι λοιπόν έχουμε μια νέα Ρωσία, η οποία προσπαθεί να μιμηθεί σε όλα τη Δύση και θέλει να εξισωθεί με το δικό της κρατικό και πνευματικό βίο. Πάντως στα τριακόσια χρόνια ζωής της η Ρωσική Αυτοκρατορία κατόρθωσε να επεκτείνει κατά πολύ τα όριά της, να καταστεί μια πολύ μεγάλη και υπολογίσιμη διεθνής δύναμη και να δηλώσει δυναμικά την παρουσία της στο ευρω-

παϊκό πολιτικό στερέωμα, δημιουργώντας έτσι ισχυρές βάσεις διεθνούς εμβέλειας για την διάδοχο της Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών.

Οι αυτοκράτορες και οι αυτοκράτειρες, παρά το μεγαλείο που τους περιέβαλε, δεν έπαυαν να είναι άνθρωποι με τα κοινά σε όλους χαρακτηριστικά εναισθησιών και ελαττωμάτων, που κυμαίνονταν μεταξύ ψυχικού ύψους και μικρότητας, μεγαλοψυχίας και κακότητας, ηθικής και διαφθοράς, στοιχεία που πολλές φορές, λόγω της εξουσίας και του κύρους που κατείχαν αυτοί, δημιουργούσαν ανάλογες επιπτώσεις στην πορεία της αυτοκρατορίας. Ωστόσο, πέρα από τις αρετές και τις αδυναμίες τους στην εποχή τους συντελείται αναμφισβήτητα πολύ επιβλητικό έργο, το οποίο μαρτυρείται από τα πολλά μνημεία και τα υπέροχα κτήρια που οικοδομούνται στη διάρκεια της βασιλείας του καθενός από αυτούς, και τα οποία παραμένουν ως μάρτυρες μιας, εξωτερικώς τουλάχιστον, πολύ ένδοξης εποχής των τσάρων.

Είναι μια εποχή που οι αντικειμενικοί ιστορικοί μελετούν πάντοτε με ιδιαίτερη προσοχή και στην οποία διαρκώς ανακαλύπτουν και νέες πτυχές ενδιαφέροντος. Σήμερα η άλλοτε ισχυρή Ρωσική Αυτοκρατορία προβάλλει στη φαντασία ως απόμακρη πραγματικότητα και αποτελεί μια παρωχημένη εποχή, η μελέτη της οποίας γίνεται αντικείμενο επιστημονικής έρευνας ή ενδιαφέρον ανάγνωσμα ενός ευρύτερου κοινού."

***

(Απόσπασμα από τον πρόλογο της εκκλησιαστικής έκδοσης του καθηγητού της ιστορίας των σλαβικών εκκλησιών και ακαδημαϊκού Αντώνιου Αιμίλιου Ταχιάου)

Βύρωνος και Βασιλέως Κωνσταντίνου

Απο το βιβλίο της Λευκής Σαμαρ
"Οι παλιοί μαχαλάδες της Ναουσας"

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Όπως θα είδατε στο τοπογραφικό οι δρόμοι Βύρωνος και Βασιλέως Κωνσταντίνου δεν είναι μόνον παράλληλοι αλλά και σφιχτοδεμένοι μεταξύ τους, αφού συνδέονταν όπως κατεβαίνουμε από το Διοικητήριο για το Κιόσκι. η αριστερή πλευρά των σπιτιών της Βύρωνος με την δεξιά πλευρά των σπιτιών της Β.Κωνσταντίνου και ενώνονταν με μπαχτσέδια που επικοινωνούσαν με στενούρια.

Η δεξιά πλευρά των σπιτιών της Βύρωνος κατεβαίνοντας από τα Καμένα, τελείωνε στις όχθες της Αράπιτσας και συνδέονταν με την απέναντι πλευρά μόνον με την γέφυρα του Νοσοκομείου και από πάνω με την γέφυρα απ' τα Μπατάνια. Η αριστερή πλευρά της ενώνονταν με τα μπαχτσέδια της πίσω πλευράς των σπιτιών της δεξιάς μεριάς της Β. Κωνσταντίνου.

Η αριστερή, πάλι, μεριά των σπιτιών της Β. Κωνσταντίνου έβγαινε στην πίσω πλευρά, με

τους μπαχτσέδες της και ενώνονταν με τους μπαξέδες των σπιτιών που έχουν φάτσα στην σημερινή Ζαφειράκη. Όλη η Νάουσα ένας κήπος με ποτάμια και σπίτια, που ενώνονταν με πορτοπούλες και ούλτσες με τους λίγους κεντρικούς στρωμένους με καλντερίμια δρόμους.

Η πλατεία Καρατάσου δεν υπήρχε, ήταν μπαχτσέδες κυρίως του Τσιάρα και των Μπιλαιών

Η οδός Ζαφειράκη, σημερινή Χατζημαλούση, ήταν ο εμπορικότερος δρόμος της Νάουσας που άρχιζε από τα Καμένα και τελείωνε στον Αγιώρη..

Η Βύρωνος ήταν μπαχτσέδια που αγοράστηκαν ή χωρίστηκαν σαν πατρικά στις πιο πολλές περιπτώσεις και χτίστηκαν σπίτια να στεγάσουν τις οικογένειες που μεγάλωναν και άφηναν δρόμο να επικοινωνούν μεταξύ τους, γιατί κάθε

Οι Σιοιγκακαίοι, οι Μιλωνιάδες και Γαλιανοί, σε ανιμνηστική Φωτογραφία (Το μικρό αγόρι αγγαλιά είναι ο Γρηγόρης Σιοιγγαφής)

Ποδοσφαιρική ομάδα "Βύρωνος"

γονιός ήθελε το παιδί του που παντρεύεται να μένει κοντά του.

Η οδός Βύρωνος άνοιξε από το Κιόσκι και απάνω τρώγοντας το σπίτι του Καφαλιάρη που ήταν κολλητά στου Μησιώνη, σχηματίζοντας "κόρφο".

Σιγά, σιγά έτσι, άνοιξε, φάρδυνε και τώρα καμαρώνει σαν ένας κεντρικός δρόμος της πόλης

Η περιοχή στις όχθες της Αράπιτσας, ανήκε στους Παπαφιλλιπαίους, μέχρι σχεδόν κάτω στον Νταούτη και άρχισε, πολύ πριν το 1930, να πουλιέται για οικοπέδα

Από αυτούς το αγόρασε ο Γιάννης Παπαγιάννης και έχτισε το 1932 το όμορφο σπίτι με τα κόκκινα τούβλα στην γέφυρα του Παπαγιάννη

Η Βύρωνος φάρδυνε χαράχτηκε οδός, όπως και όλοι οι δρόμοι και οι πλατείες οι σημερινές το 35-36, επί δημαρχίας Φιλίπα Κόκκινου από τον Μοσκόφ πολιτικό μηχανικό, πρόσφυγα, που τον είχε προσλάβει ο δήμος.

Τα σχέδια όμως, έγιναν πραγματικότητα, με το τραγικό γεγονός της πυρπόλησης της πόλης

στον εμφύλιο το Γενάρη του 1949 και με διπλωματούχο ελεύθερο μηχανικό τον Γιάννη Γιαννικουρή για όποιον ήθελε κάτι πιο σύγχρονο.

"Μάρι, έφκιασαν χαλέν μέσα στου σπίτι" Κοροΐδευαν όσους έκαναν πιο σύγχρονα σπίτια.

Άσε το μπάνιο, αυτό ήταν αποδιδομπαίο." Δα φύγει το μύρο απ' το πλύσιμο".

Κανονικός δρόμος επικοινωνίας, δηλαδή να περνούν οι αραμπάδες και μετά τα αυτοκίνητα ήταν, όπως και σήμερα, η Γεωργίου Περδικάρη. Αυτή αποτελούσε και την πρόσβαση για το νοσοκομείο από την βόρεια πλευρά της πόλης.

Η Φιλίππου δεν υπήρχε, ούτε η Βενιζέλου. Όλα ήταν μπαχτσέδια και η είσοδος των σχολείων ήταν από τον Αγια-Μηνά του 1ου δημοτικού και από την Μιχαήλ Λογίου του 2ου δημοτικού.

Αρχίζοντας από την Βύρωνος, θα πρέπει να βγάλουμε τελείως από το μυαλό μας την σημερινή πανέμορφη όχθη της Αράπιτσας και την γέφυρα του Παπαγιάννη.

Η Αράπιτσα ήταν το ποτάμι για όλα τα μου-

λιώματα και τα μπουρμπόκια

"Αυτό είναι για πουλέμημα στην Αράπιτσα", λέμε και σήμερα, όταν κάτι είναι για πέταμα.

Όλα τα μπουκλούκια εκεί πετιούνται.

Όσα δεν τα έπαιρνε το ποτάμι, σκάλωναν στις βατιοινιές η κρέμονταν από τα δέντρα και το θέαμα που παρουσίαζαν οι όχθες ήταν ένας απέραντος σκουπιδότοπος που διέσχιζε όλη την πόλη απ'άκρη σ'άκρη.

Το 1983 ο Δήμαρχος Τάκης Βλάχος, άρχισε το πολύ σπουδαίο και σε σύλληψη και σε εκτέλεση έργο, την ανάπλαση της Αράπιτσας, που καιμαρώνουμε σήμερα.

"Εκτός από δυο-τρεις που προέβαλαν κάτι δυσκολίες, όταν αρχίσαμε να καθαρίζουμε και να ανοίγουμε τα δρομάκια, οι Ναουσαίοι πολύ πρόθυμα μάζεψαν τα μπαχτσέδια τους, αφήνοντας ελεύθερο τον χώρο που χρειαζόμασταν. Τόσο πρόθυμοι και συνεργάσιμοι ήταν που πραγματικά με κατέπληξαν και με συγκίνησαν" ομολογεί ο Δήμαρχος, σήμερα.

Η οδός Βύρωνος, δεμένη γειτονιά, ήταν τόσο σπουδαία που είχε ακόμα και δική της ποδοσφαιρική ομάδα την Βύρωνος. Χάρη δε στην γυναιοδωρία του αείμνηστου Βασιλή Νταούτη είχαν και αθλητικές Φανέλες δικές τους.

Οι νεαροί ποδοσφαιριστές της, μάζεψαν ένα Σαββατοκύριακο όλα τα υποζύγια που διέθετε το κάθε νοικοκυριό της γειτονιάς, ανέβηκαν στο βουνό, έκοψαν κούτσουρα λαθραία τα πήγαν στον Βασίλη που έβαλε το κεφάλι του στον ντορβά όταν τα πήρε και τους έδωσε λεφτά για να πωραγγελούν φανέλες.

"Όποιος είχε ανάγκη από λεφτά, λειο Μανόλης Σωτηρόπουλος κατέφευγε στον Βασίλη Νταούτη. Ακόμα και για να πληρώσει ένας φαντάρος, άγνωστός του, το υπόλοιπο της στρατιωτικής του θητείας, αυτός έδωσε λεφτά και ζήτησε να μην πουν το όνομά του.

Τέτοιος χρυσός άνθρωπος δεν ξαναπέρασε. Σπουδαίος άνθρωπος. Σεμνός, φιλότιμος και γενναϊόδωρος, λογάριαζε μόνον τον άνθρωπο και ποτέ τα λεφτά".

Αυτός ξελάσπωνε οικονομικά και όλους τους

Βασίλης Δαιώτης

αριστερούς ώσπου να βρουν δουλειά όταν επέστρεφαν από την φυλακή Πάνω σε αυτό έχω και προσωπική άποψη και υποχρέωση.

Από τους πιο ελεήμονες και μεγαλόψυχους ανθρώπους που γέννησε η Νάουσα

Το περιήφημο ποδηλατάδικο του Λαφάρα στην Βύρωνος ήταν σκέτος πειρασμός για τα παιδιά, αλλά λεφτά δεν υπήρχαν.

Μια Κυριακή τα αγόρια του μαχαλά, παλαιά μας τέχνη κόσκινο, έμασαν 32 ζώα, από του Μενέλαου του Γκέρου μέχρι κάτω στο γωνιακό του Νταούτη και πήγαν μέσα στα χιόνια στα Πηγάδια, στην Ντορντόπολη.

Έκοψαν στρογγύλια, τα πήγαν στον Νταούτη, που τι να κάνει, τα πήρε, τους έδωσε λεφτά και ότι πήραν τα ακούμπησαν στον Λαφάρα αγοράζοντας το πολυπόθητο ποδήλατο.

Το καβαλούσαν εκ περιτροπής, ένας -ένας,

Ο Γρηγόρης Σιούγγαρης "ο αρχηγός" πρώτος στο χορό.

και γίνονταν το σώσε για τις σειρές.

Γι' αυτό η νεολαία του μαχαλά τον λάτρευε τον Βασίλη τον Νταούτη.

"Στους δύσκολους καιρούς της κατοχής και του εμφυλίου, μας έσωσε πολλές φορές την ζωή ο άλλος μας καλός γείτονας, ο αρχηγός, ο Γρηγόρης ο Σιούγγαρης", θυμάται, ο πρόεδρος του ΑΣΕΠΟΠ

Ήταν κοσμοπολίτης, διέθετε πολλές γνωριμίες, παντού έστελνε πεσκέσια γεμάτες μπανέρες μήλα και όλοι οι τρανοί του είχαν και κάποια υποχρέωση. Ασχολούνταν με τα κοινά και δεν μασούσε τα λόγια του σε κανέναν.

" Δεν μπορεί να είσαι και μι τι 'μένα και μι τι 'σένα" είπε στους Ναουσαίους που παραβρέθηκαν σε μια προεκλογική του συγκέντρωση, όταν κατέβηκε για δήμαρχος το 1964.

Ήταν ένας λεβέντης που δεν δίστασε να αναλάβει δήμαρχος το 1946, στην πιο δύσκολη εποχή του εμφυλίου μετά την δολοφονία του δημάρχου Χριστόδουλου Πετρίδη και την δολοφονία του Βουτυρά προέδρου του εργατικού κέντρου, γιατί οι Ναουσαίοι, κυρίως οι φοιτητές χρειάζονταν

χαρτιά και οι υπηρεσίες έπρεπε να δουλέψουν μέσα στα χαλάσματα ξανά.

Στο δημοψήφισμα που έκανε η χούντα για τον βασιλιά, δεν πήγε καν να ψηφίσει και περίμενε τον Μανόλη στο παραθύρι. "Τι έγινε αρά Μανόλη ψηφίσεις; Ως που την είχαν ανεβασμένη την κουβέρτα για να βλέπουν;", ρώτησε.

Πήγαινε μάρτυρας υπεράσπισης σε όλους τους αριστερούς και έτρεχε σε γνωστούς του αξιωματούχους να σώσει από την φυλακή και την εξορία όσους μπορούσε.

"Ήταν ο μόνος που μου έδωσε δουλειά όταν βγήκα από την φυλακή", μου είπε ένας πολύ γνωστός Ναουσαίος.

Και το πιο κοφτερό γυναικείο μυαλό, η πιο δουλειταρού εμπόρισσα της πόλης η Δέσποινα του Ποιτούρη έμεινε στην Βύρωνος. "Ήταν τόσο αγαπητή που ήταν αδύνατο να σταθεί μανάβης δίπλα στο μαγαζί της κυρά-Δέσποινας."

Για να κατηφορίσεις την Βύρωνος θα ψώνιζες από το μανάβικο της Δέσποινας, από αγάπη γι' αυτήν ήθελες δεν ήθελες.

Ούτε και τα γλυκά της Λισσαβέτας της Απο-

στόλου, της μάνας του Στέργιου μπορούσε να τα συναγωνιστεί κανένας. Δεν ήταν μόνο τα γλυκιά που έφτιαχνε μοναδικά, αλλά και η γλυκύτατη όψη της, το γλυκό της χαμόγελο και η γλυκύτερη κουβέντα που θα άκουγες για να πάει καλά η μέρα σου.

Νεότετη χήρα η αξέχαστη Λισαβέτα, πάλεψε αντρίκεια την ζωή και την κέρδισε. γλυκαίνοντάς την.

Αυτή η γειτονιά με τους σπουδαίους ανθρώπους, γιατί θα δούμε και άλλους στην διαδρομή μας, άρχιζε, κατεβαίνοντας από το διοικητήριο για το Κιόσκι, από δεξιά με το σπίτι του Γιώργη του Σεραφείμ, του Σιαραφεΐνη με το μαγαζί της Δέσποινας του Πουτούρη από κάτω..

Συνέχεια το σπίτι του Μενέλαου του Γκέρου και της Διαμαντούλας, του Γόλη του Σιούγγαρη, του αρχηγού, της Μίτσας της Σιουγγαρούς ονομαστής μοδίστρας που κοντά της θήτευσαν οι πιο καλές μοδίστρες της πόλης, του Μανόλη του Σωτηρόπουλου, παππού του προέδρου του ΑΣΕ-ΠΟΠ που μετά αγόρασε και το απέναντι σπίτι που ανήκε στον Νοΐδη για τον γιο του τον Θωμά όταν παντρεύτηκε την φιλόξενη και "άπιαστη" νοικοκυρά, την Φανούλα του Νέστορα απ' τα Αλώνια.

Μετά στη σειρά, ήταν του Στέργιου του Σωτηρόπουλου, του Κώστα του Βασιλείου και αρχίζει το πρώτο στενό για την Αράπιτσα, 1η πάροδος Βύρωνος σήμερα, με σπίτια και στις δυο μεριές

Πρώτο, ήταν, αριστερά για την Αράπιτσα κατεβαίνοντας, της Δέσποινα Αυξέντη, μάνας της Λαμπρινής που παντρεύτηκε στο Τζαμί τον Παύλο τον Παπαιωάννου, ακολουθούσε του Ντότη του Λίτη που κάθονταν η Δέσποινα η δασκάλα παντρεμένη με τον Γαλαζιώτη τον διευθυντή της ΑΤΕ, του Λάκη του Παρόλα, του Χρήστου του Τάκη (της γλυκιάς γιαγιάς Ελένης) του Νίκου του Παρόλα και του Άρη του Πιτάκη.

Απέναντι, (πάλι μέσα στο στενό για το ποτάμι,) ήταν του Βασιλείου, του Τσέλιου (Τσορμπάζη) του Ζαφείρη του Πιτάκη, της Βύζηντας δυο σπίτια, του Γιάννη του Μυλωνά και του Τάση του Μυλωνά, του Παλάκα, του Γιάννου και το περίφημο "μονοπάτι της Τσιαταιιάς" που κατέβαινε

ως στο ποτάμι.

Στη Αράπιτσα, από αυτά τα περάσματα κατέβαιναν και κρύβονταν στην κατοχή όλοι οι γύρω κάτοικοι στις πιστηρές της και από κει κατέβαιναν και τα παιδιά για να παίξουν.

Βγαίνοντας πάλι επί της Βύρωνος από του Αυξέντη, συνεχίζουμε, πάντα δεξιά κατεβαίνοντας για το Κιόσκι και το Νοσοκομείο, με το σπίτι του Γιαννάκη του Παπουτσή ψάλτη στον Αγιώργη, άλλο ένα του Παπουτσή και μετά του Δημητρώ του Παπουτσή, πατέρα του Γιάννη που πήρε γυναίκα, κι αυτός απ' τα Αλώνια, την Ελενίτσα του Ντιληρήστου. Τα κορίτσια

από τα Αλώνια, είπαμε, σαν νύφες είχαν την πρώτη ζήτηση, σε όλην την Νάουσα.

Μετά του Γιώργου του Τούρα και του Λάζου του Τούρα, ανοίγεται η 2η πάροδος της Βύρωνος με το σπίτι του Τούρα γωνιακό, τις Μηχαλοπούλνες του Μπόκουλου και του Γιάννη του Βερούλη "με την βρύση του Βερούλη" που βγαίνει στο ποτάμι στη Γέφυρα του Παπαγιάννη, από τον πεζόδρομο της Αράπιτσας που καταφάνταξε με τα φώτα

Αρχή- αρχή, δεξιά της σημερινής Καμπίτη, ήταν του Όη (Νοΐδη) το πεταλουργείο που λειτουργούσε και σαν κτηνιατρείο.

Οι Νοΐδηδες λέγονταν "ου Όη" από τους Ναου-

Η Δέσποινα Πουτούρη νύφη

Θομάς και Φανοίλα Σοτηροπούλου

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ενθήμερον από Κατίνα Σωτηροπούλου "μ'ι τ'ά πανηγιά και τα κοριτσίνα στον νηρό, στην παιδική μου ηλικία"

σαίους, από τον αρχηκωνηγό παππού τους, που έβαζε σε τάξη τους συντρόφους στο κυνήγι. "Οη, εσύ εδώ, οη εσύ εκεί, οη εσύ που πάς" και πιο προσιτό στο στόμα ερχόταν το Όη.

Οι Όηδες (Νοϊδηδες) στον Μικρασιατικό πόλεμο υπηρέτησαν στο στρατό στο ιπικό, στα άλογα, κοντά σε κτηνιάτρους και είχαν μάθει τόσα πολλά, είχαν τόση πείρα, που όλη η Ναουσαίοι εμπιστευόταν σε αυτούς τα ζώα τους που ήταν η περιουσία τους.

Τότε ο κόσμος δεν τα είχε για βόλτες τα άλογα, αλλά για να ζουν οι οικογένειες και τα παραφώρτωναν. Όταν τους επιτάζανε τα ζώα οι άνθρωποι πεινούσαν.

Τα ζώα, χάνονταν τα περισσότερα από τα φυτοφάρμακα που χρη-

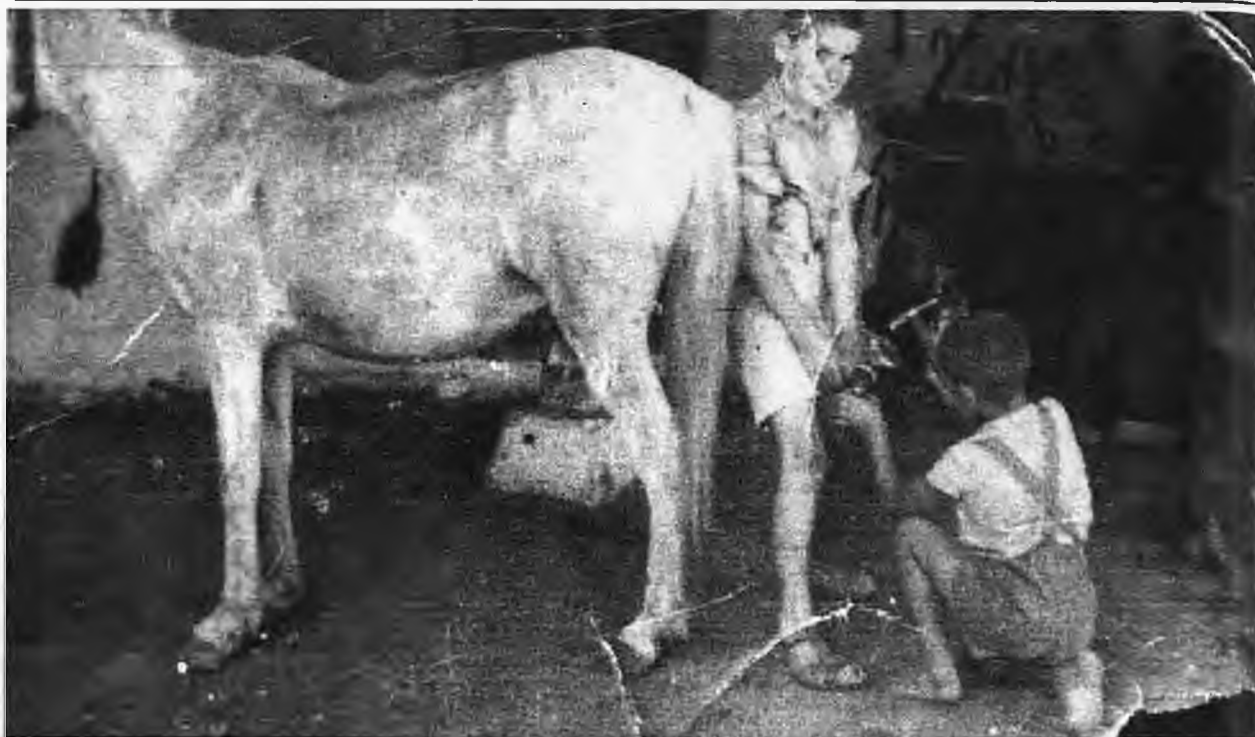
σιμοποιούσαν και παλιά γιατί ήταν πάρα πολύ τοξικά.

Τα έδεναν καλά στο μπαξέ, αλλά έτσι και ξέφευγαν λίγο στο βόσκημα δεν τα έσωζες με τίποτα.

Απέναντι από τους Όηδες, που και η μάνα τους ήταν του Ντιληρίστου κοριτσί απ τα Αλώνια, ήταν της Ντόλιας το σπίτι, του Σταύρη του

Το πεταλοτήριο-κτηνιατρείο των Νοϊδηδων

Γιώργος και Σίτης Νοΐδης

Ζάχου, του Ρέντη, του Φειντάντη, του Λαδά και του Γιάννη του Παπαγιάννη, που είχε στην Ζαφειράκη το ωρολογοποιείο, είδη κυνηγιού, φαρμάκων και τον ένα του γιο τενόρο στην Λυρική Σκηνή στην Αθήνα

Όλοι οι Παπαγιάνηδες είχαν υπέροχες φωνές, ήξεραν μουσική και πρωποστατούσαν στις χορωδίες και στις θεατρικές παραστάσεις μιούζικαλ, που ήθελαν κίνηση και τραγούδι.

Η προπολεμική Νάουσα είχε τέτοια μουσική και θεατρική παιδεία και μεράκι,

ώστε τα θεατρικά έργα που ανέβαζε παίζονταν και στην Θεσσαλονίκη με μεγάλη επιτυχία.

Απέναντι από του Παπουτσή, επί της Βύρωνος, κάθονταν ο Παρδάλης, η περίφημη Ζωή του Παρδάλη, που μέσα απ' την πύλη, βιγκλούσε εικοσιτέσσερις ώρες το εικοσιτετράωρο, ποιος περνάει, που πάει, τι ώρα γυρίζει. Η θεία Ζωή ήταν ο αρχιφύλακας του μαχαλά.

Αν ζούσε σήμερα, θα ήταν ο πιο άξιος πληροφοριοδότης - προστάτης της πόλης και της αστυνομίας. Δεν θα ξέφευγε κανένας...

Ακόμα και από τον θόρυβο των παπουτσιών καταλάβαινε ποιος ήταν ο περαστικός.

Πάρα κάτω ήταν όλο μπαχτσέδια, μέχρι του Παλαιόπικα και του Ζλατάνη.

Προχωρούμε, σ' ένα σπιτάκι, εκεί που είναι τώρα του Παπαδόπουλου το μπακάλικο, ακολουθεί του Παλιαμάτσκα (Λαδού) το σπίτι, του πασίγνωστου χωρατατζή τσαγκάρη, Μπάρμπα-Θόδωρου, της θείας της Πανάγιως, του Καλαϊτζή του Νικόλα, του Θωμά του Γκέτσου που έμπαινε προς τα μέσα, με τα σπύτια του Άτση και του Βιληγγτένη οικογένειες ονομαστών Ναουσαίων μουσικών, του Φουτς Παναγιώτη και την πορτοπούλα που έβγαζε στην πάροδο στις Δ. Περδικάρη, από του Πέκαλη, για το σπίτι του Ζήση του Καραπέτσα.

Ο μπάρμπα-Θόδωρος ο Παλιαμάτσκας, από τους αξέχαστους τύπους της προπολεμικής κυριώς, Νάουσας, έβαζε τόσο μακριά κλωστή στην βελόνα του για το ράψιμο των τσαρουχιών, που έμεινε ονομαστή.. "Οιντε, αρά τι βάζεις τόσο μακριά κλωστή σαν του Παλιαμάτσκα..".

Στην Νάουσα, είχαν εγκατασταθεί πολλοί τσαγκάρηδες Κοζιανίτες, τόσοι, που στις βουλευτικές εκλογές οι υποψήφιοι έβαζαν λεωφορεία για να τους μεταφέρουν να ψηφίσουν στην γενετειρά.

Τάκος και Μιφιγούλου Νοϊδη
Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Στην Παναγιουπούλα εκδρομή με τα μικρά. Μπλατκαίοι - Σιουγγαρκίοι - Γιαντινήδες

τους.

Ο Μπάρμπα - Θόδωρος, έφκιανε χαμούτια, καπίστρια, χάμουρα και στολίδια για τα ζώα.

Πανέξυπνος, σιγά-σιγά, ήταν όλο προτάσεις. Να βάλουμε και αυτό και εκείνο και το άλλο και ο λογαριασμός όλο και ανέβαινε χωρίς να το πάρεις χαμπάρι.

Ο πιο σοβαρός του αντίπαλος ήταν ο Τσάμπουρας επί της Δημητρίου Περδικάρη, γείτονας του δηλαδή λίγο πάρα-πάγω που έφκιανε τις ζωστήρες με τα σκέρτσα και στην μεγάλη κακοκαιρία του 1953 -4, που έπιασε το χιόνι μέσα Νοεμβρίου και βγήκε ήλιος την 25η Μαρτίου, εφεύρε τις αλυσίδες στα παπούτσια.

Για να μην τρουκουλιέτι ο κόσμος, πήγαιναν στον Τσάμπουρα και έβαζαν αλυσίδα γύρω από τα παπούτσια που κλειδωνε με κλειδαριά απάνω απ' τα κορδόνια και την ξεκλειδωνες για να τα βγάλεις.

Απέναντι από του Παλιαμάτσικα ήταν το σπίτι του Κρίνου του Αργύρη του Βασιλείου, που είχε το ζαχαροπλαστείο "Ο Κρίνος" πρώτα στα Καμένα και μετά στην Βενιζέλου.

Ο Αργύρης με την ονομαστή πουτίγκα, που πολύ μας έλειψε από τότε που το έκλεισε το ζαχαροπλαστείο του.

Ακολουθούσε άλλη πάροδος, σήμερα οδός Σιούγγαρη.

Η Εστία Μιουσίν, ήταν τα πολύπαθα λουτρά του Τρόμπακα που δεν λειτούργησαν ποτέ.

Μετά το σπίτι από τις Λιόνηνες που έφκιαναν ονομαστές μιμπίλες και κεντούσαν τα ναουσαίικα φουστάνια, του Μπουτούρη, της Όλγας του Ρούσου, του Γαγάτη, ένα οικόπεδο που το έχτισε ο Σαράφης και ακολουθούσε το καζάνι και το σπίτι της Δεσποινας του Πουτούρη.

"Ίβγάτι γειτόνοι κι μην κοιμιέστι, γιατί επισάμι φουτιά και δα βάξουν τα τσίπουρα" φώναζε ένα βράδυ η κυρά Δέσποινα και μετά το σβήσιμο, την άλλη μέρα κρατούσαν όλοι την κοιλιά τους από τα γέλια, όταν το θυμούνταν

Απέναντι, γωνία Βύρωνος και Σιούγγαρη σήμερα, ήταν της Αποστόλου, της Λιούσαβέτας με το περίφημο ζαχαροπλαστείο, το οικόπεδο του Γρεζίου του Θωμά, που έγινε ιηνυγείο, του Γκαρρικούνη που δούλευε χρόνια στο Νοσοκομείο και

Ο Χρήστος Μπλιάτικς στο Αντερμιντ

του Βαφειάδη η κορδέλα. όπου ήταν και η δέση του Λαναρά που έβγαζαν όταν δεν δούλευε το ερπυστάσιο τις Κυριακές πολλές πέστροφες, αφού χωρούσε όρθιο άνθρωπο μέσα.

***

-Εδώ που τώρα είναι του Κελεμουρίδη το ψυγείο, αντίκρου από την Εστία Μουσών, έμενε ένας εξαιρετος φωτογράφος ο Βασίλης και ακολουθούσαν κολλητά τα Σιουγγαράικα, οι Σιουγγαρούδες με τα μενεξεδί μάτια και το μικροβιολογικό εργαστήριο του Μπακαλιού από κάτω, όπου πίσω έβγαιναν και τα Δεινοπουλαίικα από την Β. Κωνσταντίνου.

Μετά ήταν του Γκαντίνη πατρικό του Μάκη που έμεινε ονομαστός για την αγάπη και την προσφορά του στο Νοσοκομείο της Νάουσας, του Κώστα του Ντίνη που δούλευε οδηγός στην δημορχία, του Μησιώνη και του Νικόλα του Νηριντσή που έφκιανε τα εργαλεία για τον φούρνο. Πάνες, πανακότες, πλαστήρια φτυάρια ξύλινα για το φούρνισμα και το ξεφούρνισμα.

Από την Βύρωνος, μετά της Λισσαβέτας το

ζαχαροπλαστείο, ήταν επί της οδού, τα Μπλιατκαίικα, σπίτι χιονοδρόμων, πατρικό του Χρήστου του Μπλιάτκα διακεκριμένου πρωτοπόρου -χιονοδρόμου και πρωταθλητή, που παντρεύτηκε μικρή-μικρή, την χιονάτη της γειτονιάς την Ευδοξούλα του Γκαντίνη.

Κολλητά ήταν του Νταιούτη δυο σπίτια, το άνοιγμα με του Νταλαμάρα, του Λαφάρα με το πασίγνωστο ποδηλατάδικο από κάτω που έβαζε σε μεγάλους μελαίδες της μανάδες του μαχαλά αφού όλα τα μικρά ξερογλείφονταν απ' όξω ώσπου αγόρασαν το ..μισιακό.

Ακολουθούσε του Γκουτζιουβάρρα που επεξεργάζονταν τα δέρματα, του Νταλαμάρα το παλιό, που είχαν και στην Βασιλέως Κωνσταντίνου μπαχτσέδες και σπίτια και μετά ήταν το ψυγείο του Νταιούτη και το γωνιακό της Λότης.

Εδώ που σήμερα είναι το ταβερνάκι, δίπλα στον Νταιούτη το νεοκλασικό, στην Αράπιτσα, ήταν το καζάνι του Νταλαμάρα. Έμπαινε από μια πορτοπούλα στο άνοιγμα των Ντασιπταίικων επί της Βύρωνος.

Το σπίτι του Βασίλη Νταϊώτη στην Αρχή της Βύρωνος (Απο το κιάσκι)

Τα τσίπουρα ρίχνονταν μετά το βράσιμο στην Αράπιτσα που μύριζε αρακί όλον τον Νοέμβρη σαν ...μεθυσμένη.

***

Η Γεωργίου Περδικάρη ήταν ο δρόμος που έδινε διέξοδο στην Βύρωνος για το νοσοκομείο και το Κιάσκι με τα σοκάκια της, που οδηγούσαν και στην παράλληλη και βασικά "σιαμαία της" Βασιλέως Κωνσταντίνου.

Το όμορφο σπίτι, το νεοκλασικό δίπλα στο ποτάμι ήταν το σπίτι της Λότης

Το σπίτι του αμερικάνου του Χατζημουλά, γωνία απέναντι από το Κιάσκι, ήταν μπαχτσές. Η Γεωργίου Περδικάρη, άρχιζε από δεξιά μας, για την Β. Κωνσταντίνου με τα Μπλιατκαίικα.

Αυτή η οικογένεια, πάρα πολύ μεγάλη, κάλυπτε μαχαλάδες ολόκληρους και πάντα έβγαζε πρωτοπόρους.

Εκτός από τον πρωπαθλητή χιονοδρόμο Χρήστο Μπλιάτκα, έχει να δείξει τον συνάδελφο και τηλεοπτικό, γιατί όχι, αστέρα της δημοσιογρα-

φίας Κώστα Μπλιάτκα, τον περίφημο ζωγράφο, γνωστότατο, Νικόλα Μπλιάτκα και γενικά πολλά "ανήσυχια πνεύματα της Ναουσαϊκής κοινότητας.

Μετά του Μπλιάτκα, του Τζιιώτζη και του Κωσταντό, που είναι και σήμερα με τα κόκκινα τούβλα, ακολουθούσε του Τσαλδάρη του Νίκου ποδοσφαιριστή και του Τάνου, απέναντι στον Μησιώνη.

Από του Μησιώνη ανοίγεται ένα μπαξεδάκι και μετά είναι του Τεπελένι, του Τούπου και κάτω το στενό που ενώνει με την Βύρωνος μέσα από την πορτοπούλα του Πέκαλη.

Το πρώτο σπίτι ήταν του Γκαντίνη, της Καλλιόπης του Τζιιώτζη του Βλάχου από το Τζαμί που παντρεύτηκε τον Γκαντίνη, ένα παλαιό του Καραπέτσα που το δώσανε προίκα στην ανεψιά τους την Νούλη του Σιμομώκιου, πιο πάνω ήταν του Νίκου του Σιούγγαρη, μετά ήταν του Ζήση του Καραπέτσα του καθηγητή, του Παπατάνου που είχαν και την πρώτη αλβανιστική μηχανή στην

Λεωνίδας και Λικατερίνη Καρμιπέλκου

σφυριζούν όλη μέρα, δείγμα πανηγυριού.

Μετά ήταν του Καραμπατζο του Αριστείδη που είχε δυο κορίτσια και πήρε άξιους γαμπρούς τον Μήτσο τον Μήτσαλα, τον πατέρα της δικής μας Λένας Ζεγκίνη και τον Κύρο τον Λαυραρά. Ακολουθούσε του Αντώνη του Κησιλίνα γωνιακό, δυο σπίτια του Αντώνη και της θειας της Γούτσκας και ακολουθεί του Δαγκαλάκου επί της Β. Κωνσταντίνου

Ξαναγυρίζουμε στην αρχή της Περδικάρη στα δεξιά μας. Μετά του Τάνου ήταν του Στέργιου που δούλευε στον Κτόνα, του Αναντό, του Κυράνου με πολύ βάθος, του Νταγκαλάκου, του Γόλη και της Βέτας του Σιούλα, μετά του Μπλιάτκα του Αντώνη και ανοίγει ένα αδιέξοδο στενό με το σπίτι του Σεβελέκ (Παπακώστα) στο στενό, του Γιώργου του Φτεργιώτη, του Γιάννη του Σιάτρη που η θεια η Μίνα έκοβε τον άδραχτο

Έβαζε το κεφάλι με τον άδραχτο στο κατώφλι και νιώθοντας το τσεκουράκι στον λαιμό ρωτούσε "Τι κόφτεις;" και η θεια Μίνα χτυπώντας το ξύλο απ' τον κατώφλιο έλεγε κάτι λόγια ρωτώντας τρεις φορές και περνούσε ο άδραχτος (Το πιάσιμο του

λαιμού.)

Μετά ήταν της Βαγγελής του Ρέτζιου, που το αγόρασε ο Βαγγέλης ο Ποιτισιόπουλος ο νοσοκόμος, πάλι του Μπλιάτκα του Θωμά, γυρνάμε στην γωνία, άλλο του Μπλιάτκα του Στέργιου, του Χρήστου του Μάκη που είχε με τον αδελφό του τον μύλο στα Μπατάνια, του Παπούλκου και κολλητά, φάτσα του Σοφοκλή του Οικονόμου.

-Ο δρόμος για το Κιόσκι, η Φιλίππου ανοίχτηκε μετά το 1940.

Εδώ σχηματίζονταν μια γωνία με το σπίτι του Γιαννουίλη που ήταν από κάτω ο φούρνος του Ζαβαλέ και έκλωθε στην συνέχεια της Β. Κωνσταντίνου για το Κιόσκι, στην σημερινή οδό Θωμά Μπιγκάνου.

Νάουσα, όταν ο χώρος του Νοσοκομείου ήταν ένα μεγάλο αλώνι που αλώνιζαν τα στάρια οι γύρω μαχαλάδες, κλώθουμε να κατεβούμε πάλι στην Περδικάρη, από του Ρέντη τα τρία αδελφικά σπίτια.

Ακολουθούσαν του Μόη του Γιάννη, γωνιακό του Μπαξεβάνου, που σήμερα έχουν σιδηρουργεία και άλλο του Μπαξεβάνου του Στέργιου, μετά του Σηπιτάνου του Σωτηράκη, του Κώστα και του Καραμπέλκου με το καζάνι, του Γιάννη και του Αχιλλέα το πατρικό. Ακολουθούσε του Κουκοισιάνου, του Γεράνη το διώροφο, που πουλούσαν τις σφυριχτρες, τα πετεινάκια και τα καραμελωμένα μήλα στα πανηγύρια και γίνονταν πανζουρλισμός να τα αγοράσουν τα μικρά και να

Γωνιακό, όπως αναφέραμε ήταν του Γιαννούλη, μετά του Δημητρούλη, του Γουλίνα, του Τριανταφύλλου δυο σπίτια, όπου άνοιγε στενό, (τότε 2η πάροδος Β Κωνσταντίνου) σήμερα 1η πάροδος Θ.Μπιγκάνου.

Ακολουθούσε του Γιώργου του Τριανταφύλλου, του Γιαννάκη του Τριανταφύλλου, μετά του Βάντση του Μυλωνά, σήμερα του Αδαμίδη, του Μακροτάσου, μια πόρτα του Δούμου που είχε φάτσα στην βόλτα, του Κούτσου, του Αραμπατζή, του Παπαχατζάρα δύο σπίτια, γυρίζουμε πάλι και φτάσαμε στην Μπιγκάνου.

Ο Παπαχατζάρας έραβε ντόπιες στολές. Ήταν ο πρώτος ράφτης στα φορέματα, τα λιμπαντιά, τις σκουρτέλες, τα μακρολέμπαντα, τις σαλαμάρες.

Κάτω από το σπίτι του ήταν και το μπακάλικο του Καραμπέλκου.

Συνεχίζουμε με του Γιάννη του Παπαχατζάρα το σπίτι, επί της Μπιγκάνου, του Μούρτζιου, των γνωστών τσιφλικαίων του κάμπου, που λέγετε πως μαζί με τους Γιαμαλήδες εγκαταστάθηκαν στην Νάουσα, γιατί σαν πόλη της Βασιλομήτορος δεν είχε φόρο και πολλούς Τούρκους, φέρνοντας μαζί τους και τους μπιστικούς τους που τους εγκατέστησαν στην περιοχή του Αγίου Γεωργίου δημιουργώντας ολόκληρη συνοικία.

Ακολουθούσε του Αλέξη Μπούσδη, του Σταύρου του Μπούσδη, του Πέκαλη, της θειας Σοφιάς δυο σπίτια και το γωνιακό του Σταύρη. Όλα τα σπίτια αυτής της πλευράς έβγαιναν και στην Μεγάλου Αλεξάνδρου, στο Κιόσκι με μπαξέδια ή πορτοπούλες.

Οικογένεια Σοφοκλή Οικονόμου. Σοφοκλής-Ελένη με τους μικρούς Μιχάλη και Ηλία.

Η Μεγάλου Αλεξάνδρου ήταν πάντα ο δρόμος της βόλτας. Ήταν γεμάτος καφενεία με τους μάγκες και τους ανοιχτομάτες της πόλης που έβλεπαν και τα κορίτσια που έκαναν βόλτα στο πάρκο και τα σταμπάριζαν για νύφες.

Τα καφενεία άρχιζαν απ' του Κυράνου, που ήταν και χορευτικό κέντρο και ακολουθούσαν τα άλλα. Το Κιόσκι ήταν χωρισμένο στο Πάνω και το Κάτω.

Στο απάνω, πιο λαϊκό, βολτάριζαν οι θαρραλέες που δεν τις ενοχλούσαν τα αντρικά βλέμματα από τα καφενεία. Στο πιο κάτω δρομιάκι, στο σιντριβάνι, βολτάριζαν οι πιο ντροπαλές, στο

κάτω πάρκο έκανε βόλτα η αριστοκρατία μετά συνοδείας αδελφών και στο τέρμα ήταν τα παγκάκια για να ξεκουράζονται οι παντρεμένοι.

"Μόλις μπαίναμε από την πύλη στο πάρκο τα κορίτσια της Β. Κωνσταντίνου, εγώ η Φανούλα του Μπαλωματή η Σοφία του Μπούσντη, η Μαίρη του Μπατάκη, η Φωτεινή του Τριανταφύλλου και αρχίζαμε να τραγουδάμε το φεγγάρι μου ολόλαμπρο, που πας να βασιλεύεις. Έτσι οι δικοί μας ήξεραν πως φτάσαμε στο Κιόσκι και δεν ξεστράτισαμε.

Γύρω στις εννιά, πριν νυχτώσει πίσω στο σπίτι" λει αναπολώντας η Μητσούλα η Γιαννούλη.

Στην Μεγάλου Αλεξάνδρου είχαν φάτσα του Μπούσντη, του Σταμπούλου, του Δίντση, του Χαραγιαννόπουλου, του Μουστάκα, του Αραμπατζή, του Κούτσου το οικοπεδάκι που το πήρε ο Μακούλης, του Γκαβοτράιου δύο σπίτια, του Δούμου και του Παπακωσταντίνου, του Σιάτρη το οικόπεδο, "ο Πράσινος Κήπος" του Ραχιμπέη, του Κυράνου οικόπεδο, πάλι δυο σπίτια του Κυράνου και μετά του Δημητρούλη που το αγό-

ρασε από αμερικάνο ο οποίος είχε παντρευτεί του Καραγκούνη κορίτσι, του Καρκάτα τα δύο σπίτια αδερφικά που το καθένα ήταν και ξενοδοχείο. Δυο από τα παλαιότερα ξενοδοχεία της Νάουσας.

-Ξαναγυρίζουμε στην αρχή της Μπιγκάνου, απέναντι από της Μητσούλας της Γιαννούλη το σπίτι. Μπαξέδια, μετά το σπίτι της Γούδας του Βασιλιά, οικοπεδάκι του Σταμπούλου που το αγόρασαν οι Σιούλαδες, του Τσαρνούχα, του Σταμένου, του Αναστάση και του Δημήτρη του Σταμένου, του Νώλη, του Κουρκούτα και του Μπάριμπα Φίλιππα του Καλογερά, του ροδομάγουλου και καλόκαρδου τελάλη της Νάουσας και άρχιζε το σχολείο.

Απέναντι του ήταν του Τζιώνα γωνία, ένα οικόπεδο που το πήρε ο Τσαρνούχας, του Μπίλη, και φτάνουμε σε ένα στενό αδιέξοδο με του Μπάμπου το σπίτι, της Φούτσινας της Λένκουσ ανεβαίνεις το στενό, του Φάτσα, του Γκόγκα, του Γιώργη του Τσιώτη, του Στεργιούλη με το ονομαστό γαιούρι που το έκοβε φέτες απ' την τσανάκα, δυο σπίτια, μια πορτοπούλα που έ-

Απο αριστερά: Σταμένου Φρόσο, Σταμένου Γιώργος, Σταμένου Ζαφείρης, Γκότση Βασιλική - Τσαρνούχα, Δημήτριος Σταμένου, Κων/νος Σταμένου, Αικατερίνη και Μαριγούλου Σταμένου, Ματθαίου με το παιδί της, Λένκου Σταμένου (γιαγιά), συμπεθέρα απ' την Αμερική, Μαρία Τσαρνούχα, Φίλιππας Τσαρνούχας.
Στο σπίτι του Τσιτσιμίχου, Τσιτσιμίχου Μαλάκου, Τσιτσιμίχου Δημήτρη, Ευαγγελία Γκότση, Ολαμπία Γκότση, Ταμπακιάρη Βενετία Παναγιώτου Ελένη, Πλουτάρχος Τσιτσιμίχας.

Αθάνια πληθία. Απο αριστερά Σαμαράς Σπύρος, Μιχάλης Μπιμύχας, άγνωστος, Γιάννης Παπαχατζάρας, Τάκης Φεΐδαρης, Γιώργος Ροΐσος, Γιώργος Χακοΐλης. Ένα πρωινό του Γενάρη 1946 στο κΐσκι.

βγαινε του Θανασοΐλη ο φούρνος στην Μ. Λογΐου. Μετά ήταν του δάσκαλου του Κώστα του Θανασοΐλη, του Γιάννη του Θανασοΐλη, ο παραδοσιακός φούρνος, του Χατζητρΐφανη και άλλο ένα του Χατζητρΐφανη που είχε κόρες καλόγριες.

Ακολουθούσε του Φτεργιώτη, του Καράγια, του Αντιφάκου, του Σταΐρη που είχε το βενζινάδικο και του Γιώργη, του Μπιγκάνου του Θωμά, του Τάκη του Δάρη, του Γιάννη του Δάρη, το σπίτι που κάθονταν ο Ζιάμπας, του Σπουρέλα που ήταν στο ταχυδρομείο άλλο του Σπουρέλα που το πήρε η Μαριγοΐλου του Γουργουλιάτου και το γωνιακό του Άτση, γνωστών βιολιτζήδων, με την δασκάλα την κυρία Μαρία του Άτση και το καφενεΐο από κάτω.

Απέναντι από του Άτση, επί της βόλτας, ήταν το σπίτι του Θόδωρου του Σαράφη, του Μιτσιγκόλα, του Δάρη με το καφενεΐο από κάτω. Αυτό

το καφενεΐο κατοχικά λειτούργησε σαν σχολείο στα δύσκολα χρόνια για τα παιδιά της γειτονιάς. Άντε μετά να πάρεις απολυτήριο και νά έχεις χαρτιά.

Μετά από μια μεγάλη πυρκαγιά, που κάηκαν 70 σπίτια στην γειτονιά, χαράχτηκε η σημερινή μορφή σαν τρίγωνο, με τους δύο δρόμους που αρχίζουν απέναντι από την αρχή και το τέλος του κτιρίου του παιδικού σταθμού στο Κΐσκι, και ενώνονται στην Μπιγκάνου.

Το σπίτι με τα σκαλοπάτια και το καφενεδάκι είναι του Δάρη, της Κατίνας του Δάρη που παντρεύτηκε γερμανό και τον ακολούθησε στην πατρίδα του.

Το σπίτι που έχει μεγάλη φάτσα και επί της Μπιγκάνου είναι της Λέλας και της Λίας Χαρίτου που η μαμά της ήταν κόρη Δάρη.

Αφού τελειώσαμε την ανατολική πλευρά του δρόμου, ξαναγυρίζουμε στο σταυροδρόμι Γ.Περ-

Οι Σπαρταίοι. Απο αριστερά, όρθιοι. Βύρων, Μαρία, Γιάννης(μικρό) Σταύρος, Κωνσταντίνος Μουμιτζίδης (αγκαλιά ο Νίκος Μουμιτζίδης, Ελένη Σπάρτη - Μουμιτζίδου, Θρασιόπουλος Λοπεριιάδης (στης, Ευγενίας Σπάρτη) Νίκος Σπάρτης, Καθήμενοι: Αναστασία Σπάρτης, Αρετή, Αναστασία (μικρή) Αναστασία, Γιάννης Λοπεριιάδης, Γιάννης ο πιππούς με αγκαλιά τον Τάκη, Ευγενία, Σπάρτη Τζένη.

δικάρη, Φιλίππου, Θ. Μπιγκάνου και Β. Κωνσταντίνου, για να ανέβουμε στα Καμένα παίρνοντας την αριστερή πλευρά από του Νταγκαλάκου το σπίτι.

Ακολουθούσε του Χριστίνα, που από κάτω έκαναν γκαζόξες και ευωδίαζε ο τόπος, του Παλάκα, άλλο της Λισαβούδας του Παλάκα που παντρεύτηκε τον Καρακώστα που ήταν στον ΟΤΕ διευθυντής και μετά του Μαμαλή, το πατρικό της Μίτσας, που παντρεύτηκε τον Αναστάση Δεινόπουλο, πατέρα του ιδρυτή της "Φωνής της Ναούσης" Πέτρου Δεινόπουλου και του Σταύρου και Μήτσου Μαμαλή.

Ο Αναστάσης Δεινόπουλος, τσαγκάρης παγγέυπνος απ' τα Μπιτόλια έδωσε καλή μόρφωση και στα πέντε παιδιά του, ενώ ο Πέτρος γέμισε καμάρι τον μαχαλά, βγάζοντας την πρώτη κανονική εν Ναούση εβδομαδιαία εφημερίδα.

Τα σπίτια των Μαμαλήδων έφθαναν μέχρι την Βύρωνος στα Σιουγαράικα

Ακολουθούσε του Βασίλη του Πάντου, ένα άνοιγμα και του Μπίλη το σπίτι με μεταξουργείο μεγάλο με εργάτες, όπου πήγαιναν τα κουκούλια για επεξεργασία οι Ναουσαίοι.

Μετά ήταν του Νταλαμάρα, από τρία αδέρφια, αυτών που είχαν τα ρακοκάζανα, το σπίτι ενός που είχε έρθει από την Αίγυπτο με Αιγύπτια γυναίκα, είχαν και ένα μαϊμούνι, το οποίο φρόντιζαν πιο πολύ από παιδιά και το έκαναν όλοι χάζι και του Κανταρτζή το σπίτι.

Η Καμπίτη δεν υπήρχε και συνέχεια ήταν του Τσιώτη, άλλο ένα σπίτι, το γωνιακό της Σούλας του Τσιώτη, του Πριμέντα, του Πελέκα, του Κόκου (Σημανίκα), στο στενό τα Μπαμπατσαίικα με μπαχτσέδια, της Φανούλας του Σμέρονου, του Μπατζικό, το οδοντιατρείο του Τζαβε-

λα, του Σπάρτη, που περνούσε μεγάλο ποτάμι μπροστά, του Δουδούμη, ανοίγει ένα στενό με του Μπατάκη, του Πελέκα, του Μπόκουλου άλλο του Μπόκουλου, το σπίτι και τα μπαχτσέδια της Μαριγούλου-του Γκίκα της δασκαλας και του Γιώργου του Σιπητάνου του οδοντίατρου με είσοδο επί της Β. Κωνσταντίνου. Η γειτονιά μαζί με την Ελένη Σπάρτη-Μουμπζίδου, είχε τρεις οδοντιάτρους και έναν κ α θ η γ η τ ή πανεπιστημίου της Κτηνιατρικής, τον Κων/νο Βλάχο.

Η Μαριγούλου του Γκίκα έβγαλε σειρές μαθητών. Αυστηρή και δίκαια, με ένα χέρι, κουμαντάριζε μικρούς και μεγάλους και πολλοί οφείλουν τις σπουδές τους μετά από πολύ μεγάλη πίεση δική της προς τους γονείς "Κοίτα να το σπουδάσεις γιατί τα παίρνει πολύ τα γράμματα. Να μην το αδικήσεις το παιδί."

Κολλητά του Πεχλιβάνου και του Χατζηνώτα δυο σπίτια με το βιβλιοπωλείο και πρακτορείο εφημερίδων του Βασιλή του Μαρνέρη από κάτω που όταν το μετέφερε επί της πλατείας έγινε καραμελάδικο

Εδώ ξανοίγονται τα Καμένα.

Απέναντι, (η Δημαρχίας δεν υπήρχε) κατεβαίνουμε την αριστερή πλευρά της Βασιλ. Κωνσταντίνου για το σταυροδρόμι Γ. Περδικάρη-Μπιγκάνου, με του Κόκου που το πήρε ο Αλέκος ο Χωνός, του Ζιαμπούλη που είχε από κάτω το μαγαζί του με τα γάλατα και τα γιαούρτια, του Φειδάντη, του Μπαντή που μπαίνει λίγο μέσα, του Παπαφίλιππα, που το πήρε ο Θωμαΐδης ο

Σταύρος και Μαριγούλου Σπάρτη με το γιό τους Γιάννη, στην μέση, γαμπρό.

γιατρός, ο Θωμάς, και τα Καμπηταΐκα, του Ντότη και του Δημητρώ γνωστών χασάπηδων.

Ακολουθούσε του Σιώντη και το στενό με τα σκαλοπάτια που οδηγούν στην πλατεία, μέσα ήταν το σπίτι του Σακούλα, του Μπαλάνου το γνωστότατο χορευτικό κέντρο γωνιακό που γλεντούσαν όλοι οι Ναουσαίοι τις Απόκριες του Κολτσάκη διευθυντού της Ηλεκτρικής Εταιρείας πατρικό της Τιτίνης και της Ανθούλας του Μπαμπόρκα και των Κάρταδων

Μετά του Μπέσιου επί της Β Κωνσταντίνου, του Διαμαντάκου, πατρικό του Βαγγέλη με το ρακοκάζανο στο τοιφλίκι, τα Μπιλαΐκα, και τον Τσιάρα με το περίφημο φωτογραφείο του Θεσσαλονικιού Μίμη Κουργιώτη από κάτω. Άλλο ένα του Τσιάρα που είχε χορευτικό κέντρο από κάτω με ορχήστρα και τραγουδιστές, πολύ πριν του Δάλαμάγκα στο Κιόσκι, του Θωμά του Μπαρήτα του Ραζιούμπα που πήρε γαμπρό τον Σμέρ

Αντώνης και Ειρήνη Βλάχου
με τον Τάκη αγγαλιά

ανοίξει και ακόμα πιο πολύπαθη στην διαμόρφωσή της, έγινε με δανεικά τα παξιμάδια από τα οικόπεδα των παλιών Ναουσαίων. Έτσι είναι η Νάουσα. Άλλοι χαλίστηκαν για να γίνει η πόλη και άλλοι έγιναν με τον χαλασμό της πόλης. Είναι η επωδός σε κάθε αφήγηση για την παλιά Νάουσα.

Όλος αυτός ο κόρφος, η αγκαλιά μετά τα Μπατάνια για το Κιόσκι, με κεντρική αρτηρία την Β. Κωνσταντίνου, πλήρωσε πολύ άσχημα, με μεγάλες πυρκαγιές, την κατοχή και τον εμφύλιο.

Για μέρες κρυβόμασταν στου Οικονόμου το σπίτι, κάτω από χώμα και πέτρες για να μην μας βρουν οι αντάρτες και μας πάρουν. Όταν μας έβγαζαν στον ήλιο δεν μπορούσαμε να ισιώσουμε το κορμί μας.

"Ζούσαμε όλες εκείνες τις μέρες με σũκα στεγνά που μας έριχνε η θεια Ελένη του Οικονόμου από μια τρύπα", λει η Μητσούλα Γιαννούλη.

***

-Μπορεί καινούργιοι δρόμοι να άνοιξαν, τα μπαξέδια να έγιναν πλατείες, ο μαχαλάς το κεντρικότερο σημείο της πόλης, αλλά μεταξύ των γειτόνων είναι όλα ίδια, σαν να μην άλλαξε τίποτα. Νοιάζονται, ο ένας τον άλλο, έχουν στενότερες σχέσεις σαν γείτονες και ο καφές τους είναι το ίδιο γλυκός σαν να τους ενώνουν ακόμα τα μπαξέδια με τα "ξύλουριδια" και τις ούλτσες.

νο. του Δραγουμάνου που ήταν τσαγκάρης και έφτιανε τα καλά παπούτσια, και ξαναφτάσαμε στις Γούδας του Βασιλιά.

-Το κομμάτι του δρόμου για το Κιόσκι, ήταν του Σοφοκλή του Οικονόμου και του Σιάτρη ο Πράσινος Κήπος χορευτικό κέντρο και θερινό ανεμά.

Η Πλατεία Καρατάσου, πολύπαθη μέχρι να

Ευχαριστώ θερμά τον Μανώλη Σωτηρόπουλο τον "πρόεδρο" την ενγενέστατη Μητσούλα Γιαννούλη για την υπομονή της να με οδηγήσει με τόση αγάπη στον μαχαλά της, τον Οικονόμου Σοφοκλή, τον κ. Γ. Νταιούτη, την Γκιαντίνη- Μπλιάτκα Ενδοξία, την Πουτούρη Μανουέλα, την Σιούγγαρη-Δοϊδου Τασούλα, τη Φοίβα Τολοϊδή, την Καίτη Καραμπέλλου -Μπίλη, τον Βαγγέλη Διαμαντάκο.

Βιβλιοπαρουσίαση

Οι παλιοί μαχαλάδες της Νάουσας

Μέχρι πρότινος η Νάουσα ήταν για μένα μια μικρή, συνηθισμένη πόλη της Βόρειας Ελλάδας, όπως και τόσες άλλες πόλεις. Ήταν η πόλη που συναντούσα και διέσχιζα, έστω "ξώφαλτα", πηγαίνοντας στα 3-5 πηγάδια ή στον πανέμορφο Άγιο Νικόλαο των μαθητικών μου εκδρομών. Τίποτε περισσότερο.

Η γνωριμία μου με τον τόπο αυτό έγινε πρώτα - πρώτα μέσω των σελίδων του περιοδικού "Νιάουστα" και κατόπιν μέσω του βιβλίου οι "Παλιοί Μαχαλάδες της Νάουσας" της Λευκής Σαμαράς που είχα την τύχη να κάνω την ηλεκτρονική σελιδοποίηση.

Έτσι μου αποκαλύφθηκε η Νάουσα. Μια πόλη ιστορική. Μια πόλη αρχοντική. Με μια τόσο ξεχωριστή παράδοση!

Με τα πανέμορφα παραδοσιακά αρχοντικά της, με τα εκπαιδευτήρια και την βιομηχανία της, όταν άλλες πόλεις ήταν χωριά, με κατοίκους που πάλευαν με τη γη ίσα - ίσα για να ζήσουν. Με τους ανθρώπους της, που οι όψεις τους μέσα από τις φωτογραφίες του βιβλίου εκλέμπουν τον πολιτισμό μιας εποχής που άφησε βαριά κληρονομιά στη σημερινή Νάουσα.

Το βιβλίο της Λευκής Σαμαρά "Οι παλιοί Μαχαλάδες της Νάουσας" γράφει ένα μέρος της ιστορίας της Νάουσας. Την ιστορία των μαχαλάδων της, των σπιτιών της, των αυλών τους. Την ιστορία των απλών ανθρώπων της και της καθημερινότητάς τους, κάπου στα μέσα του προηγούμενου αιώνα.

Αυτή την όμορφη ιστορία, που συνήθως δεν γράφεται από τους ιστορικούς, η Λευκή Σαμαρά την καταθέτει με το δικό της γλαφυρό τρόπο. Σαν ποίημα που λίνεται μονορούφι αφήνοντας μια υπέροχη γεύση στον αναγνώστη. Η αφήγησή της σε παρασύρει σε τόπο και χρόνο αγαπημένο, για να ζήσεις μια ονειρεμένη εποχή, να ανηφορίσεις τα σοκάκια της παλιάς Νάουσας, να μπεις στις νοικοκυρεμένες αυλές, να διαβείς τα κατώφλια των κατακάθαρων σπιτιών της και να γνωρίσεις

τους πρόσχαρους νοικοκυραίους τους. Να απαντήσεις λίγο παραπάνω τα πάμπολα ερωτήματα με τους μιστόρους τους να δουλεύουν ολημερίς ακούραστα, με τέχνη και μεράκι και συνάμα την ίδια ώρα να ρουφάνε τη ζωή με ευχαρίστηση, πράγματα απίθανα και άγνωστα σήμερα.

Το βιβλίο αυτό είναι κάτι διαφορετικό από ό,τι έχουμε συνηθίσει να διαβάζουμε. Η ανάγνωσή του είναι ένα ταξίδι. Ένα όμορφο ταξίδι στην μνήμη όσων έχουν ζήσει σ' αυτή την υπέροχη Νάουσα. Ένα ταξίδι στη φαντασία, όσων δεν την έχουν γνωρίσει. Κάτι σαν το όνειρο που ζουν τα παιδιά μέσα από τις διηγήσεις και τα παραμύθια των μεγάλων.

Ας αρωπάξουμε την ευκαιρία να ταξιδέψουμε στην παλιά ιστορική Νάουσα. Στην Νάουσα των απλών ανθρώπων της, αυτών των ανθρώπων που κουβάλησαν την βαριά ιστορία τους και την παρέδωσαν σε μας ανέπαφη. Αξίζει.

*Χρήστος Πρασκίδης
Χημικός Μηχανικός*

Εκδότης Εφημ. "Αιγινιώτικος Τύπος"

ΛΕΥΚΗ ΣΑΜΑΡΑ

**Οι Παλιοί Μαχαλάδες
της Νάουσας**

ΝΑΟΥΣΑ 2003

ΜΑΡΙΑ ΒΑΣ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΒΙΤΟΥ
ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ ΠΟΙΗΤΡΙΑ

ΚΕΡΝΑΛ

(- Αγαθό πνεύμα)

SBS ΣΥΓΧΡΟΝΟΤΑΤΕΣ

Ο μεγαλόστομος ποιητής μας Κωστής Παλιμιός είπε κάποτε, πως η "ποίηση είναι ό,τι φωτεινότερο δόθηκε στον άνθρωπο να χαρεί". Σίγουρα ο λόγος αυτός επιβεβαιώνεται παίρνοντας και τις στα χέρια του τη νέα ποιητική συλλογή "ΚΕΡΝΑΛ" (= αγαθό πνεύμα) της καταξιωμένης ποιήτριας Μαρίας Βασ. Γιαννακοβίτου. Είναι ένα όμορφο μπουκέτο από τα πολύχρωμα και ενωσιαστά αγριολούλουδα που το άρωμά τους σε ιεθά και σε ευφραίνει. Διαβάζοντας τα ποιήματα της συλλογής αυτής, μεταφέρεσαι με τα φτερά του Πήγασου στις κορυφές της ποίησης. Μιας σύγχρονης και μοντέρνας ποίησης σε ελεύθερο μέτρο, πλέρια σφικτοδεμένο με υψηλά νοήματα και τεχνουργία άφραστη. Η ποιήτρια θέλει να κάνει τον αναγνώστη κοινωνό των συναισθημα-

των της, να ξεδιπλώσει μπροστά του τον όμορφο εσωτερικό κόσμο της. Ένα κόσμο γεμάτο από μια υπέρμετρη ευαισθησία και μια "μαχόμενη" ανθρωπιά. Νιώθει βαθιά πληγωμένη από τη ζωή. Θρηνεί τον χαμό των πολυαγαπημένων της προσώπων. Τη σημαδεύει βαθιά ο θάνατος του πατέρα της "που έμοιαζε με βράχο που σπάθηκε στ' ακροθαλάσσι για να σπάζουν πάνω του τ' αγριεμένα κύματα" της ζωής του, της τόσο σφικτά δεμένης με την αγάπη "για την ελευθερία της πολυφιλιτης πατρίδας και τον αγώνα του για ένα καλύτερο κόσμο".

Τη γονατίζει ψυχικά, ο θάνατος αργότερα, της αγαπημένης της μάνας "τον λευκού αγγέλου της" που πολλοί αντί για βάλσαμο να πλύνει τις πληγές της, έδωσαν "όξινη" βροχή

Όμως η Μαρία Γιαννακοβίτου αλέθει στα δόντια της τον πόνο της και απάνω από τον "αμμόλοφο" της πίκρας που έχει υψωθεί μέσα της από την κακία, το φθόνο και την αδικία του κόσμου, βρίσκει τη δύναμη να κρατηθεί στο μετερίζι του χρέους της προς την κοινωνία και στα νιάτα που την διαπαιδαγώγησε της εμπιστευτήκε η πολιτεία. Είναι ανυποχώρητη στο εθνικό και κοινωνικό της πιστεύω. Μέσα από τους στίχους της επισημαίνει την αγωνία της για το κατάντημα της σημερινής κοινωνίας. "Ηλιθιάσαμε, νεφελώσαμε και εντελίσαμε τη ζωή" γράφει με παράπονο. Χάθηκαν οι αξίες και τα ιδανικά. Η ίδια αγωνίζεται να ξεπεράσει την πικρή αυτή πραγματικότητα. Προσπαθεί να βρει το κουράγιο και να δει αισιόδοξα τη ζωή. Όμως στο πέραςμα μέσα από τις Συμπληγάδες Πέτρες που ύψωσαν μπροστά της εντελείς άνθρωποι, δυσκολεύεται και πληγώνεται, καθώς προχωρεί "άοπλη από κακία στο πλήθος του κόσμου", κρατώντας στον ώμο της "ένα μονοκεμένο σπαιρώ". Όμως και πάλι είναι έτοιμη "να συγχωρήσει τους Βαραβιάδες που δολοφόνησαν τα όνειρά της". Και αυτό γιατί η ταπεινή αυτή τέρατα του ναού της ποίησης διακατέχεται από μια βαθιά χριστιανική πίστη. Οι στίχοι της αποπνέουν ένα γλυκό άρωμα αγάπης προς το Θεό. Γίνεται μια καινούργια μυροφόρα και αλείφει με "μύρα και δάκρυα" τα πόδια του Χριστού

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Σερραίων

και "με τρεμάμενη φωνή από την ορφάνια και τις πίκρες "του ψάλλει "την Άρια της αγάπης".

Η ποιήτρια έχει καταφέρει με τη θεία τέχνη της ν' απλώσει κάτω από τους στίχους της ένα πολύχρωμο χαλί, υφαμένο με το υφάδι της αγάπης και το σιμόνι της δίψας για τη ζωή. Ζητά "έστω μια στιγμή χαράς, όπως το στεγνό χωράφι τη βροχή"!

ΟΔΥΝΗΣ ΜΕΡΑ

(13/4/2001, Μεγάλη Παρασκευή)

Κύριε, μπρος τη Θανά σου
Αναμιγνύω μύρα και δάκρυα
Για να αλείψω τη λογχισμένη πλευρά σου
-Σφραγίδα απ' το αίμα του μαρτυρίου...

Και συνταιριάζω το βήμα μου
Με το χτύπο της πονεμένης καρδιάς
Για νάρθω κοντά σου
Την ώρα της Ανάστασης
Τότε που ο ήλιος φιλά τα γιασεμιά
Ρόδα φυτρώνουν στην ερημιά
Βιολιά ακούγονται στις δράνες
Λευκές λαμπάδες ανάβουν
Για Σένα, Πατέρα της Καταλλαγής
Και Συμφιλίωσης του Άνω και του Κάτω
"τον αίροντα την αμαρτίαν του κόσμου"
Που δίνει παραμυθία κι' ελπίδα
Στους "μαστιζομένους, δεδεμένους
Κατακαιομένους, πεινώντας
Γυμνητεύοντας, διωκομένους"
Για τον ευόδιο λιμένα
Εκεί που ποντοπόρος μας περνάς
Στην αντίπερα όχθη
Της πάντερπνης ευωδίας
Μακριά απ' τον αρίφνητο πόνο
Τις εσχατιές της κόλασης
Τους Γόρδιους δεσμούς
Με το Κακό...

ΧΡΥΣΑΝΕΜΙΣΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

Βέρομο, Θεόμορφο βουνό
Κατοικία ηρώων και κενταύρων
Ξυπνάς σε ρόδινη ανατολή
Κοιμάσαι σε πορτοκαλιένια δύση
Φυλάγοντας πνοή
Όμοια με φλόγα ναρκωμένου δράκοντα
Που ποτίζει τη γόνιμη γη
Μ' αστείρευτες, καθάριες βρυσομάνες.
Παντού φυτρώνουν αγράμπελες
Βατόμουρα, λιγαριές
Βότανα με μύρια χρώματα κι' αρώματα
Αγέρωχες καστανιές
Που υψώνουν κάστρα
Αγγίζοντας το πρόσωπο τ' ουρανού
Π' αντανακλά καημούς
Και σβησιμένα ονειράτα
Που δεν ζωντάνεψαν
Μ' Απολώνιες μουσικές.

Ω ομορφιά της ψυχής μου
Σα βρίσκομαι μακριά
Ο νους ταξιδεύει σε σένα
Σαν την Αργώ του Ιάσονα
Σε μακρινά πελάγη
Λαχταρώντας τους βαθύσκιους κόρφους σου
Με τους ανήλιαγους κισσιές
Τα δένδρα που βλασταίνουν
Σμίγοντας τα κλαδιά τους
Για να φιλοξενούν νεκρά πουλάκια
Που στο πρώτο τους πέταγμά τους
Τα βρήκε όπως και τη ζωή μου
Σφαίρα κινητού...

***